T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Anabilim Dalı

Doktora Tezi

ASEAN ÖRNEĞİNDE KUZEYDOĞU ASYA'DA BÖLGESEL BİR EKONOMİK ENTEGRASYONUN OLASI ETKİLERİ

S. Murat Akcanbaş
2502050140

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Gülden Ülgen

İstanbul 2011

T.C
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz İKTİSAT Anabilim Dalında 2502050140 numaralı SELAMİ MURAT AKÇANBAŞ'IN hazırladığı "ASEAN ÖRNEĞİNDE KUZEY DOĞU ASYA'DA BÖLGESEL BİR EKONOMİK ENTEGRASYONUN OLASI ETKİLERİ" konulu ~~YÜKSEK LİSANS~~ / DOKTORA TEZİ ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 35.Maddesi uyarınca 18/10/2011 SALI günü saat 11:00'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin .....Kabulü.....'ne* OYBİRLİĞİ /~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ(*)	İMZA
PROF.DR.GÜLDEN ÜLGEN	Kabul	
PROF.DR.MEHTAP ÖZDEĞER	Kabul	
PROF.DR.TİĞİNÇE OKTAR	Kabul	
DOÇ.DR.SEYHUN DOĞAN	Kabul	
YRD.DOÇ.DR.DENİZ GİZ	Kabul	

Besim Ömer Paşa Caddesi Beyazıt-34452-İstanbul
Tel:0212 440 00 00 –14221 – Fax: 0212 440 03 40

ÖZ

Bu tez Kuzeydoğu Asya'da olabilecek bir ekonomik entegrasyonu olası sonuçlarıyla birlikte incelemektedir. Bu çalışmanın başlangıç bölümünde "Ekonomik Entegrasyon" tanımlanmakta daha sonra "Ekonomik Entegrasyon" şekilleri sıralanmakta "Bölgesel Ekonomik Entegrasyon" üzerinde durulmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde Kuzeydoğu Asya ülkeleri olan Rusya Federasyonu, Çin Halk Cumhuriyeti, ve Japonya ekonomileri incelenmekte bu ekonomilerin Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği gibi büyük ekonomilerle ilişkileri irdelenmektedir. Çalışmanın son bölümünde bölgede oluşabilecek bu tip bir ekonomik entegrasyonun sonuçları araştırılmıştır. Çalışmamızın iddiası olan bölgesel entegrasyonun Kuzeydoğu Asya ekonomilerine faydalı olacağı hipotezi ispatlanmaya çalışılmıştır. Modelimizle yaptığımız bölge ülkeleri ekonomileri ve ticareti üzerindeki inceleme bölge ülkelerinin bu ekonomik entegrasyondan fayda sağlayacaklarını ortaya çıkarmıştır.

ABSTRACT

This dissertetion is examining the effects of possible regional economic integration in Northeast Asia. At the begging part of the dissertation the concept of "Economic Integration" is defined then the types of economic integration is given. Among the types of economic integration the concept of "Regional economic Integration" is emphasized. In the second part of the dissertation the economies of Northeast Asia region (Russian Federation, People's Republic of China and Japan) are examined. Also the relations of these economies with US economy and European Union's economy are defined. In the last part of the dissertation the outcome of this kind of economic integration in the area is searched. The claim of this disserataion which is the outcome of this integration will be beneficial to region's economies is verified. At the end of our search with using econometric model on region's countries' economies and trade we concluded that economic integration in this region will benefit the three countries that are included to this economic integration.

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın amacı Kuzeydoğu Asya ekonomilerine dikkati çekmek ilerde oluşabilecek bölgesel ekonomik bir entegrasyonun bölge ülkeleri için muhtemel sonuçlarını incelemektir. Çalışma ekonomik entegrasyonun açıklamasını, ASEAN hakkında ekonomik bir incelemeyi, Kuzeydoğu Asya ekonomilerinin incelenmesini, ekonometrik bir modeli içermektedir. Bölge ülkeleri ekonomileri incelenirken pek çok yabancı dilde kaynaktan yararlanılmıştır. Fakat bölge dillerinde yazılmış kaynaklara ulaşmakta güçlük çekilmiştir. Öncelikle bu çalışmanın ortaya çıkarılmasında çok emeği geçen Prof. Dr. Gülden Ülgen'e, Prof. Dr. Tiğince Oktar'a ve Doç. Dr. Seyhun Doğan'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca bu çalışma sırasında kaynaklarından yararlandığım İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi, Koç Üniversitesi Kütüphanesi ve Konfüçyüs Enstitüsü'ne yaptıkları katkılardan dolayı şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER **Sayfa**

ÖZ……iii
ABSRRACT……iv
ÖNSÖZ……v
İÇİNDEKİLER……vi
TABLOLAR LİSTESİ……xi
KISALTMALAR……xiii
GİRİŞ……1

1. BÖLÜM
EKONOMİK ENTEGRASYON

1.1. Küreselleşme ve Ekonomik Entegrasyon……4

1.2.Ekonomik Entegrasyon ……5

1.3.Ekonomik Entegrasyon Çeşitleri……5
1.3.1.Tercihli Ticaret Anlaşmaları……5
1.3.2.Serbest Ticaret Bölgesi……6
1.3.3.Gümrük Birliği……7
1.3.4.Ortak Pazar……7
1.3.5.Ekonomik Birlik……7
1.3.6.Parasal Birlik……8

1.4.Bölgesel Ekonomik Entegrasyon……8

1.5. Ekonomik Entegrasyon Çalışmaları ASEAN……9
1.5.1.ASEAN Bir Bölgesel Ekonomik Entegrasyon Örneği……10
1.5.2.Serbest Ticaret Bölgesinden Önce ……11

1.5.3.ASEAN Serbest Ticaret Bölgesi……....13
1.5.4.Servisler ve Gümrükler…….....……...…15
1.5.5.Standartlar ve Taşımacılık…….……...……..……16
1.5.6.Turizm ve Üretimin Emek Faktörü…….……...…….…….…….18
1.5.7. Yatırımlar……..……...…….…….……...19
1.5.8. Entegrasyon ve ASEAN Ekonomik Topluluğu…….…….....20

2. BÖLÜM
KUZEY DOĞU ASYA BÖLGESİ ÜLKELERİ EKONOMİLERİ

2.1.Çin Halk Cumhuriyeti …….……...23
2.1.1.Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomisi……..……...…...23
2.1.2.Ekonomik Gelişme…….……...……...…..…….33
2.1.3.Ekonomik Büyüme……...……..……35
2.1.4.Üretim…….…….……...…….…….……..36
2.1.5.Ticaret…….…..…….....…37
2.1.6.Endüstri…….……...…..39
2.1.7.Tarım……..……...…..…41
2.1.8.Enerji……..…..……..42
2.1.9.Tasarruflar ve Yatırımlar…….…….……....…43
2.1.10.Gelir Dağılımı…….……...……...44
2.1.11.Patent Hakları ve Teknoloji…….……...…45
2.1.12.İletişim ve Altyapı…….……...…48
2.1.13.Eğitim…….……...…49

2.2.Rusya Federasyonu ……..……...50
2.2.1. Rusya Federasyonu Ekonomisi……..…….....…..50
2.2.2. Ekonomik Gelişme…….……...…59
2.2.3. Ekonomik Büyüme…….……...……...…61
2.2.4. Üretim…….……...…61
2.2.5. Ticaret……....……...…63
2.2.6. Endüstri…….……...…65

2.2.7. Tarım…….……66
2.2.8. Enerji…….……67
2.2.9. Tasarruflar ve Yatırımlar……..……..68
2.2.10. Gelir Dağılımı ……...…..68
2.2.11. Patent Hakları ve Teknoloji……..…….70
2.2.12. İletişim ve Altyapı……...71
2.2.13. Eğitim……...72

2.3.Japonya ……..……..73
2.3.1.Japon Ekonomisi……..……...…..73
2.3.2..Ekonomik Gelişme…….……..…….……...……78
2.3.3.Ekonomik Büyüme……..……..…….……...……79
2.3.4.Üretim…….……..……...…….……...…80
2.3.5.Ticaret……...……...……...81
2.3.6.Endüstri……...……...82
2.3.7.Tarım……..…..…….…..85
2.3.8.Enerji…….…….85
2.3.9.Tasarruflar ve Yatırımlar…….……87
2.3.10.Gelir Dağılımı……...……..…….88
2.3.11.Patent Hakları ve Teknoloji…….…..……..…89
2.3.12.İletişim ve Altyapı…….……..…..…...89
2.3.13..Eğitim……...……...…..…..91

2.4.Bölge Ülkelerinin ABD ve AB ile Ekonomik İlişkileri…….…...…..…91
2.4.1. Çin ABD Ekonomik İlişkileri…….…….....……92
2.4.2. Çin Avrupa Birliği İlişkileri……..……...93
2.4.3. Japonya ABD Ekonomik İlişkileri……...……95
2.4.4. Japonya Avrupa Birliği Ekonomik İlişkileri…….....…….....96
2.4.5. Rusya ABD Ekonomik İlişkileri……....…….……....97
2.4.6. Rusya Avrupa Birliği Ekonomik İlişkileri……...…..…….....99

3.BÖLÜM

KUZEYDOĞU ASYA'DA BÖLGESEL ENTEGRASYONUN OLASI ETKİLERİ

3.1.Kuzeydoğu Asya Ülkelerinin Birbirleri ile İlişkileri…….……...…..…101

3.2.Bölgede Ekonomik Entegrasyon……...…….…….….106

3.3.Bölgesel Entegrasyon Modeli'nin Bölgeye Uygulanması……..…….113

3.3.1. Olası Bölgesel Entegrasyonun Bölge ve Dünya için Muhtemel Sonuçları…….…….……..113

3.3.2. Olası Kuzeydoğu Asya Entegrasyonu'nun Bölgedeki ve ABD Üzerindeki Etkileri…….…….……..……..114

3.3.3. Olası Kuzeydoğu Asya Entegrasyonu'nun Avrupa Birliği Üzerindeki Etkileri……..…….…..……...…..116

4. BÖLÜM

BÖLGESEL ENTEGRASYONUN OLASI ETKİLERİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA

4.1.Verilerin Birim Kök Analizleri Sonuçları……..……...….....….122

4.1.1. Rusya Federasyonu'nun Nüfus Verileri (RNUF)…….....…123

4.1.2. Japonya'nın Nüfus Verileri (JNUF) ……...…...……..…….....123

4.1.3. Çin Halk Cumhuriyeti Nüfus Verileri (CNUF).....…….....……123

4.1.4. Rusya Federasyonu'nun Milli Gelir Verileri (RMG) …….....124

4.1.5. Japonya'nın Milli Gelir Verileri (JMG) ….....124

4.1.6. Çin Halk Cumhuriyetinin Milli Gelir Verileri (CMG).....125

4.1.7. Japonyanın Rusya Federasyonuna olan İhracatı Verileri (JR).....125

4.1.8. Japonya'nın Çin Halk Cumhuriyetine İhracatı Verileri (JC)…….....125

4.1.9. Rusya Federasyonu'nun Japonya'ya İhracat Verileri (RJ).....126

4.1.10. Rusya Federasyonu'nun Çin Halk Cumhuriyetine İhracatı Verileri (RC)……..……...……...……..…..126

4.1.11. Çin Halk Cumhuriyetinin Rusya Federasyonuna İhracatı Verileri (CR) …….…….……...…….127

4.2.Birinci Kointegrasyon Denklemi…….…….127

4.3.İkinci Kointegrasyon Denklemi…….……...…128

4.4.Birinci Regresyon Denklemi…….……..…....129

4.5.İkinci Regresyon Denklemi…….……...……...…...130

4.6. Üçüncü Kointegrasyon Denklemi…….…….……...…….132

4.7. Dördüncü Kointegrasyon Denklemi…….…….……132

4.8. Üçüncü Regresyon Denklemi…….…….…..…….133

4.9.Dördüncü Regresyon Denklemi…….…….……134

4.10. Beşinci Kointegrasyon Denklemi…….…….……..136

4.11. Altıncı Kointegrasyon Denklemi…….…….....……136

4.12. Beşinci Regresyon Denklemi…….……...……137

4.13. Altıncı Regresyon Denklemi…….…….…….....138

SONUÇ……...140
KAYNAKÇA……..143
ÖZ GEÇMİŞ……..168

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1: Rusya Federasyonu Dış Ticaretinde Başlıca Ülkeler(2010)……..…..64

Tablo 2:Rusya Federasyonu Dış Ticaretinin Sektörel Dağılımı (Milyon $)..……....65

Tablo 3:Çin ile Rusya Arasındaki Ticaret, Çin ile Japonya Arasındaki Ticaret 1995-2008…….……119

Tablo 4: Japonya ile Rusya Arasındaki Ticaret 1995-2008……...……...120

Tablo 5: Japonya, Rusya ve Çin'in Nüfusu 1995-2008……...……...121

Tablo 6: Japonya, Rusya ve Çin'in GSYİH'ları 1995-2008...……...121

Tablo 7: Rusya Federasyonu Nüfus Verileri İkinci Fark Birim Kök Testi Sonuçları……..…...123

Tablo 8: Japonya Nüfus Verileri İkinci Fark Birim Kök Testi Sonuçları……..123

Tablo 9: Çin Halk Cumhuriyeti Nüfus Verileri Birim Kök Testi Sonuçları……...……124

Tablo 10: Rusya Federasyonu Milli Gelir Verileri Birinci Fark Birim Kök Testi Sonuçları……..……124

Tablo 11: Japonya Milli Gelir Verileri Birinci Fark Birim Kök Testi Sonuçları…….…124

Tablo 12: Çin Halk Cumhuriyeti Milli Gelir Verileri Birim Kök Testi Sonuçları……...….125

Tablo 13: Japonya'nın Rusya Federasyonuna olan İhracatı Birinci Fark Birim Kök Testi Sonuçları……..….125

Tablo 14: Japonya'nın Çin Halk Cumhuriyetine İhracatı Verileri Birim Kök Testi Sonuçları…… ……....126

Tablo 15: Rusya Federasyonu'nun Japonya'ya İhracat Verileri Birim Kök Testi Sonuçları…..…….…126

Tablo 16: Rusya Federasyonu'nun Çin Halk Cumhuriyetine İhracatı Verileri İkinci Fark Birim Kök Testi Sonuçları……..……..127

Tablo 17: Çin Halk Cumhuriyeti'nin Rusya Federasyonuna İhracatı Verileri Birim Kök Testi Sonuçları……127

Tablo 18: Birinci Kointegrasyon Denklemi…….…….…..…128

Tablo 19: İkinci Kointegrasyon Denklemi…….…..……...129

Tablo 20: Birinci Regresyon Denklemi……..……130

Tablo 21: İkinci Regresyon Denklemi……..…….……131

Tablo 22: Üçüncü Kointegrasyon Denklemi……..…….……..132

Tablo 23: Dördüncü Kointegrasyon Denklemi……..……...133

Tablo 24: Üçüncü Regresyon Denklemi……...……..…134

Tablo 25: Dördüncü Regresyon Denklemi……..……..135

Tablo 26: Beşinci Kointegrasyon Denklemi……..……136

Tablo 27: Altıncı Kointegrasyon Denklemi……..…….....137

Tablo 28: Beşinci Regresyon Denklemi…….……138

Tablo 29: Altıncı Regresyon Denklemi…….……..……...139

KISALTMALAR

AB:	Avrupa Birliği
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
AFTA:	ASEAN Free Trade Area
AHTN	ASEAN Harmonised Tariff Nomenclature
AICO:	ASEAN Endüstriyel İşbirliği
APEC:	Asya-Pasifik İşbirliği Örgütü
ArGe:	Araştırma Geliştirme
ASEM:	Asya-Avrupa Diyaloğu
ASEAN:	Güneydoğu Asya Ulusları Birliği
ASEAN+3:	ASEAN, Çin Halk Cumhuriyeti, Japonya, Güney Kore
BT Pamuk:	Genetik olarak modifiye edilmiş bir pamuk cinsi
CEPT:	Genel Efektif Tercihli Tarife
CMG:	Çin Halk Cumhuriyeti Milli Gelir Verileri
CNNIC:	Çin Internet Ağı Bilgi Merkezi
CR :	Çin'in Rusya Federasyonuna İhracatı Verileri
DTÖ:	Dünya Ticaret Örgütü
DVD:	Dijital Video Disk
GATT:	Genel Ticaret ve Tarifeler anlaşması
GSYİH:	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IBM:	Uluslar arası İş Makineleri

IMF:	Uluslar arası Para Fonu
IR-8:	Cüce Pirinç Bitkisi
JC:	Japonya'nın Çin Halk Cumhuriyetine İhracatı Verileri
JMG:	Japonya'nın Milli Gelir Verileri
JNUF:	Japonya Nüfus Verileri
JR:	Japonya'nın Rusya Federasyonuna İhracatı Verileri
KİT:	Kamu İktisadi Teşebbüsleri
KKİ:	Kasaba Köy İşletmeleri
MERCOSUR:	Güney Ortak Pazarı
NAFTA:	Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi
OECD:	Ekonomik Yardımlaşma ve Kalkınma Organizasyonu
PCA:	Yardımlaşma ve Ortaklık Anlaşması
RC:	Rusya'nın Çin Halk Cumhuriyetine İhracatı Verileri
RF:	Rusya Federasyonu
RJ:	Rusya'nın Japonya'ya İhracatı Verileri
RMB:	Ren Min Bi (Çin Halk Cumhuriyeti Para Birimi)
RMG:	Rusya Federasyonu'nun Milli Gelir Verileri
RNUF:	Rusya Federasyonu Nüfus Verileri
SASAC:	Devlet Varlıklarını Yönetim Komisyonu
SEZ:	Özel Ekonomik Bölge
WTO:	Dünya Ticaret Örgütü

GİRİŞ

Hızla globalleşen dünyada ülkeler yükselen büyük ekonomilere karşı durabilmek ve güçlerini birleştirmek için ekonomik entegrasyonlara giderek bloklaşmaktadırlar. Öncelikle Avrupa ülkeleri Atlantik okyanusunun öte yakasından ve Uzakdoğudan gelen rekabete karşı durabilmek için bölgesel entegrasyona gitmiş ve şu ana kadar bu bütünleşmeyi başarıyla uygulamışlardır. Bu ekonomik entegrasyon dalgası daha sonra Güney Amerika ülkelerine, Afrika ülkelerine yayılmıştır. Bu amaçla birçok örgüt kurulmuştur. Bu bölgesel ekonomik entegrasyonlardan hiçbiri Avrupa Birliği'nin başarısını gösterememiştir. Fakat Güneydoğu Asya'da öncelikle politik amaçlarla kurulan Güneydoğu Asya Ulusları Birliği (ASEAN) daha sonra ekonomik amaçlara hizmet eden bir örgüt haline gelmiştir. Bunun yanında Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (NAFTA) büyük bir ekonomik pazar oluşturmuştur. Buna rağmen Avrupa Birliğinin ulaştığı seviyeye ulaşamamıştır. Ayrıca Pasifik Okyanusu kıyısındaki ülkelerin ekonomilerini bir araya getiren Asya Pasifik Ekonomik Yardımlaşma Topluluğu (APEC) kurulmuştur. Bu birlik coğrafi açıdan çok kapsamlı olmasına karşın ülkeleri çok zayıf bağlarla birbirine bağlamaktadır.

Yirminci yüzyılın son yirmi yılında hızlı bir yükselişe geçen Çin ekonomisi bölgede süratle ekonomik bir çekim merkezi haline gelmiştir. Kuzey Doğu Asya'da bulunan dünyanın ikinci büyük ekonomisi Japonya bölgeye ilave bir önem katmaktadır. Bunun yanında artan petrol ve doğal gaz fiyatları ve modern dünyanın enerjiye olan bağımlılığı Rusya Federasyonu'nu önemli bir enerji üreticisi olduğu için ve petrol, doğal gaz hatları topraklarından geçtiği için hem bölgede hem de dünyada önemli bir ülke haline getirmiştir. Aslında çeşitli strateji kuruluşları ve "Think-tank"lerde hazırlanan rapora göre dünyanın ekonomik ağırlık merkezi Atlantik okyanusu havzasından Pasifik okyanusu havzasına kaymaktadır.

Pasifik okyanusu havzasında ülkeler kendi aralarında da bloklaşmalara gitmektedirler. ABD Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi ile oluşturmuş olduğu

bloğu Güney Amerika ülkelerini de katarak büyütmek istemektedir. Pasifik okyanusunun kıyısında Asya ülkeleri de kendi aralarında ekonomik ve politik olarak bir araya gelmektedirler. Bunun en iyi örneği Güneydoğu Asya Ulusları Birliği (ASEAN) dir.

ASEAN aslında "Soğuk Savaş" sırasında var olan komünizmin Vietnam'dan sonra bölgeye hızla yayılmasını önlemek üzere bölgedeki ülkelerin ABD ve batılı müttefiklerinin teşvikiyle kurulmuş bir örgüttür. Fakat daha sonra değişen koşullar ve "Soğuk Savaşın" sona ermesi neticesinde ekonomik yanı daha ağır basmış bir örgüt halini almıştır. Bu örgüt şu ana kadar başarıyla sürdürülebilmiş ise de, daha alacağı çok yol vardır. Örgüt daha sonra Japonya ve Güney Kore ve hızla büyüyen bir ekonomi olan Çin Halk Cumhuriyeti ile ikili anlaşmalar imzalamış ve ASEAN+3 'ü oluşturmuştur.

Asya kıtasının güneydoğusunda bu gelişmeler yaşanırken Kuzeydoğu Asya ülkeleri politik, ideolojik ve tarihsel nedenlerle parçalanmış bir yapı görünümü sunmaktadır. Japonya'nın II. Dünya Savaşı sırasında bölgede yaptığı baskıların olumsuz etkileri hala bölge ülkelerinin zihinlerinde bulunmaktadır. Kuzey Kore'nin nükleer silah ve balistik füze programında her gün bir adım daha ileri gitmesi ve Kore yarımadasının elli yıldır hala bölünmüş yapısı bölgede tansiyonu arttırmaktadır. Bunun yanında Çin Halk Cumhuriyeti için Tayvan sorununun yanında Çin Halk Cumhuriyeti'nin Güney Çin denizinde ve Okinava açıklarındaki adalarda ve karasularında hak iddia etmesi bu ülke ile Japonya, Vietnam ve Filipinlerle sorun yaşamasına neden olmaktadır. Bölgede işbirliği yapan iki bölge ülkesi Rusya Federasyonu ve Çin Halk Cumhuriyetidir.

Ekonomik çıkarlar göze alındığında; politik, ideolojik ve tarihsel sorunların üstesinden gelinebileceği ve bölgede ekonomik bir bölgesel entegrasyon yapısının kurulabileceği Çin Halk Cumhuriyeti, Hong Kong ve Tayvan'ın aralarındaki politik farklılıkları bir kenara atarak bir çeşit ekonomik entegrasyona gitmelerinde görülmüştür. Bu üç bölge Çin etnik kökenli olmalarına karşın üç değişik yönetim

biçimi altında yaşamaktadırlar. Ancak ekonomik ve ticari çıkarlar söz konusu olduğunda, bu farklılıklarını göz ardı etmekte hatta bu dezavantajlarını avantaja çevirmesini bilmektedirler.

Kurulacak bölgesel ekonomik entegrasyona örnek olarak, ASEAN'ı almak düşünülmüştür. Hem bölgeye coğrafi, kültürel, ekonomik yakınlığının sonucu olarak, hem de başarılı bir örnek olarak ASEAN gerçektende Kuzeydoğu Asya ülkeleri arasında kurulacak bir bölgesel ekonomik entegrasyon için örnek oluşturulabilir

Bu tezde önce ekonomik entegrasyonun tarifi yapılmış ve çeşitleri sıralanmış daha sonra ASEAN'ın oluşma sürecinde geçirdiği evreler açıklanmıştır. İkinci bölümde entegrasyonun çekirdeğini oluşturacak olan üç ülke Çin Halk Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu ve Japonya'nın ekonomileri incelenmiş bu ülkelerin ABD ve Avrupa Birliği gibi dünyanın büyük ekonomik merkezleri ile olan ilişkisi masaya yatırılmış ve incelenmiştir. Üçüncü bölümde olası bu entegrasyonun dünya ekonomisi AB ABD ve Türkiye ekonomisi üzerindeki olası etkileri irdelenmiştir. Son bölümde ise bu ekonomik entegrasyonun olma olasılığı ekonometrik modelle çalışılmıştır.

1.BÖLÜM
EKONOMİK ENTEGRASYON

1.1. Küreselleşme ve Ekonomik Entegrasyon

Küreselleşme ile bir anlamda dünyanın bütün ekonomileri bir tür küresel (Evrensel) entegrasyona girmektedirler. Küresel entegrasyon dünya ekonomilerinin birbirlerine bağımlılıklarını arttırmaktadır. Bu bağımlılık aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir:[1]

*"*Mal ve hizmet ticareti,*

**Yabancı doğrudan yatırım,*

**Ortak risk paylaşımı (joint venture), lisans anlaşmaları ile teknoloji ve marka kullanımı uluslararası aracılık ve franchising sözleşmeleri gibi firmaların işbirliği biçimleri,*

**Uluslararası göç,*

**Dış finansman sağlama,*

**Dış yardım ve*

**Makro ekonomik politikaların entegrasyonu".*

Evrensel ekonomik entegrasyonun yanında, dünyanın çeşitli bölgelerinde ülkeler bir araya gelerek daha dar çaplı bölgesel ekonomik entegrasyonlar oluşturmaktadırlar.

[1] Osman Küçükahmetoğlu, Hamza Çeştepe, Şevket Tüylüoğlu, **Ekonomik Entegrasyon Küresel ve Bölgesel Yaklaşım,** Bursa, Ekin Kitabevi, 2005, s.6.

1.2. Ekonomik Entegrasyon

Ülkelerin mal ve hizmetlerinin ve hatta üretim faktörlerinin serbest dolaşımını sağlayarak ekonomik avantaj elde etmek için yaptıkları düzenlemelere ekonomik entegrasyon denir.[2] Ülkeler karşılıklı olarak uyguladıkları gümrük tarifelerini anlaşmayla indirerek kazanç sağlayabilirler. Bunun yanında ülkeler karşılıklı olarak iş gücünün ve sermayenin serbest hareketini sağlayarak daha fazla avantaj da elde edebilirler. Ayrıca ülkeler yaptıkları anlaşmalarla mali ve para politikalarını koordine etmek isteyebilirler. Bu koordinasyonun sağlanması da bazı kurumların varlığını gerektirmektedir. Ülkelerin mali ve para politikalarını ve ticaretlerini koordine etmek için girdikleri ayarlamalara ekonomik entegrasyon denilmektedir.[3]

1.3.Ekonomik Entegrasyon Çeşitleri

Dünyada uygulanan ekonomik entegrasyon çeşitleri altı alt grupta toplanabilir. Bunlar entegrasyon'un gelişmişlik sırasına göre tercihli ticaret anlaşmaları, serbest ticaret bölgesi, gümrük birliği, ortak pazar, ekonomik birlik ve parasal birlik şeklinde sıralanmaktadır. Aşağıda bu altı ekonomik entegrasyon çeşidi açıklanmaktadır.

1.3.1.Tercihli Ticaret Anlaşmaları

Ülkelerin girdiği ekonomik entegrasyonun en basit şeklidir. Ülkeler karşılıklı olarak yaptıkları anlaşmalarla taraflarının mallarına gümrük indirimi veya gümrüklerin tamamen kaldırılması kararı alırlar. Bu durumda anlaşma yapılan ülkeler birbirlerine olan ticareti geliştirirken diğer ülkelere karşı pazarlarını

[2] Steven M Suranovic, "International Trade Theory and Policy" (Çevrimiçi) http://internationalecon.com/Trade/Tch110/T110-2.php, 10 Mart 2009.

[3] Richard Baldwin, " Regional Economic Integration",(Çevrimiçi) http://hei.unige.ch/~baldwin/AcademicPapers/AcademicPaperFiles/Baldwin_Venables_Handbook.pdf, 5 Mart 2009.

korumuş olurlar. Tercihli ticaret anlaşması ekonomik entegrasyon'un en yalın şeklidir. Bu tür bir anlaşma Dünya Ticaret Örgütü'ne üye ülkeler için mümkün değildir. Dünya Ticaret Örgütüne üye olan ülkelerin bu tür ortaklıklara girmeleri yasaklanmıştır. Çünkü DTÖ'ye üye ülkeler diğer üye ülkelere en çok kayrılan ülke statüsü vermek zorundadırlar. Bu da bu ülkelerin diğer ülkelere ayrımcı politikalar uygulamasını yasaklamaktadır.[4]

1.3.2.Serbest Ticaret Bölgesi

Bölgesel entegrasyonda coğrafya çok önemlidir. Üç tür bölgesel entegrasyon bulunur.[5] Bunlardan biri serbest ticaret bölgesidir ve bu entegrasyonda üye olan ülkeler birbirlerine uyguladıkları gümrük tarifelerini kaldırırlar.[6] Serbest Ticaret Bölgesi anlaşması imzalayan ülkeler ortak oldukları ülkelerden gelen ürünlerde tarifeleri kaldırırlar ve birlik dışından gelen mallara karşı tarife uygularlar. Bu anlaşmalara örnek NAFTA dır. NAFTA'ya üye ülkeler birbirlerine karşı ürettikleri mallarda gümrükleri kaldırırlarken, anlaşma dışı ülkelerden gelen mallara tarife uygularlar. Bu yüzden NAFTA'ya üye Amerika Birleşik Devletlerine ihracat yapmak isteyen ülkeler Meksika'da montaj atölyeleri kurarak parçalar halinde getirdikleri malları burada birleştirmekte ve ABD'ye Meksika üzerinden ihraç etmektedirler. Bir malın serbest ticaret bölgesinde üretildiğini ispatlamak için malların menşeinin bilinmesi gerekmektedir. Böylece bir ülkeye ihraç edilecek malın serbest ticaret bölgesine üye diğer ülkede üretildiği ispatlanmasıyla sağlanır.[7]

---

[4] Steven M., Suranovic, "International Trade Theory and Policy", (Çevrimiçi) http://internationalecon.com/Trade/Tch110/T110-2.php ,10 Mart 2009, s.1.
[5] **A.e**., s.1.
[6] Richard Baldwin, " Regional Economic Integration",(Çevrimiçi) http://hei.unige.ch/~baldwin/AcademicPapers/AcademicPaperFiles/Baldwin_Venables_Handbook.pdf, 5 Mart 2009.
[7] Steven M. Suranovic, "International Trade Theory and Policy", (Çevrimiçi) http://internationalecon.com/Trade/Tch110/T110-2.php ,10 Mart 2009, s.1.

1.3.3.Gümrük Birliği

Gümrük birliğinde birliğe üye ülkelerin mallarına tarifeler kaldırılırken, gümrük birliği dışındaki ülkelere birlik içinde kararlaştırılmış olan ortak tarife uygulanır. Fakat bu sistemin uygulanması için gümrük birliği çerçevesinde bu anlaşma şartlarını koordine edecek kurum ve kuruluşların kurulmuş olması gerekmektedir. Gümrük Birliğine en güzel örnek Avrupa Birliği'dir. Bu birlikte birlik üyelerinin birlik dışına uygulanacak tarifeler konusunda mutabakat sağlamaları gerekmektedir. Bu yüzden de Gümrük Birliği düzenlemelerini yürütecek kurumlara ihtiyaç bulunmaktadır.[8]

1.3.4.Ortak Pazar

Gümrük Birliğinden daha ileri bir entegrasyon modelidir. Bu entegrasyonda anlaşmaya taraf ülkeler aralarında tarifeleri kaldırır ve dışarıdaki ülkelere karşı ortak tarife uygulanmaktadır. Aynı zamanda birlik içinde üretim faktörleri olan emek ve sermayenin serbest dolaşmasına izin verirler. Bu entegrasyon çeşidine en güzel örnek Avrupa Birliğidir. Roma anlaşması Avrupa Birliği ortak pazarının kuruluş anlaşmasıdır. Fakat anlaşmanın maddelerinin uygulaması için, birlik bünyesinde kurumların kurulması ve kuralların uygulanması zaman almıştır. Şu anda Avrupa Birliği pasaportu taşıyan bir kişi istediği Avrupa Birliği ülkesine giderek çalışabilmekte veya sermayesini götürebilmektedir.[9]

1.3.5.Ekonomik Birlik

Ekonomik Birlik ortak pazardan bir sonraki adımdır. Ekonomik Birlikte ortak ekonomik mali ve para politikaları birlikte belirleneceğinden, bir takım ortak kuruluşlara ve kurumlara ihtiyaç vardır. Bu birlikte tek bir para birimi, bankacılık sistemi ve mali politikalar olmak zorundadır. Bu yüzden milli kuruluşlar yetkilerini

[8] **A.e.**, s. 1.
[9] **A.e.**

devletler üstü kurumlara devretmektedirler. Bu kuruluşların kurulması ve işletilmesi ülkeler arasında koordinasyonu gerektirmektedir. Bu kuruluşlara örnek vermek gerekirse, Avrupa Birliğinin ortak tarım politikası ve bu politikayı uygulayacak ortak devletler üstü kuruluşu olan Avrupa Komisyonu buna güzel bir örnektir.[10]

1.3.6.Parasal Birlik

Birliği oluşturan ülkelerin aralarında ortak para birimi belirlemek amacıyla bir araya gelmeleriyle oluşur. Ayrıca para biriminin politikalarının oluşturulması için ortak kurum ve kuruluşlar meydana getirilir. Bu kuruluşların başında birlik merkez bankası ve mali politikalarını idare edecek kurumlar bulunmaktadır. Çok kapsamlı bir birliktir ve şu anda tek örneği Avrupa Birliği'dir. 1991 yılında AB üyelerinin imzaladığı Maastrich Anlaşmasıyla 1999'da ortak para birimi Euro'ya geçilmesi kararlaştırılmıştır.[11]

1.4.Bölgesel Ekonomik Entegrasyon

Coğrafi ayrımcı ticaret politikası Bölgesel Ekonomik Entegrasyonun en önemli karakteristiğidir. Bu entegrasyonda ülkelerin aynı coğrafyayı paylaşması belirleyici özelliktir. Şu anda dünyada 35 kadar Bölgesel Ekonomik Entegrasyon bulunmaktadır. Bunların bir kısmı çok az bir ürünü kapsamaktadır. Birkaçı dışında diğerlerinin başarılı bir şekilde işlemediği söylenmektedir. Bunun yanında gümrük dışı ticarete engellerin varlığı, gümrüksüz ticaretin hiç kısıtlamasız ticaret anlamına gelmemektedir. Gümrük dışı bariyerler devletin özellikle yerli sanayilerin koruması amacıyla, sağlık güvenlik ve çevre standartları gibi nedenler öne sürerek, ticareti engellemesi ve ayrımcı politika uygulamasıdır. Üretim faktörlerinin dolaşımının engellenmesi bir diğer gümrük dışı engeldir. Bu yüzden bölgesel ekonomik entegrasyonların oluşması için kurumlara ve kuruluşlara gerek vardır. Bölgesel

[10] **A.e.**
[11] **A.e.**

ekonomik entegrasyona en güzel iki örnek Avrupa'dan ve Amerika'dan verilebilir. Birincisi Avrupa Birliği ikincisi ise NAFTA dır. [12]

1.5.Ekonomik Entegrasyon Çalışmaları ASEAN

Güneydoğu Asya Ülkeleri'nin bağımsızlıklarını kazandıkları yirminci yüzyılın ortalarından itibaren, onu izleyen on yılda Güneydoğu Asya ülkeleri ABD'nin ve batılı müttefiklerinin de teşvikiyle aralarında bölgesel entegrasyon çalışmalarına başlamışlardır. Soğuk Savaş sırasındaki sosyalizmin bu fakir az gelişmiş Güneydoğu Asya halklarına çekici gelebileceği gerçeği ve Vietnam Savaşı ABD ve batılı müttefiklerin Sovyetler Birliğinin ve Çin Halk Cumhuriyetinin Güney Çin denizine ve Hint Okyanusuna inebileceği ihtimalini ortadan kaldırmak için, harekete geçmelerine neden olmuştur. Tarih göstermektedir ki Vietnam Savaşı sırasında Kuzey Vietnam ordusuna Sovyet devleti tarafından her türlü teknik ve malzeme yardımı yapılmıştır. Bu savaşta ABD ve müttefikleri aslında sadece Kuzey Vietnam ordusuyla değil, 2 milyara yaklaşan nüfusuyla koca bir komünist bloğuyla savaşmıştır. Bunun yanında savaşın komşu ülkeler olan Laos ve Kamboçya'ya da sıçraması, Güneydoğu Asya ülkeleri için bir komünist ihtilaller zinciri oluşturmaya başlamıştır. Bunun yanında sosyalizm tehlikesi "Domino Etkisi" ile Endonezya'ya sıçramış Yeni Gine ve Avustralya'yı da tehdit edecek duruma gelmiştir. Bu yüzden Amerika Birleşik Devletleri ve batılı müttefikler Güneydoğu Asya ülkelerini komünizm tehlikesinden kurtarmak için ASEAN topluluğu fikrini ortaya atmışlardır. Başta siyasi boyutu ön plana çıkan ASEAN daha sonra ekonomik yönü ağır basan bir hareket, bir entegrasyon halini almıştır. Aşağıda bu entegrasyon çalışmalarının ekonomik boyutu anlatılmaktadır.

[12] Richard E. Baldwin, "Regional Economic Integration," (Çevrimiçi) http://hei.unige.ch/~baldwin/AcademicPapers/AcademicPaperFiles/Baldwin_Venables_Handbook.pdf, 5 Mart 2009, s.1.

1.5.1.ASEAN Bir Bölgesel Ekonomik Entegrasyon Örneği

20. yüzyılın son çeyreğinde Güneydoğu Asya ülkeleri hızlı bir ekonomik büyüme dönemine girmişlerdir. Geleneksel yaşam tarzı bazılarına göre bu hızlı kalkınmanın sebebidir. Bu geleneğin bazı ana hatları geniş aile bağları, tasarruf, sıkı çalışma, eğitime verilen önem ve otoriteye itaat şeklinde sıralanabilir. Bölgenin genelinde ekonomik büyüme fakirliğin azalmasıyla, beraber gelişmiştir. Malezya fakirliği ortadan kaldırırken, Endonezya ve Tayland bu konuda ilerleme kaydetmişlerdir.

Bölge ülkelerinin bu kadar hızlı gelişmesinin ardında yüksek tasarruf oranları yatmaktadır. Bu tasarruflar kamu ve özel yatırımları etkilemiştir. Bunun yanında bölge ülkeleri yatırım için yabancı ülkelerden tasarrufları da çekmesini bilmiştir.[13] Bu yatırımların yine büyük bir kısmı öncelikle Japonya daha sonra da Tayvan ve Hong Kong gibi Asyanın Kaplanları adı verilen ülkelerden gelmiştir. Yatırım yapılan Güneydoğu Asya ülkeleri uluslararası ekonomik rekabette hayatta kalabilmek için güçlerini birleştirmeye karar vermişlerdir. Böylece Güneydoğu Asya ülkeleri bir araya gelerek ekonomik gelişme için daha elverişli bir ortam yaratmak amacıyla ASEAN'ı kurmuşlardır.

ASEAN kuruluş felsefesi bakımından öncelikle siyasi ve güvenlik alanlarında hizmet vermek üzere tasarlanmış bir birliktir. ASEAN'ı oluşturan üye ülkeler öncelikle ürettikleri bazı ürünlerde (Malezya palmiye yağı, kauçuk, kalay, Filipinler kopra, hindistan cevizi yağı, şeker, Tayland pirinç, tapioka, Endonezya mineraller değişik tarım ve orman ürünleri) lider konumdaydı. Bu ülkelerin lider konumda ürettikleri bu ürünlerin pazarları birlik dışı ülkeler olup genelde gelişmiş ülkelerdir. Sadece Tayland'ın ürettiği pirincin ve Malezya ve Endonezya'nın ürettiği petrol ve doğal gazın birlik içinde talebi vardır. 8 Ağustos 1967'de ASEAN ülkelerinin yaptığı yedi maddelik deklerasyonun 3. maddesi şu şekilde dir:[14]

---

[13] John Hicklin, David Robinson, Anoop Singh, **Macroeconomic Issues Facing ASEAN Countries,** Washington, IMF Graphics Section, 1997, s.2.
[14] Rodolfo Severino, **Southeast Asia In Search Of An ASEAN Community,** Singapore, ISEAS Publishing, 2006, s.212.

3-Ekonomik, sosyal, kültürel, teknik ve bilim alanlarında işbirliği.

Buna mukabil 1975 yılında Endonezya ticaret ve ekonomi bakanları ASEAN başkentlerini dolaşarak ASEAN'ın ekonomik yönünü ortaya çıkarmak için bir toplantı düzenlemeye bu başkentleri ikna etmeye çalıştılar. Böylece 1975 yılı Kasım ayında Jakarta'da ASEAN ülkeleri ekonomi bakanları zirvesi toplanmıştır[15]. Bu adımlar ASEAN grubunun var olmasında öncelikli atılmış adımlardır. ASEAN ilk kuruluşunda hemen bölgesel entegrasyona gidilmek yerine, bu yönde yavaş yavaş adımlar atılarak bu birlik sağlanmıştır.

1.5.2.Serbest Ticaret Bölgesinden Önce

ASEAN içi ekonomik yardımlaşma birliğin bir ilkesi haline gelmiştir. Birlik gıda kaynaklarının güvenceye alınması, döviz kaynaklarının arttırılması, istihdam yaratılmasına; ayrıca bölge çapında üre, süperfosfat, petro-kimya ürünleri çelik, kağıt ve kauçuk gibi hammaddeleri elde edebilecek ve değerlendirebilecek tesislerin kurulmasına karar verdiler.[16] Buna göre Malezya ve Endonezya'da üre gübresi tesisi, Filipinlerde süper fosfat tesisi, Singapur'da dizel motor fabrikası, Tayland'da çamaşır sodası tesisi kurmaya karar verdiler. İlerleyen yıllarda bu tesisler konusundaki kararlar defalarca değiştirilmiştir. Bu tesislerin kurulmasında birlik içinde birbirine rakip tesislerin kurulmamasına dikkat edilmiştir. Buna göre birlik ülkesi bir yerde kurulacak tesis bütün birliğin talebine cevap verecek üretim yapacaktır. Bu adımla bu ülkelerin kıt olan sermayeleri kullanılarak grup çapında ihitiyaç olan tesislerin kurulması hedeflenmiştir. Yapılan yatırımlarda bu tesisler için en uygun olabilecek yer tayin edilmeye çalışılmıştır.

Bundan sonraki ekonomi bakanları buluşmasıda ASEAN Ekonomi Bakanları zirvesi olarak adlandırılmıştır. ASEAN ülkeleri öncelikli ihtiyaçlarını belirlemek

---

[15] **A.e.**, s.213

[16] Association of Southeast Asian Nations, "Declaration of ASEAN Concord Indonesia,24 February 1976,"(Çevrimiçi) http://www.aseansec.org/5049.htm, 8 Ağustos 2008.

amacıyla toplantılar serisi düzenlemişlerdir. Bu buluşmada Endonezya öncelikle birlik ülkelerine enerji ve gıda ihtiyaçlarının garantiye alınmasının ön plana çıkarılmasını istemiştir.

1977 yılında imzalanan anlaşmayla ASEAN ülkeleri arasında "tercihli ticaret" ayarlamalarına gidilmiştir.[17] Tercihli ticaret anlaşmaları anlaşmaya taraf olan ülkelerin karşılıklı olarak gümrük vergilerini azaltmalarını, ya da kaldırmalarını gerektirir. Buna göre üye ülkeler birbirleriyle yaptıkları ticarette gümrük vergisi indirimine gideceklerdir.

Fakat buna rağmen ASEAN içindeki ticaret bir türlü gelişememiştir. Bunun sebebi ASEAN ülkelerinin üretmekte olduğu başlıca ürünlerin alıcılarının, gelişmiş ülkeler olması, ASEAN ülkelerinin ise birbirinin aynı ürünleri üretmeleri yüzünden bu mallara taleplerinin bulunmamasıdır. Bunun yanında ASEAN ülkeleri daha çok ithal ikameci ekonomi politikaları yürütmüşlerdir. Ülke içinde üretim için yurtdışından (öncelikle gelişmiş ülkelerden) makine ve ara malları ithali yapmışlar, bu yönde bir talep geliştirmişlerdir.[18] Bu yüzden ASEAN ülkelerinin esas olarak yapmaları gerekenin ürün çeşitliliklerini birbirlerine rakip olacak ürünlerde değil, birbirlerini tamamlayacak ürünler yönünde geliştirmeleridir.

1980 yılı Mart ayında ASEAN içinde yapımına başlanacak olan daha önce belirttiğimiz endüstriyel projelerin anlaşmasını imzalamışlardır. Buna göre birlik tesisin kurulum maliyetlerinin %60'ını, geri kalan %40'ını ise ev sahibi ülke karşılayacaktır. Bu projeler ülkelerin ihtiyaçlarına göre defalarca değiştirilmiştir.[19]

2010 yılına gelindiğinde Çin hala Doğu asya'nın en hızlı büyüyen ekonomisi olmayı sürdürdü. Bu yüzden Güneydoğu Asya ülkelerinin Çin ile olan ticaretleri yoğunlaşarak sürdü. Çin'in pek yakında Singapur'u geçerek Malezya'nın en büyük

---

[17] Severino, **a.g.e.**, s.215.
[18] **A.e.**, s.216.
[19] **A.e.**, s.217.

ihraç pazarı haline dönüşeceği düşünülmektedir. Bunun yanında 2010 yılında ABD, AB ve Japonya ile ticaretin hacmi göreceli olarak azalmıştır.[20]

1.5.3.ASEAN Serbest Ticaret Bölgesi

Yirminci yüzyılın son yirmi yılı iki trendi ortaya çıkarmıştır. Biri globalleşme diğeri ise bölgesel ekonomik entegrasyondur. ASEAN'ın önünde MERCOSUR, NAFTA ve Avrupa Birliği gibi bölgesel ekonomik entegrasyonların durmasının yanında, GATT gibi ekonominin globalleşmesi anlaşması da bulunmaktadır. Bunun yansıra Çin ve Hint ekonomileri hızlı bir büyüme trendine girmişlerdir. Bu büyümekte olan ekonomik ortak pazar ve pazarların yanında ASEAN ülkeleri de kendi ortak pazarlarını kurmak bu trent'den geri kalmamak istemişlerdir. Yanıbaşlarında hızla büyüyen gelişen Asya'nın ekonomik kaplanları ile Çin Halk Cumhuriyeti ve Hindistan ekonomileri Güneydoğu Asya ülkelerine bir araya gelerek ekonomik güç birliği sağlamaktan başka bir çare bırakmamaktadır.

Giderek yakınlaşan güneydoğu Asya ekonomileri ASEAN'ın bir ortak pazar olması konusunu gündeme getirmiştir. Tayland Başbakanı 1991 yılında ASEAN ortak pazarının kurulmasını önermiştir.[21] Bu önerisini desteklemek için dört iddia ortaya atmıştır.[22]

1- ASEAN bölgesi ekonomilerinin bölgesel ekonomik rekabete ve liberal ekonomi koşullarına alıştırılması,
2- ASEAN ortak pazarının bölgeye yabancı yatırım çekeceği ve bunun bölge ekonomilerini global ekonomik üretim ağına bağlayacağı,
3- Avrupa Ortak Pazarı ve NAFTA'nın oluşmasının ASEAN bölgesini böyle bir oluşuma ittiği,

---

[20] Economist Intelligence Unit, "Malaysia Country Report", (Çevrimiçi) http://0-www.eiu.com.seyhan.library.boun.edu.tr/report_dl.asp?issue_id=1097636894&mode=pdf , 10 Temmuz 2011.
[21] Severino, **a.g.e.**, s.223
[22] **A.e.**

4- ASEAN bu ortak pazarı oluşturması halinde ileride APEC'e katılabilir ve Doğu Asya'da oluşturulacak bir ekonomik entegrasyona öncü olabilir.

1991 Ekim ayında yapılan toplantıda ASEAN Serbest Ticaret Bölgesinin (AFTA) kurulmasını ve onbeş yıl içerisinde Genel Efektif Tercihli Tarife (CEPT) geçilmesini kabul ettiler.[23] Sürecin bu kadar uzun olmasının sebebi ülkelerin gümrük tarifelerinden kolay kolay vazgeçememeleridir. Atılmak istenen bu adım entegrasyonun sağlanmasında gerçekten önemli bir karşılıklı güven adımı olup; ekonomik sonuçları gerçekten önemlidir.

Eylül 1994 tarihinde toplanan ekonomi bakanları bu süreyi erkene çekerek 2003 tarihi olarak belirlediler. 1995 yılında katılan Vietnam ve diğer katılan ülkeler Laos, Myanmar (Burma) ve Kamboçya'nın anlaşmayı imzaladığı yıldan on yıl sonra tarifelerini %0-%5'e indirmelerini kararlaştırdılar.[24] Çünkü bu dört ülke soğuk savaşın bitiminden ve sosyalist blokun çöküşünden sonra serbest piyasa ekonomisine yeni geçmiş olduğundan ve bu süreç ağır işlemektedir. Aralık 2003 tarihinde AFTA'ya imza atan altı ülkenin 2010 yılına kadar bütün gümrüklerini kaldırmasını kararlaştırdılar.[25] 14 Haziran 2011'de son yapılan 20. ASEAN Gümrük Direktörlüğü Toplantısında 2007'deki AHTN (ASEAN Ortak Tarifler Terminolojisi)'nin yerine 1 Ocak 2012'den geçerli olmak üzere AHTN 2012'i kabul edildi.[26]

ASEAN'ın kararlaştırılan bir başka başarılı projesi AICO'dur. AICO'nun açılımı ASEAN Endüstriyel İşbirliği dir. Buna göre bir ASEAN ülkesinde kurulu bir şirketin üretmiş olduğu mamüllerin, diğer bir ASEAN ülkesine ihraç edilmesi halinde tabi olacağı gümrük tarifesi CEPT tarifesidir. Yani %0-%5 tir. Bunun esas

---

[23] **A.e.**,s.224
[24] Association of Southeast Asian Nations, "The 26th ASEAN Economic Ministers Meeting," (Çevrimiçi) http://www.aseansec.org/7143.htm, 2 Eylül 2008.
[25] Severino, **a.g.e.**, s.226.
[26] Association of Southeast Asian Nations, "ASEAN Customs Review Progress To Facilitate Trade," (Çevrimiçi) http://www.asean.org/26386.htm, 10 Ağustos 2011.

amacı ASEAN ülkelerine yabancı doğrudan yatırım çekmektir. Bu şekilde ASEAN içinde üretilen mamullere sübvansiyon gümrük vergisi kolaylığı sağlanarak grup üyelerinin birbirleriyle olan ticaretlerinin arttırılması sağlanmak istenmektedir.

ASEAN ülkeleri 2002-2003 yılları arasında gümrüklerini %0-%5 oranına kadar indirmiştir. 2010 yılına kadar bütün gümrüklerin sıfıra indirilmesi kararlaştırılmıştır. AICO'nun yürürlüğe girmesiyle AICO'ya başvurular 195'e çıkmış olup; bu başvurulardan 129'u kabul edilmiştir. AICO'ya ASEAN ülkelerinden sadece Endonezya, Malezya, Filipinler ve Tayland katıldılar.[27]

Bunun yanında tarifeler düşürülse bile ASEAN gümrüklerinde tarife dışı engeller oldukça fazladır. Bu engeller ağır çalışan ve yolsuzluğun sıkça geçerli olduğu ülke gümrüklerinden kaynaklanmaktadır. Bunun önüne geçilmesi için bütün ASEAN üyelerinin gümrüklerinde reform yapması gerekmektedir. ASEAN bünyesinde bu engellerin kaldırılması yönünde çalışmalar yapılmaktadır.

1.5.4.Servisler ve Gümrükler

Tipik bir ASEAN ülkesi ekonomisinde servisler sektörü önemli pay almaktadır. Ortalama olarak bir ASEAN ülkesinin GSYİH'nın %40-%50'sini servislerden gelen gelirler oluşturmaktadır. ASEAN'ın toplam ticari servislerinin ihracatı 1991 yılında 31,8 milyar dolardan 1997 yılında 87,2 milyar dolara çıkmıştır.[28] Servis sektöründe ASEAN üyesi ülkeler için özelikle turizm çok önem taşımaktadır. Bu ülkelerin egzotik doğal güzelikleri ve kültürleri bu ülkelere bir çok turistin yanı sıra, bir çok turizme yatırım yapmak isteyen yabancı yatırımcıyı da çekmektedir.
Bu yüzden ekonominin liberalleştirilmesi yolunda atılacak adımların başında servisler sektörünün liberalleştirilmesi gelmektedir. Bu servislerin içine deniz ve

[27] **A.e.**,s.229.
[28] Association of Southeast Asian Nations,"Services", (Çevrimiçi) http://www.aseansec.org/6626.htm,2 Eylül 2008.

hava taşımacılığı, telekomünikasyon, turizm ve inşaat sektörleri girmektedir.[29] Servis sektörünün liberalize olması bölgesel ekonomiye yaradığı kadar ulusal ekonomilere de yaramaktadır. Bazı servis türlerinin liberalleştirilmesi diğer bazı servis türlerinin veya sanayi sektörlerinin gelirlerinin artmasına yaramıştır. ASEAN ekonomi bakanları Eylül 2005 tarihinde yaptıkları görüşmede servislerle ilgili bütün görüşmelerin 2015 yılında tamamlanmasını kararlaştırmışlardır.[30]Etkin bir ekonomik bütünleşme için gümrüklerin etkinliği ASEAN ülkeleri için çok önemlidir. ASEAN'ın tercihli bölge içi ticareti hantal ve işlevsiz gümrük sistemleri ile yürütülememektedir.[31]1983 yılında beş ASEAN ülkesi için gümrüklerde ortak işletme kuralları benimsenmiştir. Mart 1997'de ASEAN için Gümrükler Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmada gümrükler için şeffaflık, tutarlılık, basitlik, etkinlik, iş birliği ve itiraz hakkı benimsenmiştir. [32]2003 yılında ASEAN için Gümrük Değerleme Rehberi tamamlanmıştır. Bu ASEAN ülkeleri arasında gümrüklerde tutarlılık sağlanacağının göstergesidir. Brunei Darüsselam, Endonezya, Malezya, Filipinler, Singapur ve Tayland 1 Ocak 2010 tarihinden bu yana karşılıklı olarak gümrük vergilerinin % 99,65'ini kaldırmışlardır.[33] 2012 yılında bütün ASEAN ülke gümrüklerinde "Tek Pencere" uygulamasına geçilecektir. Bu ülkelerdeki gümrüklerde tutarlılığın sağlanması için önemlidir.[34] Bunun yanında gümrüklerin merkezi olması gümrük mübadelelerinin elektronik olarak yapılması ve gümrüklerin arasında uyumun sağlanması çözülmesi gereken sorunların bazılarıdır.

1.5.5.Standartlar ve Taşımacılık

Ekonomik birliğin sağlanması için ürünlerin standartlarının belirlenmesi de önemlidir. Ürün standartları belirlenmeden önce aynı ürün farklı ülkelerde farklı

---

[29] Association of Southeast Asian Nations, "ASEAN Framework Agreement on Services", (Çevrimiçi) http://www.aseansec.org/6628.htm, 16 Eylül 2008.
[30] Rodolfo Severino, **Southeast Asia In Search Of An ASEAN Community,** Singapore, ISEAS Publishing, 2006, s.233.
[31] **A.e.**,s.226.
[32] **A.e.**,.234.
[33] Association of Southeast Asian Nations,"Trade and Facilitation", (Çevrimiçi) http://www.asean.org/Fact%20Sheet/AEC/AEC-01.pdf, 15 Ağustos 2011.
[34] Severino, **a.g.e.**, s.235.

ölçülerde bulunabilmekteydi. Buna en iyi örnek iki ASEAN ülkesi olan Tayland ve Endonezya'da 100 gramlık sabunun ölçüldüğünde farklı gramajda çıkması verilebilir. Bu farklılığın sebebi bir ülkede 100 gramlık sabun fabrikada tartılırken bir diğerinde market rafında ölçülmesidir. Bu uyumsuzluk stadartlarda yapılan ayarlamalarla giderilmeye çalışılmaktadır. Yapılan ayarlamalarla bunun önüne geçilmiştir. 1997 yılında ASEAN standartların uydurulması için 24 öncelikli ürün kararlaştırmıştır.[35]Bu ürünlerin standartlaştırma işlemi 2003 yılında tamamlanmıştır. Ayrıca 1999'da yetmiş bir elektronik ürünün evde ve endüstride kullanımı için kullanım standartları belirlenmiştir.[36]

Şu anda bir ülkede test edilmiş olan ürün diğer ülkelerde de test edilmiş kabul edilmektedir.[37] 1998 yılında ASEAN bünyesinde karşılıklı tanıma ve ayarlamalar için çerçeve anlaşması imzalanmıştır. 2002 yılında ASEAN içinde elektrikli ve elektronik aletlerin tanınması için anlaşma imzalanmıştır.[38] 2003 yılında kozmetik ürünler içinde benzeri bir anlaşma onaylanmıştır.[39]

ASEAN içersinde birçok sektörün gelişmesi için taşımacılık sektörünün entegrasyonu'nun sağlanması gerekli idi. İlk olarak ASEAN ulaştırma bakanları 23 rotada 38400 km yolu kapsayan ASEAN otoban ağının inşa edilmesi konusunda görüş birliğine varmışlardır.[40]

---

[35] **A.e.**, s.236.
[36] Association of Southeast Asian Nations, "ASEAN Sectoral Mutual Recognition Arrangement For Electrical and Electronic Equipment," (Çevrimiçi) http://www.aseansec.org/6677.htm, 20 Eylül 2008.
[37] Association of Southeast Asian Nations, "ASEAN Framework Agreement on Mutual Recognition Arrangements," (Çevrimiçi) http://www.aseansec.org/6674.htm, 20Eylül 2008.
[38] Association of Southeast Asian Nations, "ASEAN Sectoral Mutual Recognition Arrangement For Electrical and Electronic Equipment," (Çevrimiçi) http://www.aseansec.org/6677.htm, 20 Eylül 2008.
[39] Association of Southeast Asian Nations, "Agreement on the ASEAN Harmonized Electrical and Electronic Equipment (EEE) Regulatory Regime," (Çevrimiçi) http://www.aseansec.org/18012.htm, 26 Eylül 2008.
[40] Rodolfo Severino, **Southeast Asia In Search Of An ASEAN Community,** Singapore, ISEAS Publishing, 2006 s.237.

Bu taşımacılık ve ulaşım ağı ASEAN ülkelerini birbirine bağlayacağı gibi hızla gelişmekte olan ekonomiler Çin ve Hint ekonomilerini ASEAN'a bağlayacaktır. Çin Doğu Asya'daki en hızlı gelişen ülke olma ünvanını 2010 yılında da sürdürdü bu da ASEAN ülkelerinde özelikle Malezya'da yaşayan etnik Çinli azınlık için önemli fırsatlar yaratmaktadır.[41]Bu projelerin içinde otobanlar olduğu kadar demiryolları da bulunmaktadır. Özelikle demir yolları Malaya boğazının Hint Okyanusu ve Güney Çin denizini bağlaması gibi iki denizi karalar üzerinden birbirine bağlayacaktır.1985 yılında alınan bir kararla ASEAN ülkeleri birbirlerinin taşıma ehliyetlerini tanıma kararı almışlardır.[42] 1998 yılında alınan bir kararla ASEAN ülkeleri arasında transit geçişler kolaylaştırılmıştır. 2002 yılında ASEAN ülkeleri birbirlerine 100 tona kadar hava kargosu taşıma izni vermişlerdir.[43] Bu tür uygulamlar karşılıklı olarak entegrasyona üye ülkeler arasında ticareti arttırmaya yöneliktir.

1.5.6.Turizm ve Üretimin Emek Faktörü

Turizm bölge ülkeleri için önemli bir gelir kaynağıdır. Turizm öncelikle nakit döviz girişi demektir. Bunun yanında ülkenin doğal ve tarihi güzelliklerinin korunmasına yol açmaktadır. 2002 yılında ASEAN ülkelerine gelen turist sayısı 44 milyona ulaşarak rekor kırmıştır.[44] Gerçekten de egzotik doğa, kültür ve tarihsel güzellikleriyle bu bölgenin ülkeleri bir turist çekim merkezidirler. Bölge ülkeleri arasında Tayland, Malezya ve Endonezya turizm gelirleri açısından önde gitmektedirler. Sosyalist ekonomiden serbest piyasa ekonomisine yeni geçiş yapmış olan Vietnam, Kamboçya ve Laos da ülkelerini turizme her geçen gün biraz daha

[41] Economist Intelligence Unit, "Malaysia Country Report", (Çevrimiçi) http://0-www.eiu.com.seyhan.library.boun.edu.tr/report_dl.asp?issue_id=1097636894&mode=pdf , 10 Temmuz 2011.
[42] Severino, **a.g.e.**, s.238.
[43] Association of Southeast Asian Nations, "ASEAN Memorandum of Understanding on Air Freight Services," (Çevrimiçi) http://www.aseansec.org/13144.htm , 26 Eylül 2008.
[44] Association of Southeast Asian Nations, "The Ninth Meeting of ASEAN Tourism Ministers," Çevrimiçi) http://www.aseansec.org/18184.htm, 4 Ekim 2008.

açmaktadırlar. Bunun yanı sıra hizmet sektörünün bir başka alanı olan dış ticaret ve bankacılıkta bölgenin merkezi tartışmasız Singapur dur.

Ayrıca 1981'den beri yapılan ASEAN Turizm Forumu dünyanın en büyük turizm fuarı olarak dünyanın dört bir yanından gelen şirketlerin ve müşterilerin buluşma noktası haline gelmiştir. Bölge ülkeleri 2002 yılında bölgede turizmi canlandırmak için ASEAN Turizm Anlaşmasını imzalamışlardır.[45] Bu anlaşmaya göre ASEAN içinde ASEAN vatandaşlarından yolculuk vergisi ve vize alınmasından vaz geçilmiştir. Ayrıca uluslararası ziyaretçiler için vizenin standartlaştırılması düşünülmüştür.

Turizm bakanlarının yetkileri dışındaki konular anlaşmalara ek protokoller ve yeni anlaşmalarla sağlanmıştır. Şu anda birçok ASEAN ülkesinde hava alanında vize veya vizesiz geçiş uygulaması vardır.[46]

ASEAN ülkelerinde birçok göçmen işçi diğer ülkelerde kendi ülkelerindeki sosyal ve ekonomik nedenlerden dolayı göçmen işçi olarak çalışmaktadırlar. İşçilik sosyal, ekonomik, insani, ahlaki boyutları olan bir sorundur. ASEAN içinde işgücünün serbest dolaşması sağlanamadığı durumlarda sermayenin, servislerin ve malların serbest dolaşmasıyla tam bir entegrasyondan bahsedilememektedir. Fakat bölge içinde işgücünün serbest dolaşımı politik, sosyal, kültürel, dini konularla ilgili öyle hassas dengelerin üstüne oturmaktadır ki yakın zamanda bu sorunların çözülebilmesi pek olası gözükmemektedir.

1.5.7.Yatırımlar

Aralık 1987'de 1996 yılında ek protokol ile genişletilecek olan yatırım ilişkilerine dair esas anlaşma imzalanmıştır.[47] 1998 yılında yapılan bir anlaşma ile ASEAN

[45] Rodolfo Severino, **Southeast Asia In Search Of An ASEAN Community,** Singapore, ISEAS Publishing, 2006 s.241.
[46] Rodolfo Severino, **Southeast Asia In Search Of An ASEAN Community,** Singapore, ISEAS Publishing, 2006, s.242.

ülkelerinden yapılacak yatırım alanlarının dışında kalacak alanları belirten istisna listelerini yayınlamaları istenmiştir.[48] Listeler 2000 yılına kadar hazırlanamamıştır. 2001 yılında imzalanan protokolle ASEAN yatırım anlaşmasının kapsamı imalat, tarım, balıkçılık, ormancılık, madencilik ve servisleri içerecek şekilde genişletilmiştir. Ocak 2003'te Brunei, Endonezya, Myanmar (Burma), Filipinler, Tayland geçici istisna listelerini kaldırmışlardır.[49] ASEAN ülkelerinin bir özelliği de önemli oranda yabancı yatırım çekmeleridir. Bu yatırımlar çoğu zaman sıcak para şeklinde Tayland Malezya ve Singapur gibi ülkelerin sermaye piyasalarına gelmektedir. Bunun yanında Malezya Tayland gibi ülkeler önemli miktarda doğrudan yabancı yatırım çekmeyi başarmışlardır. Bu doğrudan yatırımlar hem ülkeye iş imkanı sağlamakta hem de ülkeye döviz girişi olmaktadır. ASEAN ülkelerinin entegrasyonun ileriki aşamalarına geçmeleri ile daha fazla doğrudan yabancı yatırım çekecekleri düşünülmektedir.

1.5.8.Entegrasyon ve ASEAN Ekonomik Topluluğu

ASEAN'da bölgesel ekonomik entegrasyon yolunda AFTA ile gelişme sağlanmıştır. Bölgeye yatırımlar açısından AICO çok önemli bir başarıdır. Ürünlerin standardizasyonu kabul edilmiştir gümrüklerde önemli iyileşmeler sağlanmıştır. Tarife dışı bariyerler kaldırılmaya başlanmıştır. Fakat bölgesel entegrasyon çerçeve anlaşmaları, çalışma programları ve master planlara bağımlı kalmıştır. [50]

ASEAN ekonomik entegrasyon yolunda ilerlerken dünyada Çin ve Hint ekonomileri hızla büyümektedir. Çin ekonomisi ASEAN ekonomisine rakip

---

[47] Association of Southeast Asian Nations, "Agreement among the Government of Brunei Darussalam, the Republic of Indonesia, Malaysia, the Republic of the Philippines, the Republic of Singapore and the Kingdom of Thailand for the Promotion and Protection of Investments," (Çevrimiçi) http://www.aseansec.org/6464.htm, 8 Ekim 2008.

[48] Association of Southeast Asian Nations, "Framework Agreement on the ASEAN Investment Area," (Çevrimiçi) http://www.aseansec.org/6466.htm, 8 Ekim 2008.

[49] Association of Southeast Asian Nations, "Protocol to Amend the Framework Agreement on the ASEAN Investment Area," (Çevrimiçi) http://www.aseansec.org/6467.htm, 8 Ekim 2008.

[50] Rodolfo Severino, **Southeast Asia In Search Of An ASEAN Community,** Singapore, ISEAS Publishing, 2006, s.249.

oluşturacak şekilde çok yatırım çekmeye başlamıştır. ASEAN'ın tek bir pazar ve üretim merkezi olması kabul edilirken dışarıda Avrupa Topluluğu yeni katılımlarla genişlemektedir. 2002 Phnom Penh liderler zirvesinde ASEAN'da entegrasyonun ikinci evresine geçmeyi kararlaştırmışlardır. Bu safhaya Avrupa Ekonomik Birliğini akla getiren safha adını vermişlerdir.[51]

ASEAN ekonomik birliği NAFTA gibi bir anlaşmayla sağlanmadığı ve Avrupa Birliğin'deki Avrupa Komisyonu gibi uluslar üstü bir kurula sahip olmadığı için geleceğinin politik liderliğe muhtaç olduğu düşünülmektedir.[52] ASEAN'ın kurulacak olan Kuzeydoğu Asya'daki bölgesel entegrasyondan müspet yönde etkileneceği düşünülmektedir. Yapılacak olan entegrasyon iki bölge arasındaki ticareti daha standart hale getirecektir. ASEAN'ın geleceği kendi başına pek parlak görünmemektedir. Dahil olan ülkelerin ekonomileri birbirini tamamlar nitelikte değildir. Bu ülkelerin ekonomileri daha çok bir birlerine rakip niteliktedir. Gelişmekte olan ülkelerden oluşan bu bölgesel entegrasyon genel olarak birbirine rakip mallar ve hizmetler ürettiğinden uluslararası pazarda birbirleriyle rekabet etmektedir. Fakat bu ülkelerin gelişmişlik düzeyleri nerdeyse aynı seviyede olduğundan gelişmiş olan ülkelerin daha az gelişmiş ortakları aleyhine ekonomik olarak büyümeleri ve onları pazarları haline getirmeleri söz konusu olmayacaktır. Bunun yanında Çin ekonomisi ASEAN'ın karşısına çıkmış ve çıkmakta olan bir fırsat aynı zamanda da tehlikedir.

Güneydoğu Asya bölgesi tarihte her zaman işgücü sıkıntısı çekmiş bir bölgedir. Bu işgücü açığını Çin'den gelen göçmenler kapamıştır. Gelen bu Çinli göçmenler, büyük çoğunluğu Kanton ve Fujian bölgelerinden olmak üzere, geldikleri ana vatanlarıyla bağlarını sürdürmüşlerdir. Bu sayede Güneydoğu Asya bölgesini Doğu Asya bölgesiyle ticari yönden bağlamışlardır. Gelen Çinli göçmenler çok çalışarak ve tasarruf yaparak hızla amele işçi statüsünden tüccar toptancı ve banker

[51] **A.e.**, s.251.
[52] **A.e.**, s.252.

konumuna gelmişlerdir. Bölgeye gelen batılı devletlerle de ticari yönden işbirliği yapan Çinliler hızla toplumda zenginleşmiş ve Güneydoğu Asya'nın ticaretini büyük ölçüde ele geçirmişlerdir. Bu durumun bölge için faydası çok büyüktür. Öncelikle yükselen Çin ekonomisi ve gittikçe artan döviz rezervleri Çinli iş dünyası vasıtasıyla Güneydoğu Asya bölgesine yabancı yatırım olarak gelmektedir. Batılı ve Çinlilerin yanı sıra Japonyanın da bölgeye ilgi ve yatırımları çoktur. Bu bölgenin doğal kaynakları Japon ekonomisi için vazgeçilmezdir. Japon yatırımları öncelikle İkinci Dünya savaşında da müttefiki olan Tayland'a yönelmiştir. Daha sonra Japonya ağırlıklı olarak doğal kaynaklara yatırım yapmaktadır. Bu durum Japonya'nın sürekli olarak bölge ile ilgilenmesini gerektirmektedir. Büyüyen Çin ekonomisi ise yavaş yavaş zaten mevcut olan Çinli iş adamları ağı ve ilişkileri sayesinde ASEAN ülkeleri ile daha yakından ilgi kurmaktadır.

2.BÖLÜM
KUZEY DOĞU ASYA BÖLGESİ ÜLKELERİ EKONOMİLERİ

2.1.Çin Halk Cumhuriyeti

Çin Halk Cumhuriyetinde Mao'nun ölümünden sonra Deng Xiaoping'in iktidara gelmesiyle değişim başlamıştır. Çin düzenli olarak büyüyen bir ekonomiye sahip olmuştur ve resmi isatistiklere göre 1978-2005 yılları arasında ortalama %10 büyümüştür.[53]

2.1.1.Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomisi

Çin'in gayrisafi yurtiçi hasılası 30 trilyon RMB'ye ulaşmıştır ki bu yaklaşık 5 trilyon dolar etmektedir. Ekonominin yıllık büyüme oranı %9 dur.[54]Bu hızla Çin ekonomisinin 2040 yılında dünya'nın en büyük ekonomisi olacağı düşünülmektedir. İlerleyen ekonomide liberalizasyonla birlikte liberal ekonominin kurumları da Çin'de yerleşmeye başlamıştır. Başkan Zhu Rongji 2000 yılında Ulusal Halk Kongresinde yaptığı konuşmada Çin borsasının önemli mesafe kat ettiğini söylemiştir. Çin borsasının katedeceği daha çok yol olduğunu söyleyen Zhu Rongji borsanın kurulmasına önderlik eden biri olarak borsanın geleceği hakkında iyimser olduğunu belirtmiştir.[55]Çin yüzyıllar boyunca önemli bir ekonomiye sahip olmuştur. Çin yurtdışına porselen, ipekli kumaşlar, ve çay ihraç ederken bunun karşılığı olarak gümüş ile ödeme kabul etmiş ve yurt dışından çok az şey satın almıştır. Çin ekonomisi 1820'lere kadar dünya ekonomisinin %28,7'sini oluşturmaktaydı. Hindistan dünya ekonomisindeki %16'lık payıyla ikinci sırayı

---

[53] Barry Naughton, **The Chinese Economy,** Cambridge Massachusetts, MIT Pres 2007, s. 3.
[54] T.C. Dış Ticaret Müsteşarlığı,"T.C. Pekin Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği," (Çevrimiçi) http://www.musavirlikler.gov.tr/index.cfm?ulke=CHC&dil=TR&Submit=Giri%C5%9F, 15 Eylül 2007.
[55] Stephen Green, **China's Stockmarket: A Guide to its Progress, Players and Prospects,** London, Profile Boks Ltd., 2003, s.4.

almaktaydı. Onları çok geriden üçüncü %5,4 oranıyla Fransa takip etmekteydi. %1.8'lik payıyla ABD dokuzuncu sıradaydı[56] Çin ekonomisinin ve ülkesinin çöküşü 19. yüzyılın ikinci yarısında başlayarak ikinci dünya savaşının sonuna kadar sürmüştür. 1992 yılında başlayan ekonomik reformlar ve piyasa ekonomisinin ülkeye hakim olması ülkeyi yeniden dünya ekonomisinde önemli bir aktör haline getirmiştir. Çin şirketleri de bununla orantılı olarak dünya piyasasında önemli hale gelmiştir. Örneğin Çin şirketi Lenovo'nun IBM'in kişisel bilgisayar bölümünü satın alması her ne kadar bu satış IBM için büyük bir mesele gibi gözükmese de Çin şirketlerinin global ekonomide artan önemlerini ortaya çıkarması açısından önemlidir.[57]

Çinli liderler global düzenin çeşitliliğini hoş görmektedirler. Dünya düzenine daha pragmatik bir açıdan bakmaktadırlar. Bu yeni pragmatizm dünyaya yayılacak ve "Soğuk Savaş" artığı dünyayı ideolojilerine göre bölme düşüncesini ortadan kaldıracaktır. Başkan Jiang Zemin bir konuşmasında dünyanın inançlar ve ideolojiler açısından "renkli ve çeşitli" olduğunu söylemektedir.[58]

Çin Dünya Ticaret Örgütüne 1999 yılında üye olarak krizden kaçınma yolunun dünyaya daha fazla açılmak olduğunu göstermektedir.[59] Bu ekonominin dışa açılması sonunda ekonomik reformlar ve özelleştirme devlet işletmelerinin rekabete açılması gibi sonuçları beraberinde getirmiştir.

Çin bölgesel bir güç olmasına rağmen global bir dış politika uygulamaktadır. Çin'in dış politikasında pragmatik olduğu söylenebilir. Bunu Tayvan'la olan siyasal sorunlarına rağmen yaşadığı ekonomik ilişkilerle örneklendirebiliriz. Çin'de ekonomide kendine yeterlilikle dünyaya açılma görüşleri arasında çatışma

---

[56] Supachai Panitchpakdi, Mark L. Clifford, **China and the WTO: Changing China, Changing World Trade**, Singapore, John Wiley & Sons (Asia), 2002, s.7.
[57] Zhijun Ling, **The Levono Affair,** Çev. Martha Avery, Singapore, John Wiley & Sons (Asia) Pte Ltd., 2005, s.361.
[58] Willy Wo-Lap Lam, **The Era of Jiang Zemin,** Singapore, Prentice Hall, 1999, s. 265.
[59] Panitchpakdi, **a.g.e**.,

yaşanmıştır. Çin'de 1990'lardan bu yana geçen liberalleşme süreci içinde dünya kapitalizmine açılma politikası izlenmektedir.[60]

Çin global stratejisini yürütmek için çeşitli araçlar kullanmaktadır. Çin hegemonyanın üç katlı kek teorisine göre, ikinci ve üçüncü katları oluşturan ekonomik ve kültürel hegemonya elde etme yoluna gitmektedir. Bunlardan biri kültürel ve diplomatik araçlardır.[61]Çin'in uluslararası alandaki gücünün bir kaynağıda ordusudur. Çin ordusu ekonomide de önemli bir güçtür. Ordunun kendine ait işlettiği işletmeleri bulunmaktadır. Değişen ekonomik sistemle birlikte Çin ordusu iştirakleri de liberal ekonomik sisteme ayak uydurmaktadır. Çin ordusunun şu anda işletmekte olduğu birçok teşebbüsü bulunmaktadır.[62]

Çin ekonomisinin hızla büyümesi'nin sonuçlarını tahmin etmek zordur. 2010 yılına kadar dünya ekonomisinin %2,8-2,9 büyüyeceği Doğu Asya ekonomilerinin ise %6,8 oranında büyüme göstereceği Çin'in ise aynı dönemde %6,6 büyüceği tahmin edilmiştir. Bu büyüme Doğu Asya'yı dünyanın ekonomik merkezi Çin'i ise ekonomik süper gücü yapacak gibidir.[63]

Çin sınırlarının ötesinde daha büyük bir coğrafyayı etkileyen bir kültür merkezidir. Çin Halk Cumhuriyeti bölgede bir politik ve ekonomik kutup olarak bütün önemli bölgesel veya global organizasyona üye durumundadır. Örneğin Dünya Ticaret Örgütü (WTO), IMF, Dünya Bankası, Asya Pasifik Ekonomik Yardımlaşma Örgütü (APEC), Asya Kalkınma Bankası, Asya-Avrupa Diyaloğu (ASEM) ASEAN artı üç

---

[60] Deniz Ülke Arıboğan, **Çin'in Gölgesinde Uzakdoğu Asya,** İstanbul, Bağlam Yayınları, Kasım 2001, s. 296.
[61]Joshua Kurlantzick, **Charm Offensive: How China's Soft Power is Transforming the World,** New Haven, Yale University Pres, 2007, s.61.
[62] Deniz Ülke Arıboğan, **Çin'in Gölgesinde Uzakdoğu Asya,** İstanbul, Bağlam Yayınları, Kasım 2001, s. 282.
[63] Christopher M. Dent, "China's Growing Global Influence: Objectives and Strategies," (Çevrimiçi) http://www.uscc.gov/hearings/2005hearings/written_testimonies/05_07_21_22wrts/dent_christopher_wrts.pdf, 28 Temmuz 2007.

(ASEAN artı Kore, Japonya, ve Çin) Çin bu örgütlere olan üyeliğini kullanarak siyasi amaçlarını elde edebilmek çabası içindedir.[64]

Çin 1,5 milyarlık büyük nüfusu ile 1980'lerden bu yana hızlı bir ekonomik büyüme göstermektedir. Çin'in büyümesi için sermaye, büyük Çin bloğunu oluşturan Tayvan, Hong Kong, Singapur ve Güneydoğu Asya'da tüccar sınıfını oluşturan Çin diyasporasından gelse de; Çin'in kendi tasarrufları önemli miktardadır ve Çin'in ekonomik büyümesini sürdürebilmesini sağlayacak yeterliliktedir. Çin, Hong Kong ve Tayvan'ın döviz rezervleri toplandığında dünyanın en büyük döviz rezervine varılır. Şu anda Çin Halk Cumhuriyeti zaten dünyanın en büyük döviz rezervlerine sahip ülke konumundadır.[65] Çin'e yapılan yabancı yatırımlar göz önünde bulundurulursa yakın zamana kadar Japonya ile olan yatırım ilişkisi pek önemli gözükmemektedir. Çin'in esas yurtdışındaki Çinlilerle dolayısıyla Hong Kong'la ilişkisi bu bakımdan çok önemlidir. Çin'e Hong Kong'dan akan paranın asıl kaynağı Tayvan, Japonya, ABD veya Çinlilerin Hong Kong'da akladıkları paralar olduğu düşünülmektedir. Hong Kong bu açıdan Çin Halk Cumhuriyetine dünyadan gelen paranın giriş kapısı niteliğindedir.[66]

Çin'in kıyı kesimleri en çok yabancı yatırım çeken bölgeleridir. Yurtdışından gelen Çin sermayesi daha çok Çin'den göç ettikleri bölgelere yatırım yapmak eğilimindedir. Bu yüzden Çin'in daha çok Guangdong, Fujian ve Şanghay gibi bölgelerine yatırım yapılmaktadır. Fakat Çin'in esas endüstri üssü Bohai körfezini içine alan kuzeydoğu Çin bölgesidir. Bu bölge yakında Japonya'nın, Kore'nin ve diğer ülkelerin şirketlerinin yaptığı yatırımlarla uluslar ötesi süper bölge ve ağır endüstrinin merkezi haline gelecektir. Kuzeydoğu Çin'in bu potansiyeli

---

[64] Samuel S. Kim, **The International Relations of Northeast Asia,** Maryland, Rowman and Littlefield Publishers Inc., 2004 ,s.101.
[65] Willem Van Kemenade, **China, Hong Kong, Taiwan Inc.,** New York, Vintage Books, 1997, s. 32-33.
[66] Edward J. Lincoln, **East Asian Economic Regionalism,** Washington D.C., The Brookings Institution Pres, 2004, s.101.

bulunmaktadır.[67] İleride Çin ve Japonya'nın bu günkü rolleri değişecek Çin sadece bir ucuz üretim merkezi rolünün ötesine geçecektir. "*New York Times'ın 21 Nisan 2002 sayısında Kenichi Ohmae'nin makalesine göre gelecekte Japonya Çin'e göre Kanada Amerika'ya, Avusturya Almanya'ya, İrlanda İngiltere'ye göre ne ise o olacaktır"*.[68] ibaresi yer almaktadır.

Asya'daki "Büyük Çin" bölgesi sadece Çin Halk Cumhuriyetinden meydana gelmemekte ayrıca Hong Kong ve Tayvan ve Güneydoğu Asya'daki iş çevrelerini oluşturan Çin diyasporası ve Singapur'u kapsamaktadır. Bu "Büyük Çin" bölgesi büyük bir mühendis ve teknik yetenek havuzundan çok hızla gelişen teknolojik altyapı ve çok uluslu şirketlerin dahil olduğu ticari ve finansal ilişkiler ağını temsil etmektedir. Bu bölge daha sonra belirteceğimiz gibi "Çin Daireleri" ile de açıklanabilir. [69] Büyük Çin bloğu 1,4 trilyon dolarlık ticaret hacmine sahiptir. Bu rakam sadece Avrupa Birliği ve ABD'nin gerisinde kalmaktadır.[70]

Çin'in gelişmesi bazılarınca "Asya Değerlerine" bağlanır. Asya değerleri kavramının temelinde Konfüçyüscü ahlak ve ailenin üstünlüğüne, otoriteye düzene itaate, eğitime önem vermeye dayalıdır. Otoriteye itaat kolaylıkla otokratik yöneticilerin suistimaline açıktır. Yine de Asya değerleri kavramı neden Doğu Asya halklarının çok daha hızlı kalkındığını biraz olsun açıklamaktadır. Asya'nın bu hızlı gelişmesinin ardında gerçekten bu ülkelerdeki insanların sabır ve sebatla çok çalışması ve tasarrufları yatmaktadır. Bu açıdan bu kadar hızlı bir gelişme trendini batılı ülkelerin değer sistemlerini yeniden gözden geçirmeden yakalamaları biraz zor gözükmektedir. [71]

---

[67] Willem Van Kemenade, **China, Hong Kong, Taiwan Inc.,** New York, Vintage Books, 1997, s..260.
[68] T. J Pempel,**Remaping East Asia: The Construction of a Region**, Itnaca NY, Cornell University Pres, 2005, s.59.
[69] Oded Shenkar, **The Chinese Century,** New Jersey, Wharton School Publishing, 2005, s.6.
[70] **A.e.**, s. 6-7.
[71] Edward J. Lincoln, **East Asian Economic Regionalism,** Washington D.C., The Brookings Institution Pres, 2004, s.142.

Çin'in güneydoğusu İnci Nehri deltası etrafında şekillenmektedir. İnci Nehri deltası üzerinde Asya'ya ticari dinamizm sağlayan Guangzhou, Hong Kong ve Makao şehirleri bulunmaktadır. Çinli yetkililer Hong Kong Makao gibi şehirlerin yakınında Şenzhen ve Zhuhai gibi "Özel Ekonomik Bölgeler" kurmuşlardır. Bu bölgelerin avantajı işçiliğin ve arsa fiyatlarının çok düşük olmasıdır.[72] En büyük ekonomik bölge Şenzhen 327,6 kilometrekaredir ve Hong Kong şehir merkezinden 40 kilometre mesafededir. Bu açıdan bu bölge Hong Kong'tan hem ulaşması kolay hem de başka bir yönetimin idaresi altında olduğundan işçilik, arsa fiyatları ve altyapı olanakları açısından Hong Kong'tan ucuzdur.[73] Çin devleti Şenzhen'in su, hava gazı, kanalizasyon, ulaşım, elektrik gibi alt yapı yatırımlarını tamamlamışlardır. Yalnızca 1984-1988 yılları arasında yabancı yatırımcılar şehre 800 milyar dolar yatırım yapmışlardır.[74]

Bu durum göz önüne alındığında Çin'in güneydoğusu merkezli konsentrik Çin dairelerinden söz etmek mümkündür. Çin daireleri siyasi sınırların ötesine geçen ekonomik bağları temsil etmektedir.[75] İlk daire Hong Kong ve çevresini içine alırken büyüyen daireler gittikçe aynı merkezli ama daha büyüyerek Tayvan ve Güneydoğu Asya'yı ve de Singapur'u içine almaktadır. Bunlara "Çin Daireleri" denmektedir ve kapsadıkları alandaki ticaret, ileri teknoloji, finans ilişkilerini içine almaktadır. Bu ekonominin siyaset üzerindeki zaferidir. Değişik politik rejimlere sahip bölgeler ekonomik çıkarlar için bir araya gelmişlerdir. 1992 yılında Deng Xiaoping'in yaptığı konuşma iki büyük topluluğa hitap etmekteydi. İlki 30 milyon nüfusa sahip denizaşırı ülkelerde yaşayan Çinlilerdi. İkinci grup insan ise yine nüfusu 30 milyonu bulan Hong Kong, Makao ve Tayvan'da yaşayan Çinlilerdi. Bu konuşma ve takip eden politikalarla milli duygular güçlendirilmiştir Çin Halk

[72] James C.F. Wang, **Contemporary Chinese Politics,** New Jersey, Prentice Hall, 2002 s.222.
[73] **A.e.**, s. 223.
[74] **A.e.**
[75] Barry Naughton, **The China Circle: Economics and Technology in the PRC, Taiwan, and Hong Kong,** Washington D.C., Brookings Institution Pres, 1997 s. 5.

Cumhuriyeti dışında yaşayan Çinlilerin servetleri Çin'in atılacağı bu büyük ticari macera için hazırlanmaktadır.[76]

Bu konsentrik Çin dairelerinin en küçüğü Hong Kong merkezlidir ve Hong Kong metropolitan alanını kapsamaktadır. İkinci daire Hong Kong, Tayvan ve Çin'in güney eyaletleri Guangdong ve Fujian'ı kapsar. Bu daireler üretim ağları ile ülkeleri birbirine bağlayarak adı konmamış bölgesel ekonomik entegrasyon oluşturmuşlardır.[77]

Çin'e gelen yatırım dalgaları Hong Kong ve Tayvan'dan gelen güneydoğu Çin'e, Japonya ve Kore'den gelen Shandong ve Liaoning'e yani kuzeydoğu Çin'e gelmiştir. Bu iki yatırım alanı Çin'in tarihsel olarak en zengin bölgesinde aşağı Yangtze eyaletleri olan Şanghay, Jiangsu ve Zhejian bölgesinde kesişmektedir.[78]

Çin ekonomisinin gelişmesi Deng Xiaoping'in güney eyaletleri gezisi ile başlamıştır. Deng'in amacı ülkeye yabancı yatırımlar çekerek ekonomiyi büyütmek ve halka refah sağlamaktır. Çin ekonomisinin büyümesi büyük ölçüde endüstrileşmeye bağlıdır. Fakat endüstriyelleşme ekilebilir tarım arazilerinin azalması ve çevre kirliliği gibi sorunları beraberinde getirmektedir.

Çin'in kuzeydoğusu üç eyaletten oluşmaktadır. Birincisi Heilongjiang bölgesidir. Bu bölge kuzeye akan Heilongjiang nehri ve doğuya akan Wusuli nehirleri ile Rusya Federasyonuna komşudur. Bu bölgenin batısında İç Moğolistan Özerk Bölgesi, güneyinde Jilin eyaleti bulunmaktadır. Bu eyaletin yüz ölçümü 454 000 kilometre karedir.[79]

---

[76] Joe Studwell, **The China Dream: The quest for the Last Great Untapped Market on Earth,** New York, Atlantic Monthly Pres, 2002, s.63.
[77] Barry Naughton, **The China Circle: Economics and Technology in the PRC, Taiwan, and Hong Kong,** Washington D.C., Brookings Institution Pres, 1997 s. 6.
[78] **A.e.**, s.6.
[79] China.org.cn, "Illuminating China's Provinces," (Çevrimiçi) http://www.china.org.cn/english/features/43609.htm, 18 Ekim 2007.

Çin'in kuzeydoğusundaki ikinci eyalet Jilin eyaletidir ve bu bölgenin ortasında bulunmaktadır. Bu eyalet güneyinde Liaoning eyaleti, batısında İç Moğolistan Özerk Bölgesi ile komşudur. Yüz ölçümü 187 400 kilometre kare dir. [80]

Liaoning eyaleti ise kuzeydoğu Çin'in güneyinde yer almaktadır. Eyalet Jilin, Hebei eyaletleri ve İç Moğolistan Özerk Bölgesi ile komşudur. Ayrıca bu eyaleti Yalu nehri Kuzey Koreden ayırmaktadır.[81]

Kuzeydoğu Çin'in endüstrisi ve ekonomisi bir zamanlar Çin için bir gurur kaynağı olmuştur. Fakat zamanla özellikle ekonomik reformlardan sonra bu endüstri güney eyaletlerinin yanında demode kalmıştır. Bu yüzden kuzeydoğu bölgesinin ekonomisinin tekrar ayağa kalkması için devlet yetkilileri tedbirler almayı kararlaştırdılar. Devlet başkanı Hu Jintao bu konu üzerinde önemle durmaktaydı.

> "*Hu-Wen'in ekibinin bölgesel dengeyi sağlamakta ki kararlılığı kuzeydoğu Çin'in ekonomik olarak kötü durumdaki bölgeleri Liaoning, Heilongjiang ve Jilin'in ekonomilerini canlandırma çabalarından anlaşılabilir. Dongbei veya kuzeydoğu bölgesindeki endüstri Japonlar tarafından kurulmuş Sovyet yönetimi altında devam etmiş 1970'lere kadar ülkenin gururu durumundaydı. Ekonomik reformların başlamasından sonra ekonomisini KİT'lerin yönettiği kuzeydoğu bölgesi piyasa ekonomisinin hakim olduğu doğu kıyısının gerisinde kaldı. Bir zamanlar teknoloji ve endüstride önder olan Liaoning bölgesi bölgesel GSYİH sıralamasında on birinci oldu. Tüm Dongbei bölgesinin ekonomisi zengin Guangdong ekonomisinin ardında kaldı. Başkan Wen Ağustos 2003'te Shenyang'a yaptığı yolculuk sırasında*

[80] **A.e.**, s.1.
[81] **A.e.**

kuzeydoğuyu ayağa kaldıracak stratejinin piyasa ekonomisi olduğunu açıkladı".[82]

Çin dış politikasını çok kutuplu dünya üzerine kurmuştur. Buna göre Çin beş (ABD, Rusya, AB, Japonya, Çin) veya daha fazla merkezin temsil ettiği çok merkezli güçler dengesini hedeflemektedir. Bu beş merkezin üçü Kuzeydoğu Asya'da bulunmaktadır. Aynı zamanda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesinden üçü kuzeydoğu Pasifik Asya'da bulunmaktadır. Bu da bölgenin önemini ve Çin'in güç dengesinin nasıl dağılması hakkındaki görüşünü sergilemektedir. [83]

Çin'in kuzeydoğusu adeta bir uluslararası ergime potası görünümündedir. 19 yüzyıl sonunda bölgede azınlıklar yaşamakta idi. Bölge daha sonra Çinli göçmenlere açılmıştır. 19 yüzyılın sonunda (1896) Rusya Mançurya üzerinde söz sahibi olmuştur. Japon-Rus harbinden sonra bölgede söz hakkı Japonların eline geçmiştir. İkinci dünya savaşından 1954'e kadar bölge yeniden Sovyetlerin egemenliğine geçmiştir.[84]

Yirminci yüzyıl başında Çin'in en sanayileşmiş bölgesi bu bölgeydi. Sovyetler bölgeden çekilirken bütün fabrikaları ve ekipmanları beraberinde götürmüşlerdir. Fakat yine de 1970'lere kadar bölge Çin'in en çok sanayileşmiş bölgesi olarak kalmıştır. Bölgeye olan Kore, Japon ve Rus iş çevrelerinin ilgisi bölgenin ekonomik öneminin yeniden artacağını ve akla Kuzeydoğu Asya Ekonomik bölgesi kavramını getirmektedir.[85]

Japonya'nın bölgenin geleceği üzerinde önemli planları bulunmaktadır. Bu yüzden Rusya'nın uzak doğusu, Kore, Çin ve Moğolistan üzerine çalışacak "Economic

---

[82] Willy, Wo-Lap Lam, **Chinese Politics in the Hu Jintao Era: New Leaders, New Challenges**, New York, East Gate Publishing, 2006, s.50.
[83] Samuel S. Kim, **The International Relations of Northeast Asia,** Maryland, Rowman and Littlefield Publishers Inc., 2004, s.75-76
[84] Willem Van Kemenade, **China, Hong Kong, Taiwan Inc.,** New York, Vintage Books, 1997, s. 310-311.
[85] **A.e.**

Research Institute for Northeast Asia" yı (Kuzeydoğu Asya Ekonomik Araştırma Enstitüsü) kurmuşlardır.

Bölgede Bohai körfezindeki limanlar Dalian limanı bölgenin ticaretinde önemli rol oynamaktadır. Dalian limanı yapısı bakımından Şanghay limanından daha büyük tonajda gemileri kabul edebilecek kapasitededir. Gelecekte limanın Şanghay ve Hong Kong'a rakip olabileceği düşünülmektedir. Bölgede düzenlenen Kuzeydoğu Asya Yatırım ve Ticaret Fuarı Çin ve Kuzeydoğu Asya ülkeleri arasında ekonomik, ticari ve iletişim alanlarında koordinasyonu sağlayan tek fuardır. Fuarın amaçlarından biri kuzeydoğu Çin'deki sanayi tesislerinin yeniden canlandırılmasıdır.[86]

Japonya ülke ekonomisinin girdiği durgunluk sonucu elektronik sektöründe kaptırdığı liderliği telafi etmek için kuzeydoğu Çin'e ucuz işçilikten yararlanmak için yoğun yatırımlar yapmaktadır. Çin hükümetinin Hu Jintao döneminde bölgeye yatırımları artmıştır. Dalian limanı sadece üç eyalete değil Dalian merkezli büyük bir alana hizmet vermeyi planlamaktadır[87].

Bölgede dört büyük liman (Dalian, Qinhuangdao, Tianjin ve Qingdao) bulunmaktadır ve dört yeni liman da (Yingkou, Jingxi, Huanghua ve Tangshan) inşaa edilmektedir. Bu bölge 1.12 milyon kilometre kareyi kapsayan Bohai havzasıdır.[88] Yapılan altyapı yatırımları ve boru hatları ile bölgeye Orta Asya ve Sibirya petrol ve doğal gazının ulaştırılması düşünülmektedir.[89]

Çin, Kuzey Kore, Rusya'nın Uzak doğusunu birleştiren Tümen nehri çevresindeki gelişmemiş bölgeye "Asya'nın Roterdamı" denmektedir.[90] Moğolistan, Rusya'nın Uzakdoğusu ve Sibirya'dan sağlanan ham maddeler Japonya ve Güney Kore

---

[86] China Jilin-Northeast Asia Investment and Trade Expo, "About Expo" (Çevrimiçi) http://www.neasiaexpo.org.cn/english, 13 Mayıs 2008.
[87] Willem Van Kemenade, **China, Hong Kong, Taiwan Inc.,** New York, Vintage Books, 1997, s. 314..
[88] **A.e.**, s.316.
[89] **A.e.**
[90] **A.e.**,s.318.

sermayesi Çin ve Kuzey Kore'nin ucuz iş gücü ile birleştiğinde bölge önemli bir ekonomik merkez haline gelecektir.

2.1.2.Ekonomik Gelişme

> *"1980'ler, 1990'lar boyunca Çin hiçbir ülkenin daha önce yapmadığı gibi hızla global ekonomide önemli bir oyuncu olarak ortaya çıktı. 1970 yılında 20 milyar dolar olan dış ticareti 2000 yılında 475 milyar dolara dayandı. 2000 yılında Çin'in dünya ticaretindeki payı 1970 yılındaki payının altı katına çıktı. Bununla beraber Çin rekor düzeyde yabancı doğrudan yatırım çekti. 1990'lı yıllar boyunca Çin ABD'den sonra dünyanın ikici büyük yatırım çeken ülkesi oldu. Çin'deki dış yatırımlar gelişmekte olan ülkelerin çektiği dış yatırımların toplamından fazlaydı*."[91]

Çin uluslararası bono, tahvil ve hisse senedi piyasalarında önemli miktarda yatırım toplamıştır. 1997 yılında China Telecom 4 milyar dolarlık hisse satarak birinci sırada gelmekteydi. 2000 yılından başlayarak Çin China Mobile, PetroChina, Unicom ve Sinopec gibi KİT'lerini Hong Kong ve New York gibi borsalarda halka açmıştır.[92]

Çin Halk cumhuriyeti kuruluşundan sonra ağır sanayiye öncelik veren bir politika izlemiştir. 1978 yılından sonra ekonominin liberalize edilme politikaları sonucunda Çin ekonomisi 20 yıllık bir süre zarfında ortalama %9,8 büyüme göstermiştir.[93] Bu büyüme diğer ülke fabrikalarını ve işçilerini vururken hiç kimse Çin'in dışındaki üreticilere ne olacağını düşünmemektedir.[94]

---

[91] Nicholas R. Lardy, **Integrating China into the Global Economy,** Washington D.C., Brookings Institution Pres, 2002, s.45.
[92] **A.e.** ,s.45.
[93] Keidanren, "Keidanren Japan-China Relations in the 21st Century," (Çevrimiçi) http://www.keidanren.or.jp/english/policy/2001/006.html, 28 Temmuz 2007.
[94] James Kynge, China Shakes the World; A Titan's Rise and Troubled Future-and the Challenge for America, New York, NY, First Mariner Books, 2006, s.108.

Son on yılda Çin'in ekonomik ve sosyal gelişimini ABD'nin geçen yüzyıldaki gelişimi ile karşılaştırmak benzerlikleri bulmamıza yaramaktadır. Çinliler 19. yüzyılın sonundaki "Robber Baron"ların kapitalizmini 1920'lerin spekülasyon hevesini, 1930'ların köyden kente göçünü, 1950'lerin ilk araba, ilk ev, ilk üniversite eğitimini, ilk aile tatili hevesini yaşamaktadırlar.[95]

Çin'in ekonomik gelişmesinin önemi biraz da zamanlamasından ileri gelmektedir. Çin'in yükselişi Dünya Ticaret Örgütü gibi bir organizasyonun yapılandığı ve Sovyetler Birliği'nin çöktüğü bir zamana denk gelmiştir. Aslında bu zamanlamanın şansın çok ötesinde zamanın Çinli yöneticilerinin basiretinden kaynaklanmaktadır.[96]

Çin'in GSYİH'sı 1979-2000 yıllarını kapsayan zamanda altı kattan fazla artmıştır. Ekonomisi Hindistan ve Rusya Federasyonunun ekonomilerinin toplamından daha büyüktür. 1995 yılından beri dünya'nın en çok ticaret yapan on ülkesi içindedir.[97]

On yıl içerisinde Çin Güneydoğu Asya'nın ve Doğu Asya'nın ekonomik merkezi haline gelecektir. Ekonomisinin 20 yıl içersinde ABD ekonomisini geçmesi beklenmektedir.[98] Çin artan satın alım gücüyle büyüyen pazarını kaldıraç gibi kullanarak ülkeye ileri teknoloji yabancı yatırımları çekmektedir. Bu pazarlık olumlu sonuçlar vermekte ülkede araştırma geliştirme merkezleri çok uluslu şirketlerce açılmaktadır.

Çin ekonomisinin hızla büyümesi Çinlilerin hayat standartlarının iyileşmesini beraberinde getirdiği gibi çevresel sorunları da arttırmıştır.[99] Ekonomisinde liberalleşme devam ettiği kadar ABD'deki gibi korumacı önlemlerin alınmasını

---

[95] James McGregor, **One billion Customers:Lessons From the Front Lines of Doing Business in China,** New York, Free Pres, 2005, s.3.
[96] Oded Shenkar, **The Chinese Century,** New Jersey, Wharton School Publishing, 2005, s.42.
[97] Nicholas Lardy, "U.S.-China Economic Relations:Implications for U.S. Policy," (Çevrimiçi) http://www.brookings.edu/views/testimony/lardy/20010425.htm, 27 Temmuz 2007.
[98] **A.e.**
[99] JCER, "Japan Center For Economic Research," (Çevrimiçi) http://www.jcer.or.jp/eng/index.html, 18 Ekim 2007.

isteyenlerin varlığı da bir gerçektir. Bu gerçek ileride Çin'in izleyeceği ekonomik politikalar üzerinde belirleyici olacaktır.[100]

2.1.3.Ekonomik Büyüme

Çin ekonomisinin büyümesi diğer gelişmekte olan ülke ekonomilerinin büyümesinden farklıdır. Çin öncelikle diğer ekonomilerden daha fazla yatırım yapmaktadır ve üretime odaklanmaktadır. Diğer ekonomilerden daha hızlı genişlemektedir. Bugün umut vaad eden bir pazar olmasının yanında global ekonomik bir merkezidirde. Bu durum dış dünya için birçok yararlar sağlamaktadır.[101] Satın alım gücü tahminlerine göre Çin'in GSYİH'sı Japonya'nınkini 1992 yılında geçmiştir. 2000 yılına gelindiğinde Çin'in GSYİH'sı %50 daha fazladır. Bununla beraber Japon iş gücü Çin'inkinden çok daha üretkendir. Piyasa döviz kurları göz önüne alındığında bu durum tersine döner ve Japonya hala daha büyük bir ekonomi olduğu görülür. [102]

Çin 1949-1978 yılları arasında hızla büyümüştür. Ama asıl büyüme ekonomik reformlarla 1978'den sonra gelmiştir. 1978-2005 yılları arasında ekonomisi yılda ortalama %7 oranında büyümüştür.[103] Bu durum Çin'in ekonomik olarak batı ülkelerinin geçirdiği evrimi birkaç on yılda geçirmesine neden olmuştur.

1992 yılında Çin Halk Cumhuriyeti başkanı Deng Xiaoping Çin'in güney eyaletlerini kapsayan ülke turuna çıkmıştır ve Çin ekonomisinin bugünkü açılımlarını sağlayan mesajlarını vermiştir. Deng'in 1992'deki güney Çin turundan sonra Çin ekonomik açılma ve reformda yeni bir aşamaya gelmiştir. Yabancı

---

[100] The Herittage Foundation, "The Long-Term U.S.-China Economic Relationship:Getting It Rigth," (Çevrimiçi) http://www.heritage.org/Research/AsianandthePacific/bclee12.cfm, 28 Temmuz 2007.
[101] George Zhibin Gu, William Ratliff, **China and the New World Order,** United States, Fultus Corporation, 2006, s.37.
[102] T. J.Pempel, **Remaping East Asia: The Construction of a Region**, Itnaca NY, Cornell University Pres, 2005, s.57.
[103] Barry Naughton, **The Chinese Economy,** Cambridge Massachusetts, MIT Pres 2007, s. 140.

doğrudan yatırımlar Çin'e yapılan yabancı yatırımların %75'ini oluşturur durumdadır. 2002 yılında Çin yabancı doğrudan yatırım çekmede ABD'yi geçmiştir. [104]

Çin Tayland, Malezya gibi gelişmek için yabancı yatırımlara muhtaç değildir. Yatırımlarının büyük çoğunluğunu kendi tasarruflarından sağlamaktadır. Çin'de milyonlarca insan iş bulmak ümidiyle topraklarını bırakıp şehirlere göçmüştür. Tarım sektörünün küçülmesi ekonomik büyümenin önemli bir kuralıdır. Çin'de de imalattaki nüfus 1978-2005 arasında tarımın aleyhine genişlemiştir. Çin'de büyük yoksulluk çekenlerin sayısı hızla azalmıştır. Gelir artışı kıyı bölgelerde daha fazladır. Bu da Çin'in kıyı kesimlerindeki gelirle iç kesimlerdeki gelir arasındaki adaletsizliği arttırmıştır. Bu yüzden iç bölgelerdeki işçilik ücretleri daha düşüktür. Bu da yeni yatırımların iç bölgelere yapılacağı anlamına gelmektedir. 2001 yılında hazırlanan 10. beş yıllık plana göre Çin'in 2010 yılına kadar 2000 yılındaki GSYİH'sının iki katına çıkarılmasını öngörülebilir.[105] Yıllar süren ekonomik gelişmenin sonunda Çinli tüketici her türlü lüks tüketime hazır durumdadır.[106]

2.1.4.Üretim

Çin ekonomisi ihracata dönük büyümekteyken düşük işçilikle üretim yapan ülkelerin de karşısına önemli bir rakip olarak çıkmaktadır. Ama bunun yanında Çin sadece tekstil gibi yoğun işçilik gerektiren ürünlerin üreticisi olarak kalmak istememektedir. Üretimde teknoloji basamaklarını hızla tırmanıp ileride araba ve uçaklar üretmek istemektedir. Amacı gelişmiş ülkeleri yakalamak değil onları geçmektir. Bu yönde detaylı planlar hazırlamış durumdadırlar.

---

[104] Samuel S. Kim, **The International Relations of Northeast Asia,** Maryland, Rowman and Littlefield Publishers Inc., 2004 , s.106.
[105] ERINA, "Northeast Asia Economic Databook," (Çevrimiçi) http://www.erina.or.jp/en/Publications/databook/index.htm, 13 Mayıs 2008.
[106] Pierre Xiao Lu, **Elite China; Luxury Consumer Behaviour in China,** Singapore, John Wiley & Sons (Asia) PTE. LTD., 2008, s.141.

İşçilik iç bölgelerde kıyı bölgelere göre daha düşüktür. İleride maliyetler arttığında üretim Vietnam Bangladeş gibi ülkelere kayacağına Çin'in iç bölgelerine ilerleyecektir. Tarımsal bölgelerden kentlere göç eden 150 milyon kişi Çin'de işçiliği devamlı düşük tutmaktadır. Çin her yıl 15 milyon yeni iş yaratmak zorundadır.[107]

2.1.5.Ticaret

Çin'in dış ticaretinde 1999 yılında Asya ülkeleri %56,6 paya sahipti. Çin'e yapılan yatırımların %80'i Hong Kong, Makao ve Japonya'dan gelmektedir Daha önce de bahsettiğimiz gibi deniz aşırı Çinlilerin de kalkınmadaki rolü büyüktür. Deniz aşırı Çinlileri Çin Halk Cumhuriyet'nin ticaretinde Asya'nın geri kalanında sahip oldukları dağıtım ağları sayesinde önemlidirler.[108] Çin'in ekonomisinde kişisel ilişkiler önemli yer tutmaktadır. Buna Guanxi denmektedir. *Guanxi Orta Krallıkta başarıyı yakalamak için karşılıklı çıkar ilişkilerine Çince'de verilen isimdir. Çin'de sadece iş ilişkisi diye bir şey yoktur. Onun yerine başarılı olması için iş ilişkisi ile şahsi ilişkiler birbirine karıştırılmalıdır.*[109]

Çin'in ekonomik büyümesi Japonya ile başlayan ve Güney Kore ve Tayvan'ın onu izlediği Doğu Asya'nın ekonomik kalkınma modelinin bir örneği gibi görünse de Çin'in durumu farklıdır. Farklılık ihracatındaki büyük artıştan ileri gelmektedir. Nicholas Lardy'nin de dediği gibi tarihte hiçbir ülke dünya ticaretindeki yerini bu kadar hızlı değiştirmemiştir. 20 yılda Çin'in ihracatı 21 milyar dolardan 317 milyar dolara çıkmıştır ki buda yılda %14,5 büyüme demektir.[110]

ABD'nin Çin'le ticaretinde açığı gittikçe artmaktadır. Çin ise hem ithalatını hem ihracatını her gün arttırmaktadır. ABD gibi ülkelere ihracatını arttırırken Asya

---

[107] Oded Shenkar, **The Chinese Century,** New Jersey, Wharton School Publishing, 2005, s. 134.
[108] Keidanren, "Keidanren Japan-China Relations in the 21st Century," (Çevrimiçi) http://www.keidanren.or.jp/english/policy/2001/006.html, 18 Ekim 2007.
[109] Robert Buderi, Gregory T. Huang, **Guanxi (The Art of Relationship),** New York, Simon & Schuster, 2006, s.6.
[110] Edward J. Lincoln, **East Asian Economic Regionalism,** Washington D.C., The Brookings Institution Pres, 2004, s.59.

ülkelerinden ham madde ithalatını arttırmaktadır. Gelişmiş ülkelere ihracatının artmasının sebebi gelişmiş ülkelerdeki şirketlerin üretimlerini Çin'e taşımasıdır. Bu ülkelerin başında da ABD gelmektedir. Çünkü ABD'de şirketi kapatıp Çin'e taşımak Avrupa Birliğine kıyasla çok daha kolaydır. Çin'in ihracatının artmasına bu şirketler pazarlama dağıtım kanalları ve bilgileri ile hizmet etmektedirler. Çin rekabetinden kargo ücretlerinin yüksekliği sayesinde kurtulacağını düşünen ülkeler düşen kargo maliyetleri ile Çin fiyatı ve yine Çin rekabetine maruz kalmışlardır.

Ülke gittikçe üretimde teknoloji basamaklarını çıkmaktadır. Bir sonraki basamak kendi özgün markalarını üretmesidir. Çin ihracata yönelik büyümektedir. Bu yüzden Asya'dan önemli miktarda hammadde ithalatı yapmaktadır. Üretimin durması ihracatın durması ülke için önemli sorunlar hatta sosyal patlamalar yaratabilecek önemdedir.

Japonya şu anda Çin mallarının istilası altındadır. Piyasaya yavaş yavaş giren Çin'de üretilmiş Japon markalı ürünlerden sonra şimdi de Çin markalı ürünler Japon piyasasında alıcı bulmaktadırlar.[111] İleride Çin piyasasına hakim olmayı planlayan Japon şirketleri üretimlerini Çin'e kaydırmışlardır. Japonya ileride uluslararası rekabette Çin'in kendilerine yardımcı olacağını anlamıştır. Çin ise hızla kendi özgün tasarımlarını markalarını yaratma isteğindedir. Örneğin ilerde çip tasarımı yapacak firmalara büyük avantajlar sağlanmaktadır. [112]

Çin 2000'li yıllarda ticari bir güç haline gelmiştir. 2005 yılında ABD ve Almanya'dan sonra dünyanın üçüncü büyük ticaret yapan ülkesidir. Ürün ticareti GSYİH'nın %64'ü seviyesine gelmiştir. Çin 11 Aralık 2001'de Dünya Ticaret Örgütüne katılmıştır.[113]

İhracatında önemli bir yeri olan "ihracat-işleme" (Export-Processing) 1978 yılında ilk defa Guangdong'da başlamıştır. İhracat-işleme sisteminin yararlarını fark eden

---

[111] Oded Shenkar, **The Chinese Century,** New Jersey, Wharton School Publishing, 2005, s. 109.
[112] **A.e.**, s. 143.
[113] Barry Naughton, **The Chinese Economy,** The MIT Pres, 2007, s. 377.

yöneticiler "Sahil Kalkınma Stratejisi"'ni yürürlüğe sokmuşlar ve Çin'in doğu kıyısı bir anda ihracat-işleme merkezleriyle dolmaya başlamıştır.[114] Çinde ticaret dengesiz dağılmıştır. Sanki Çin ticarete açık bir kıyı kesimi ve daha az açık bir iç kesimden oluşuyormuş gibidir.

DTÖ'ye üye olması sadece Çin için değil dünya ticareti için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Dünya Ticaret Örgütüne katılmasından önce 37 ülke Çin'le ikili ticaret anlaşması yapmak istemiştir. Bu arada Çin'de DTÖ'den gelişmekte olan ülke statüsü almak istemiştir. ABD ve diğer gelişmiş ülkeler Çin'in bu statüyü elde etmesine karşı çıkmışlardır.[115]

Çin her geçen gün DTÖ girmesinin getirdiği sorumlulukları bir bir yerine getirmektedir. Örneğin 2006 yılında yabancı orta çaplı reklam şirketlerin Çin'de faaliyet göstermelerine izin verilmiştir. Buna göre reklam şirketlerine Çinli ortaksız sadece yabancı yatırımı olabilmesi yolu açılmıştır.[116]

Dünya Ticaret Örgütüne Aralık 2001'de katılmasından sonra bu gelişmenin dünya'nın geri kalanına etkisi büyük olmuştur. 1990-2003 yılları arasında Çin'den Euro bölgesine ihracat sekiz kat artmıştır.[117]

2.1.6.Endüstri

Çin'in endüstriyel değişmesi dendiğinde aklımıza kırsal yörelerdeki endüstriyel değişme ile başlayan transformasyon gelmelidir. Kasaba ve köy işletmeleri (KKİ) kırsal kesimde ortaya çıktılar ve kırsal kesimde boşta gezen iş gücünü istihdam ettiler.[118] Çinli karar alıcılar sonsuza kadar KKİ'lere ekonomik olarak bağlı kalmak istememektedirler. Çin daha önce kaçırdığı gibi gelmekte olan teknoloji dalgasını

---

[114] **A.e.**, s. 386.
[115] **A.e.** ,s. 399.
[116] Jing Wang, **Brand New China; Advertising, Media and Commercial Culture,** Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 2008, s.289.
[117] European Central Bank ,"The Next Dimension for EU-China Relations," (Çevrimiçi) http://www.ecb.int/press/key/date/2005/html/sp050419.en.html, 28 Temmuz 2007.
[118] Barry Naughton, **The Chinese Economy,** The MIT Pres, 2007, s. 271.

kaçırmak istememektedir. Bu yüzden araştırmaya büyük önem vermektedir. Çünkü düşük işçilik ücretleri sonsuza kadar devam etmeyecektir. Uluslararası piyasada ürünler arası rekabet aslında teknolojiler arası rekabettir.[119]

Ekonomik reformlardan önceki dönemlerde KKİ'lerin özel durumları vardı. KKİ'ler kırsal komünlerde ortaya çıkan kolektif kuruluşlar olarak ülkenin ekonomisini değiştirecek kadar hızla yaygınlaştılar. 1995'e gelindiğinde KKİ'ler özelleştirilmeye başlandı. 1995'ten sonra devletin özel mülkiyet konusundaki görüşleri değişti. Özel mülkiyete izin verildi. Bu da KKİ'lerin özelleştirilmesi yolunu açtı.[120]

1978-1996 yılları arasında KKİ'ler üretimlerinde patlama yaparak toplam endüstriyel üretim içindeki paylarını %9'dan %28'e çıkardılar. 1996 yılında KKİ'lerin üretimdeki payları %36'ya vardı.[121] 1994 yılında şirketler kanunu'nun yeniden düzenlenmesiyle yeni endüstriyelleşme akımı başlatılmıştır. 20 yıllık reform sonucunda devletin elinde enerji, doğal kaynaklar gibi alanlarda faaliyet gösteren firmalar kalmıştır. Bu firmaların yönetimi 2003 yılında Devlet Varlıkları Yönetim Komisyonuna (SASAC) devredilmiştir. Endüstride şirketleşmeye gidildiği halde 2003 yılında devletin elinde 23 000 KİT bulunmaktaydı. Bu KİT'ler devlet sektöründeki üretimin üçte birini devlet kontrolündeki 11 000 şirkette üretimin üçte ikisini yapmaktaydı.[122] Kurulan SASAC'ın amacı devletin bu şirketlerdeki hisselerinden doğan haklarını korumaktı. Çin'de ayrıca önemli bankaların hepsi devlet kontrolündedir. Özelleştirilen şirketlerde en çok kullanılan yöntem içsel özelleştirmedir. Yani şirketler çalışanlarına satılmaktadır.

Çin'in kalkınmasının başında (1978) hafif tüketici malları olan tekstil ve yiyecek ürünleri gibi mallara ağırlık verilmiştir. 1990'larda ise hafif emek yoğun

---

[119] Adam Segal, **Digital Dragon:High-Technology Enterprises in China,** Ithaca NY, Cornell University Pres, 2003, s.2.
[120] Barry Naughton, **The Chinese Economy,** The MIT Pres, 2007, s.288.
[121] **A.e.**, s. 300.
[122] **A.e.**, s.316.

endüstrilerde gelişme sağlanmıştır. En çok enerji gerektiren sektörler en yavaş büyümektedirler.[123]

KİT'lerin özelleştirilmesinin pek başarılı olmadığından bahsedilmektedir. Çin'de bu işlemin yavaş hareket ettiği söylemekte mümkündür. Fakat KİT'lerdeki istihdamın ve özelleştirme konularının ekonomik boyutu olduğu kadar sosyal adalet boyutu da bulunmaktadır. KİT'ler ülkedeki dar gelirli ailelere istihdam sağlayarak sosyal bir misyon yerine getirmekte sosyal adaleti sağlamaktadır.

2.1.7.Tarım

Çin'in en büyük sorunlarından bir tanesi 1,5 milyarlık nüfusunu besleme zorunda olmasıdır. Yüzölçümü bakımından büyük bir ülke gibi gözükse de bu arazinin büyük kısmını çöller ve dağlık arazi oluşturmaktadır. Çin 25 yıl yaptığı araştırmalar sonucunda kendi kendini besleyebilir hale gelmiştir. 1960 yılından başlayarak 25 yıl tarım konusunda çalışan uzmanlar kendi özgün "Yeşil Devrim"'lerini meydana getirmişlerdir[124].

Çin geleneksel olarak iki büyük bölgeye pirinç üreten kuşağa ve buğday üreten kuşağa bölünmüştür. Pirinç bölgesi daha sulaktır. Bu bölgede Yeşil Devrim daha hızlı gelişmiştir. Buğday üreten kuşak ise daha kuraktır ve mevsimlik yağmurlara bağlıdır.

Yeşil devrimin tohum, gübre ve sulamadan oluşan üç ayağı mevcuttur. Su kontrolü, gübreler, su ve gübreye cevap veren tohumlar Yeşil devrimin ana parçalarını oluşturmaktadır. Yeşil devrimin ilk basamağı olarak ülke çapında drenaj sistemleri kurulmuştur. Ayrıca artezyen kuyuları açılmıştır. Su pompaları kullanılmıştır.

Yeşil devrimin ikinci elemanı suni gübrelerdir. Tabi gübreler işe yarasa da uygulaması zor ve yeni tohumlar için yetersiz kalmakta idi. Son olarak gübre ve

---

[123] **A.e.**, s. 329.
[124] **A.e.**, s.251

sulamaya cevap verecek tohumların elde edilmesi gerekmekteydi. Bu amaçla tarımın geliştirilmesi için Çin Tarım Bilimleri Akademisi kurulmuştur.[125] Tohumlar üzerinde araştırma yapan bilim adamları "Cüce Pirinç" bitkisini geliştirmişlerdir.[126] Bu bitki topraktan aldığı besinlerin çoğunu tahıla azını ise saplara vermektedir. Bu Filipinlerdeki Dünya Pirinç Araştırma Enstitüsünün cüce pirinç IR-8'i bulmasından 2 yıl öncedir[127]. Çin ayrıca pamuk tohumlarında genetik modifikasyonlar yaparak BT Pamuk tohumlarını yani tarım ilaçlarına en az reaksiyon veren pamuk bitkisini üretmiştir[128].

2.1.8.Enerji

Çin'in hızlı kalkınması sonucunda hızla enerji ihtiyacı artmaktadır.[129] Son yıllarda enerji konusunda atılım yapmıştır. Afrika, Orta Asya ve Güney Amerika'da petrol sahalarında petrol çıkarma hakları satın almıştır. Çin bir enerji devidir. Dünyanın üçüncü büyük enerji üreticisi (ABD ve Rusya Federasyonundan sonra) dir. Bunun yanında önemli miktarda kömür tüketmektedir. Çin'in kuzeyi doğal gaz ve petrolün %90'ını kömürün %80'ini içermektedir.[130] Kömür özellikle üç bölgede Shanxi, Kuzey Shanxi ve İç Moğolistan'ın batısında bulunmaktadır. Petrol ve doğal gaz yönünden Sincan Uygur bölgesi Çin'in en zengin bölgesidir.

Fakat bu kaynakların alt yapı yetersizlikleri dolayısıyla Çin'in en çok yerleşim yeri olan doğu bölgesine ulaştırılması zordur. 2004 yılında Kazakistan'dan, Çin'in Uygur bölgesine petrol taşıyacak boru hattı inşaatı başlatılmıştır.[131] Uzun vadede bu hatlar Rusya'nın rezervlerine uzanmaktadır. Ayrıca Doğu Sibirya'dan Çin'e boru

---

[125] **A.e.**, s.262
[126] **A.e.**
[127] **A.e.**
[128] **A.e.**
[129] Economist Intelligence Unit ViewsWire "Energy Demand in China," (Çevrim içi) http://thinkingmoose.blogspot.com/2007/07/energy-demand-in-china.html?referer=sphere_related_content, 13 Mayıs 2008.
[130] Barry Naughton, **The Chinese Economy,** The MIT Pres, 2007, s.341.
[131] **Ae.**, s.342.

hattı projesi bulunmakla birlikte Rusya'nın çekimser davranması yüzünden boru hattı projesi askıya alınmıştır.

2.1.9.Tasarruflar ve Yatırımlar

Çin'in piyasa reformları gerek ABD gerekse Avrupa Birliği ile yaptığı anlaşmalar sonucunda ekonomisinde bazı endüstrileri yabancı yatırımcılara açmıştır.[132]

1996 yılından bu yana Çin'e yılda 40 milyar dolar yabancı yatırım gelmiştir. Yapılan yatırımlar birbirinin içine geçmiş daireler olarak düşünülürse en içteki daireyi özel sektör, bir dış daireyi 560 000 şirkete sahip yabancı işletmeler son daireyi ise devlet sektörü oluşturmaktadır.[133] 1979-1980 yılları arasında ülkenin doğusunda Özel Ekonomik Bölgeler (SEZ) kurulmuştur. Doğu kıyısına gelen yabancı yatırımlar sonucunda Guangdong ve Fujian ekonomilerinde önemli değişiklikler olmuştur. 1992'den itibaren Çin yerli pazarını yabancılara açmıştır.[134] Vergi muafiyetleri yeni kurulmuş yabancı yatırımlar için 10 yıllığına veya daha uzun süreler için mevcuttur. Bu tür bir yatırım için ilk iki yıl gelir vergisinden muafiyet üçüncü yıldan beşinci yıla kadar %50 vergi indirimi bulunmaktadır. Bu tür tercihli vergi indirimleri Yap İşlet Devret tipi girişimler için de geçerlidir.[135]

Çin'de kamu sektörü açığı bulunmaktadır. Kamu sektörü açığı birkaç nedenle önemlidir. Birinci olarak kamu sektörü açığı ekonomide enflasyonist baskıların ardındaki anahtar faktördür.

İkinci olarak yüksek kamu sektörü açığı özel yatırımları fonlayacak tasarrufların azalmasına neden olabilir. KİT'ler bankalardan kredi olarak esas payı almakta özel

---

[132] The Cato Institute, "Economic Relations after China's Accession to the WTO," (Çevrimiçi) http://www.cap.lmu.de/transatlantic/download/groombridge.pdf, 28 Temmuz 2007.
[133] George Zhibin Gu, Andre Gunder Frank, **China's Global Reach: Markets, Multinationals, and Globalization,** United States, Fultus Corporation, 2006, s.39.
[134] Barry Naughton, **The Chinese Economy,** The MIT Pres, 2007, s. 403.
[135] Kui Hua Wang, **Chinese Commercial Law,** Oxford, Oxford University Press, 2000, s.224.

kurumlar için para bırakmamaktadırlar. Bunun yerine özel şirketler ya diğer kredi kaynaklarına yönelmekte ya da karlarını yeniden yatırıma yöneltmektedirler.[136]

Üçüncü olarak KİT'lerin bankalardan borçlanması, bu borçların ödenememesine sonuç olarak da; kamu sektörü açığının artmasına ve kamu sektörü varlıklarının değerinin düşmesine neden olmaktadırlar. [137]

2003 yılında Çin'de 100 yatırım bölgesi bulunmaktadır. Altı Özel Ekonomik Bölge, 54 Ulusal Ekonomik Bölge ve Teknolojik Kalkınma Bölgesi, 53 Tanınmış Yüksek Teknolojili Endüstriyel Bölge, 15 Özel Bölge bulunmaktadır.[138] Tayvan ve dış Çinliler Çin'den göç ettikleri bölgelere daha çok yatırım yaparken Kore ve Japonya Çin'in kuzeydoğusuna yapmaktadır.Teknoloji ve know-how transferi içerdiği için doğrudan yatırımlara büyük önem vermektedir. Devlet sektöründeki gelirlerin azalmasıyla tasarruflar devlet sektöründen hane halkına kalmıştır. Hane halkı yatırımlardan daha fazla tasarruf yapmıştır. Çin ekonomisinin büyümesinde yabancı yatırımların büyük payının gözükmesine rağmen bu yatırımların Tayvan, Hong Kong ve Asya-Pasifik bölgesine yayılmış Çinlilerin tasarruflarından geldiği göz önüne alınırsa Çin'in yine Çinlilerin tasarruflarıyla büyüdüğü daha iyi anlaşılacaktır.

2.1.10.Gelir Dağılımı

Çinde ekonomik reformların sonucu kentli nüfusun geliri kırsal kesimdeki ailelerin gelirine göre daha fazla artmıştır. Çin nüfusundaki 1978'de 250 milyon yoksulluk sınırının altında yaşayan insan 2004 yılında 26 milyona indirilmiştir. Dünya Bankası standartlarına göre yoksulluk sınırı 850 RMB iken Çin standartlarında 627 RMB dir.[139] Bu iki rakam arasındaki fark çok görülmese de bu iki rakam arasında yaşayan insanların sayısı bir hayli fazladır. 1990'ların ortasından sonra yoksulluğun

[136] Nicholas R. Lardy, **China's Unfinished Economic Revolution,** Washington D.C., Brookings Institution Pres, 1998, s.7-8.
[137] **A.e.**
[138] Barry Naughton, **The Chinese Economy,** The MIT Pres, 2007, s. 410.
[139] **A.e.**, s.213.

azaltılması zorlaşmıştır. 1996 yılında en yoksul bölgelerin belirlenmesine gidilmektedir. Yoksulluğun düşürülmemesinin sebebi yatırımların kıyı kesimlere yayılması, iç kesimlerdeki kırsal bölgelerin ise yoksul kalmasıdır. Gini katsayısı 0 ile 1 arasındaki bir rakamdır. 0 Gini katsayısı gelirin tamamen adil dağıtıldığını,1 gini katsayısı ise gelirin tek elde toplandığını göstermektedir. Çin'in Gini katsayısı 0.28 dir ki bu da Çini eşitlikçi ülkeler arasına sokmaktadır.[140]

Reformlar şehirlerin gelişmesine olanak sağlayarak eşitsizliğe sebep olmaktadır. Çin'de ortalama yaş 70.9 yıldır. Bebek ölüm oranı düşük ve okuma yazma oranı bir hayli yüksek (%91) dir[141]. Çin'de 145 milyon kişi okuma yazma bilmemektedir.[142] Çin'in kişi başına GSYİH'sı bu ülkeyi orta gelir seviyeli ülkeler arasına sokmaktadır. Bunun yanında kıyı bölgesi ile iç kesimleri arasında önemli gelir farklılıkları bulunmaktadır. Bu durum aslında Çin'in rekabet gücünü arttırmaktadır.

Çinde faaliyet gösteren çok uluslu şirketler ürünlerini fiyatlandırırken Çinli tüketicilerin satın alım güçlerinin düşüklüğünü gözden kaçırmaktadırlar. Örneğin Ariel deterjanlar piyasanın %100 üstü fiyatlandırılarak kıt kanaat geçinen tüketicinin oluşturduğu pazarın %5'ini elinde zar zor tutmaktadır.[143]

2.1.11.Patent Hakları ve Teknoloji

Ekonomisinin bu hızlı gelişiminin bir sırrı ülkenin hızla yenilikleri absorbe ederek önemli oranda kitleleri bu yöne sevk etmesi ve bu yolla tüm sanayi kollarında yatırımcılara çekici hale gelmesidir.[144]

---

[140] **A.e.**, s. 217.
[141] **A.e.**, s.223.
[142] **A.e.**
[143] Tom Doctoroff, **Billions; Selling to the New Chinese Consumer,** New York, Palgrave Macmillan, 2005, s.158.
[144] Ted C. Fishman, **Çin Inc.:Dünyanın Yeni Süper Gücünün Yükselişi ve Hem Dünya'ya Hem de Amerika'ya Meydan Okuyuşu,** Çev. Güneş Tokcan ve Nalan Başkal Ünver, İstanbul, Klan Yayınları, 2005, s.359.

Asya'da kalkınmış ülkeler patent haklarını hiçe sayarak kalkınmayı gerçekleştirmişlerdir. Çin de aynı yolu takip etmektedir. Fakat üretimde teknoloji basamaklarını tırmandıkça patent haklarını koruması kendi yararına olacaktır.[145]

Çin ile diğer ülkelerin ticaretinde ortaya çıkan en önemli sorun patent hakları yayım hakları sorunudur. Bu hakların yeterince korunmaması nedeniyle eserler kolayca kopyalanabilmektedir. Bu durum yayın korsanlığının suç olmadığı anlamına gelmemektedir. Yayınların korsan kopyalanması Çin'de de suçtur fakat çok üstüne gidilmemektedir.[146]

Çin kurulduğu 1949 yılından sonra Sovyetler Birliğinden teknoloji transfer etmiştir. İlk yıllarda daha çok toptan fabrika ithalatı yolu ile teknoloji transferi gerçekleştirilmiştir. Daha sonra bunun yeterli olmadığı ortaya çıkmıştır.[147]

Reformlar döneminde "Ortak-Girişim" (joint-venture) yasası yürürlüğe konmuştur. Buna göre Çinli ortak yabancı ortaktan teknoloji transfer edecektir. Japonya da buna benzer bir deneyim yaşamıştır. Gelen teknoloji çok ender bulunan bir teknoloji olması durumunda yerli ortak şartından vazgeçilmiştir.[148]

Çin pazarı büyüklüğünden dolayı yabancı yatırımcının iştahını kabartmıştır. Bu da teknoloji transferini kolaylaştırmaktadır. Teknoloji transferi için yabancı şirketlere araştırma geliştirme merkezleri kurdurduğu gibi kendi de araştırma merkezleri kurmuştur.

Yurtdışında okuyan Çinli öğrencilerin artık birçoğu ülkelerini bir fırsatlar ülkesi olarak gördükleri için ülkelerine dönmektedirler. Yurtdışında okuyup Çin'e dönen

---

[145] Oded Shenkar, **The Chinese Century,** New Jersey, Wharton School Publishing, 2005, s. 11.
[146] Tim Ambler, Morgen Witzel, **Doing Business in China,** New York, Routledge Curzon, 2005, s.114.
[147] Barry Naughton, **The Chinese Economy,** The MIT Pres, 2007, s. 354.
[148] Oded Shenkar, **The Chinese Century,** New Jersey, Wharton School Publishing, 2005, s. 66.

öğrencilerin sayısı hızla artmaktadır. OECD raporlarına göre 2006 yılında yurtdışında okuyup Çin'e dönen 10 000 öğrenci bu ülkede 4000 şirket kurmuştur.[149]

Yeni teknolojiler getiren şirketler en iyi altyapı, lokasyon ve pazar giriş imkanları ile ödüllendirilmiştir. Çin yeni gelen teknolojileri çok güzel bir biçimde ülkeye yaymaktadır. İnternet kullanımı hızla artmıştır. 2000 yılının ortalarında Çin İnternet Ağı Bilgi Merkezinin (CNNIC) yaptığı araştırmaya göre 16,9 milyon İnternet kullanıcısından 2,6 milyonu özel hatlar kullanmakta, 11,8 milyon kişi modem kullanmakta ve 2,6 milyon insan ise iki yolu da kullanmaktadır. Buna ilaveten 590 000 kişi İnternete cep telefonu ve diğer araçlardan ulaşmaktadır.[150]

Yeni teknolojilerde yaşadığı zorlukların sebebi teknoloji altyapısını kuramamasından ileri gelmektedir. Çin'de bugün büyük miktarda yetenekli insan bulunmaktadır. Bu insan kaynağının henüz çok az bir kısmına ulaşılabilinmiştir. Gelişmekte olan ülkeler yeni araştırmalara GSYİH'nın %1'inden azını ayırmaktadırlar. Daha çok yurtdışından teknoloji transferi ile uğraşmaktadırlar. Fakat ilerleme devam ettikçe bu oran yükselmektedir. Kore ArGe/GSYİH oranını 1992'de, Tayvan ise 1999'da %2'nin üstüne taşıdılar.[151] "*Dünyaya barut, kağıt ve pusula gibi icatları kazandıran Çin teknolojik keşif geleneğine yeniden sahip çıkıyor. Ülkenin kapasitesi Japonya ve ABD'nin gerisinde fakat ülke hızla bu arayı kapamaya çalışıyor. 2004 yılında Çin ABD'nin yetiştirdiğinin dört katı 800 000 mühendis ve bilim adamı yetiştirmiştir."*[152]

Çin endüstri merdivenlerini hızla tırmanmaktadır. Çinli insanın teknolojik gelişme arzusu her şeyin üstündedir. İster uzay seyahati olsun ister yazılım veya tıbbi araştırma bilimsel gelişme Çin'de bir ulusal saplantı halindedir. Birçok yurtdışında yaşayan bilim adamı Çin'e vatanseverlikten çok buradaki tesislerin dünya

---

[149] David M. Lampton, **The Three Faces of Chinese Power: Might, Money and Minds,** Berkeley, University of California Press, 2008, s.124-125.
[150] John Wong, Nah Seok Ling, **China's Emerging New Economy,** Singapore, Singapore University Pres, 2001, s.19.
[151] Barry Naughton, **The Chinese Economy,** MIT Pres, 2007, s. 351.
[152] Susan L Shirk, **China Fragile Super Power,** Oxford, Oxford University Press, 2007, s.16.

ortalamasının çok üstünde olması yüzünden dönmektedirler.[153] Bundan sonraki soru Çin'in ticari bir teknoloji ile ortaya çıkıp çıkamayacağıdır.[154] Çin'in teknolojide lider konumuna getirmek için bir politika arayışı vardır. Bir politika işlemediğinde bir diğeri denenmektedir. Çin'in teknoloji çabası çok değişken ve çok yönlüdür. Kendin Yap ve Satın Al politikalarının alanları ulusal güvenlikle sınırlı tutulmuştur. Teknoloji çabasında öteki yönler ön plana çıkarılmıştır. Çok uluslu şirketlerle teknoloji pazarlığı ve yerli girişimciye desteğe hız verilmiştir.[155]

Çin devleti lokal veya genel olmak üzere her seviyede teknolojik atılımı desteklemektedir. Yüksek teknolojili ürünlerin yapısı karmaşıklaştıkça tasarım daha büyük bir önem kazanmıştır. Entegre devrelerin her parçası ayrı bir ülkede üretilmekte, üretimin ise en sıradan kısmı Çin'de yapılmaktadır. Bunun yanında yabancı şirketler Çin'de tasarım okulları açmaktadır.[156]

Çinli firmalar yurtdışından aldıkları elektronik parçaları birleştirerek pazarına en uygun ürünleri yaratmaktadırlar. Üretimde teknoloji basamaklarını çıkarken en gereksinme duyduğu şey yetişmiş insan gücüdür. Nüfusuna oranla daha fazla bilim adamı mühendis ve tekniker ihtiyacı bulunmaktadır.

2.1.12.İletişim ve Altyapı

Çin hızlı bir teknolojik transformasyona sahne olmaktadır. On yıl önce nüfusun sadece yüzde iki üçünün telefonu vardı. Bugün Çin'de 100 milyondan fazla sabit hatlı telefon, 70 milyonun üzerinde cep telefonu kullanıcısı bulunmaktadır. Telekomünikasyon alt yapısını fiber optik kablolar sağlamaktadır. Bu fiber optik kablolar ana hatları oluştururken bu hatların evlere ve işyerlerine teker teker bağlanması gerekmektedir. Fakat bu kabloların abonelerin evlerine bağlanması hala

[153] Rob Gifford, **China Road: A Journey into the Future of A Rising Power,** New York, Random House Trade Paperback, 2008, s.68.
[154] Ted C. Fishman, **Çin Inc.:Dünyanın Yeni Süper Gücünün Yükselişi ve Hem Dünya'ya Hem de Amerika'ya Meydan Okuyuşu,** Çev. Güneş Tokcan ve Nalan Başkal Ünver, İstanbul, Klan Yayınları, 2005, s.288.
[155] Barry Naughton, **The Chinese Economy,** MIT Pres, 2007, s. 360-361.
[156] **A.e.**, s. 370.

önemli bir yatırım gerektirmektedir. Yani Çin'in telekomünikasyon alt yapısı hala yatırım gerektirmektedir.[157]

Çin dünyanın en büyük ve en fazla aboneye sahip cep telefonu pazarıdır. 2004 yılında kurulan telefon sistemi ile dünyanın en büyük ve en yeni telefon sistemine sahiptir. İnternet kullanıcılarının sayısı da hızla artmaktadır.

Telekomünikasyon teknolojisinin ve İnternetin gücü dünyanın değişik yerlerindeki insanları bir araya getirmektedir. İnternet teknolojisi değişik insanların aynı anda iletişim kurmalarını ve bir araya gelmelerini sağlamaktadırlar.[158]Çin altyapı yatırımlarını hızla arttırmaktadır. Ülke 2004 yılı itibariyle 34300 km otobana sahip olarak ABD'nin ardından ikinci gelmektedir.[159]

2.1.13.Eğitim

Çin'in insan gücü büyük olmasına karşın bilim adamı, mühendis, teknik personel sıkıntısı çekilmektedir.[160] Bu durumu aşmak için yurtdışına beyin göçünü tersine çevirmek istemektedir. Gelişmiş ülkeleri yakalamak için teknoloji basamaklarını atlayarak en son teknolojilere nano-teknoloji, bio-teknoloji alanlarına yatırım yapmaktadır.

Çin GSYİH'nın çok küçük bir bölümünü eğitime harcasa da ailelerin çocuklarının eğitimi için hiçbir fedakarlıktan kaçınmaması bu açığı kapatmaktadır. Eğitim sistemindeki bir başka atılım bilim ve teknoloji kitaplarının Çinceye çevrilmesidir.

Yurtdışındaki öğrencilerini ve bilim adamlarını yurda döndürmek için programlar hazırlamıştır. Kültür devriminden sonra kaynaklar hızla yüksek öğrenime aktarılmıştır. 2001 yılından itibaren üniversite mezunlarının sayısı hızla artmaya

[157] Gabriel Li, Edmond Wong, **The Rise of Digital China: Investing in China's New Economy,** China Boks and Periodicals Inc., 2001, s.17.
[158] **A.e.**, s.132.
[159] Barry Naughton, **The Chinese Economy,** MIT Pres, 2007, s. 346.
[160] Oded Shenkar, **The Chinese Century,** New Jersey, Wharton School Publishing, 2005, s. 60.

başlamıştır. Zorunlu eğitim 9 yıla çıkarılmıştır. 2004 yılında Çin'de 1,16 milyon teknik personel bulunmakta bunun 920 000'i bilim adamı ve mühendistir. 1995 yılından bu yana teknik personel sayısı her yıl %5 artmaktadır. Bu hızla 2015 yılında en çok teknik personel Çin'de olacaktır. 2004 yılından bu yana bilim ve mühendislik dallarında her yıl 1 milyondan fazla mezun verilmektedir. [161]

2.2.Rusya Federasyonu

Rusya Türkiye'nin eski rakibi ve komşusu yeni dostudur. İki ülke arasındaki ilişkiler 20. yüzyılda inişler çıkışlar yaşasa da 1990'lardan sonra Türkiye'nin izlediği aktif dış politika sonucunda özellikle ekonomik ilişkiler iki ülke arasında hızla gelişmektedir.[162]

2.2.1. Rusya Federasyonu Ekonomisi

Rusya iki kutuplu dünyanın çökmesinden doğu blokundaki ülkelerin birbir demokrasiye geçmesinden ve hatta Sovyet Cumhuriyetleri'nin birlikten teker teker ayrılıp bağımsızlıklarını kazanmasından sonra ABD'nin karşısında ikincil bir güç şeklinde kalmıştır. Şu anda Çin ile ortak olarak "Tek Kutuplu" dünya düzeninden "Çok Kutuplu" dünya düzenine geçilmesini savunmaktadır. Rusya'nın temel amacı siyasi ekonomik ittifaklar kurarak ABD Batı Avrupa bloğuna karşı bir kutup bir güç olarak dikilmektir. Bunun yanında Çin'in çok kutuplu dünya projesini de desteklemektedir. Rusya 1998 yılına kadar ekonomisini liberalizasyondan geçirmiş devlet teşekküllerinin ekonomideki rolü azaltılmaya çalışılmıştır.[163]

---

[161] Barry Naughton, **The Chinese Economy,** The MIT Pres, 2007, s. 361.
[162] Fatih Özbay, Aleksandr A. Kornilov, Oleg A. Kolobov, **Çağdaş Türk-Rus İlişkileri: Sorunlar ve İşbirliği Alanları,** İstanbul, Tasam Yayınları, 2006, s.321.
[163] Hoover Institution, "From Predation to Prosperity:How to Move from Socialism to Markets," (Çevrimiçi) http://www.hoover.org/research/russianecon/books/5089071.html, 11 Mayıs 2008.

Rusya Batı Avrupa ABD ittifakına karşı Almanya-Rusya-Japonya ittifakından bahsetmektedir. Bu ittifak hem askeri, hem politik, hem ekonomik bir ittifaktır. Rusya'nın bloklaşma arzusunu diğer bazı stratejistler de dile getirmişlerdir.

Rus ekonomisinin büyümesinin kaçınılmazlığı ülkenin iyi yetişmiş insan gücü, yüksek tasarruf oranları ve doğal kaynaklarından ileri gelmektedir. Rusya son yıllarda enflasyonu kontrol altına alarak makro ekonomik istikrarı sağlamıştır. Fakat Rusya hala piyasa ekonomisinin kurumlarını sağlam temellere oturtamamıştır.[164]

Rus Ekonomisi 2006 yılına artan petrol fiyatları sonucunda kamu borçlarının ödenmesi, enflasyonun düşürülmesi ve döviz kuru istikrarını sağlayarak girmiştir. Uygulanan dengeli mali ve para politikaları sonucunda ekonomi kendini toparlamıştır. 1998 yılında atlatılan krizden sonra 1999 yılından itibaren ülke düzenli olarak büyümeye devam etmiştir.[165] Yüksek petrol fiyatları özellikle büyümenin yakalanmasına yaramıştır. Petrolden gelen gelir tüketici talebini tetikleyerek ekonominin büyümesine yol açmıştır. Tarım alanındaki istihdam yüksek oranda düşse de verilen kredilerle tarım desteklenmeye çalışılmaktadır. Devlet sanayi üretimini çeşitli yollarla desteklemektedir. Gümrük vergilerinin yüksek olması iç talep için yerli üretim yapılmasını gerektirmektedir. Ülkenin büyük olması yüzünden pazarlara yakın üretim yapılması gerçeği meydana çıkmıştır. Ülkede ulaşım kara, hava ve demiryolları ile sağlanmaktadır. Karayolları yetersiz, havayolları alt yapısı ise demodedir. Ülkenin en önemli ihraç ürünü olan doğal gaz ve petrol boru hatları ile pazarlara ulaştırılmaktadır. Bu konu özellikle Kuzeydoğu Asya'nın ekonomik entegrasyonu için hayati önem taşımaktadır. Sibirya ve Uzakdoğu petrolünü Çin ve Japonya'ya ulaştıracak boru hatlarının finansmanı Japonya ve Çin tarafından karşılanacaktır. Rusya'da en fazla istihdam

[164] Hoover Institution, "Fixing Russia's Banks: A Proposal For Growth," (Çevrim içi) http://www.hoover.org/publications/books/2995581.html, 13 Mayıs 2008.
[165] T.C. Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, "Rusya Federasyonu'nun Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik –Ticari İlişkileri," (Çevrimiçi) http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/RF/rusyarapor-2006.doc, 15 Eylül 2007, s.14.

çeken sektör hizmet sektörüdür. Özellikle inşaat ve telekomünikasyon sektörlerinde canlanma kaydedilmiştir. Ülke bunun yanında toprak altı ve toprak üstü doğal kaynaklar açısından çok zengindir. Rusya'nın Dünya Ticaret örgütüne üyeliği konusundaki görüşmeleri hala devam etmektedir.[166]

İki binli yılların başında Rusya ekonomisi iyi bir performans göstermiştir. Petrol fiyatlarının yüksek olması nedeniyle ekonomi büyümeye devam etmiştir. Tüketim ürünleri ve servislere olan talep özellikle yerli tüketim mallarına olan talep artmıştır. Bu sektörlerin ürünlerine olan talep artışının ülke ekonomisini düzenli bir büyüme trendine yerleştirdiği düşünülmekteydi, fakat bunun yanında devlet sektörü çok verimsiz çalışmaktaydı ve özel sektördeki üretim birkaç büyük şirket arasında paylaşılmıştı. Yinede ekonomi büyümekte politik istikrar sağlanmış ve reformlar yerine getirilmiştir.[167]

Körfez savaşının da etkisiyle Rusya'nın ana ihraç kalemi olan petrol ve doğal gazın birim fiyatı artmıştır. Bunun yanında ülkedeki imalat ve endüstriyel üretim de gelişme göstermiştir. Petrol fiyatlarındaki artış ülkenin ekonomisinin petrol ve doğal gaz ihracatına gittikçe artan ölçüde bağlanmasına neden olmuştur.

Rusyanın ekonomisinin büyümesinde üç etkenin rolü vardır. Hızla artan iç talep, rublenin değer kazanması ve yatırımcıların beklentilerinin artması. Artan petrol fiyatları devlet bütçesine müspet katkılarda bulunmaktadır. Petrol gelirleri dolayısıyla ülkeye giren büyük miktardaki para iç talebin beklenmedik ölçüde artmasına adeta patlamasına sebep olmuştur. 2006 yılında GSYİH hızla büyümüştür. Para arzındaki artış ve devlet harcamaları ekonominin hızlı büyümesi ile kompanse edilmiştir. 2006 yılında enflasyonda düşüş görülmüştür.[168] 2007 yılında GSYİH'daki büyüme bir önceki yıldan daha fazla artmıştır. Üretim artışı

---

[166] **A.e.**
[167] **A.e.**, s.13.
[168] T.C. Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, "Rusya Federasyonu'nun Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik –Ticari İlişkileri," (Çevrimiçi) http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/RF/rusyarapor-2007.doc, 15 Eylül 2010, s.24.

artan hanehalkı ve yatırım harcamalarınca körüklenmektedir.[169] Bunun yanında Rusya'nın önünde enflasyon artışı ve ruble'nin aşırı değer kazanması gibi sorunlar bulunmaktadır.[170] Enflasyonun 2007 yılında artmasının sebebi dünyada artan gıda fiyatları ve para arzıdır.[171] Önemli ölçüde yatırımın ülkeye çekilmesi ödemeler dengesinde büyük fazlalıklar verilmesine yol açmıştır. Ülkenin bütçesi uzun süreden beri olduğu gibi yine fazla vermiştir.

Rus ekonomisinin liberalizasyonu Başkan Boris Yeltsin'in 28 Ekim 1991'de Halkın Kongresinde yaptığı konuşmayla başlamıştır. Rusya plana göre yabancı malların ülkeye girişini göreceli olarak kolaylaştırarak ülkedeki monopollerin gücünü kırmak istemiştir.[172]

Rus hükümeti ithalat rejimini büyük ölçüde 1993 yılı sonunda liberalize etmiş durumdaydı. İthalata konan tarife dışı bariyerlerin birçoğu kaldırıldı. 1990'ların başında hükümet ithalatın %40'ını kontrol ediyordu. 1996 yılında ise bu kontroller kalkmıştır.[173]

2007 yılında global kriz yüzünden on yıldır hızlı büyüme gösteren Rusya ekonomisinin büyümesi yavaşlamıştır. Dirayetli mali yönetim ve finansal rezervleri sayesinde ülke global krizden daha az yara alarak çıkacaktır. Devletin dış borçlarının az olması, ikiz fazlalığın bulunması ve önemli oranda döviz rezervlerinin bulunması ülkeyi krize karşı korumaktadır. Global kriz yüzünden Rus ekonomisinden yatırımlar kaçmaya başlamıştır. Uluslararası kredilerdeki aksamalar kısa vadeli borçlarını ödeme zorunda olan Rus bankacılığını zor duruma sokmuştur. Petrol fiyatlarındaki ani düşüş Rus ekonomisinin rezervlerinin erimesine neden

---

[169] **A.e.**, s.24-28
[170] **A.e.**
[171] **A.e.**
[172] Akira Uegaki, "Russian Federation's Foreign Economic Relations," (Çevrim içi) http://www.esri.go.jp/en/tie/russia/russia5-e.pdf, 27 Temmuz 2007.
[173] Economist Intelligence Unit, "Energy Demand in China," (Çevrimiçi) http://thinkingmoose.blogspot.com/2007/07/energy-demand-in-china.html?referer=sphere_related_content, 13 Mayıs 2008.

olmuştur. Global güvenin azalması sonucunda Rus borsası hızlı bir düşüş yaşamıştır.

Rusya'nın imalat sektörü 2008 yılında iyi bir performans göstererek büyümüştür. Ekonomisinin lokomotifi iç talebin düşmesi, ülke ekonomisinin büyümesinin düşmesine sebep olmuştur. Bankacılık sektöründe yabancı yatırımlar ülkeden yurtdışına kaçmaya başlamıştır.[174]

Rusya'da direk yabancı yatırımların yerini borçlanarak finansmanın alması, ülke ekonomisini uluslararası krizlere daha hassas hale getirmiştir. Rus devlet ve özel sektör bankalarının dış borçları hızla artmaya başlamıştır. Devletin dış borçları az bir miktarda sabit kalsa da özel sektörün dış borçları hızla artmaktadır. Özel sektörün borç kompozisyonunda kısa vadeli borçlar önemli yer tutmaktadır.

Rusya genelinde ekonomik durum bu iken ülkenin coğrafi büyüklüğünün fazla olması Doğu Asya'ya yakın olan bölgesinin ekonomisinin ayrıca incelenmesini gerektirmektedir. Uzakdoğu bölgesine hava yolu ve Trans-Sibirya demiryolu ile ulaşılabilmektedir. Bu ulaşım güçlükleri yüzünden bölgenin entegrasyon sağlandıktan sonra bu pazara ulaşması Rusya Federasyonu'nun bütününden çok bu bölgeyi etkilemektedir.

Uzakdoğu Rusya'nın büyük kısmı kuzey kutbuna yakın veya kuzey kutup dairesinin içindedir. Uzakdoğu Rusya'nın en büyük yönetim birimlerinden biri olan Yakutistan Cumhuriyeti bunlardan biridir. Birçok insan için "Yakutistan" donmuş tundralar ve ren geyiği sürüleri anlamına gelmektedir. Sakha Cumhuriyeti (Yakutistan) 3 milyon kilometre kareye yayılmıştır. Başkenti Yakutsk birçok insan için uzak kuzeydedir. (Yakutsk 62 kuzey paralelinde bulunmaktadır) Yakutistan'ın yarısından fazlası Arktik dönencesinin kuzeyinde bulunmaktadır.[175]

---

[174] World Bank, "Russian Economic Reports," (Çevrimiçi) http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/RUSSIANFEDERATION, 12 Mart 2009, s.2.

[175] Erik Azulay, Allegra Haris Azulay, **The Russian Far East**, New York, Hippocrene Boks Inc., 1995, s. 191.

Rusya'nın uzak doğusu yüz ölçümü olarak büyük bir bölge olmasına karşın yaşayan nüfus seyrek olarak bölgeye yayılmıştır. Rusya'nın uzak doğusunun nüfusu Rusya'nın nüfusunun %5,3'ü dür[176]. Rusyanın Sovyetlerin dağılmasından sonra Kara Deniz ve Baltık Denizindeki limanlarını kaybetmesi Pasifik Denizi limanlarını önemli hale getirmiştir. Bölgenin dört önemli limanı (Vostochniy, Vladivostok, Nakhodka ve Vanino) Rusyanın Avrupa'da bulunan limanları kadar kargo taşınmasına yardım etmiştir.[177]

Ruslar Batı Çin'den geçecek olan bir doğal gaz boru hattını döşemeye hazırlanmaktadırlar. Kuzeydoğu Çin'de Daqing'e ikinci bir boru hattı için hazırlıklar bulunmaktadır. Ayrıca Pasifik kıyısındaki Nakhodka'ya bir başka boru hattı Rusya'nın Baykal gölünün kuzeyindeki enerji sahalarını değerlendirmesine imkan vermektedir. [178]

1988-1994 yılları arasında Rusya'nın uzak doğusunda yatırım yapan 624 yabancı yatırım bulunmaktadır. Yabancı yatırımlı teşebbüsler bölgenin ihracatının 190.5 milyon dolarını ve ithalatının 122.8 milyon dolarını temsil etmektedirler. Bu işletmeler daha çok balıkçılık,deniz mahsülleri, kereste ve diğer orman ürünleri ihracatında, gıda maddeleri, tüketim malları ve makineler ithalatında aktiftirler. 1994'te ihracatın %62'sinden fazlası balıkçılık ve deniz mahsülleri %11.7'si kereste ve orman ürünleri %17.1'i madencilik ürünlerinden oluşmaktadır. İthalatın %40'ı gıda maddeleri %32.3'ü tüketim malları ve %17.3'ü endüstriyel makinelerden oluşmaktadır.[179]

---

[176] Pavel Minakir, Gregory Freeze,**The Russian Far East: An Economic Handbook,** New York, M.E. Sharpe, 1994

[177] Tsuneo Akaha, **Politics and Economics in the Russian Far East,** New York, Routledge Publishing, 1997,s.144.

[178] Samuel S. Kim, **The International Relations of Northeast Asia,** Maryland, Rowman and Littlefield Publishers Inc., 2004, s.207.

[179] Tsuneo Akaha, **Politics and Economics in the Russian Far East,** New York, Routledge Publishing, 1997, s. 58.

Yabancı yatırımların düşen yerli üretimi destekleyeceği ve tesisleri modernize edeceğine dair ümitler gerçekleşmemiştir. Ortak yatırımların ilgi alanları dış ticaret, toptan ve perakende ticaret, otelcilik ve turizmdir. Yabancı yatırımlar imalata çok az ilgi göstermişlerdir. Bunun yanında yabancı yatırımlar iç ekonomik durum ve kanunlardan önemli yaralar almaktadırlar.[180]

Örneğin Tümen Nehri Projesi Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı için onlarca milyar dolar gerektiren bir projedir. Büyük Vladivostok kavramı en az 15-20 milyar dolarlık altyapı telekomünikasyon, taşımacılık alt yapısını gerektirmektedir. Sakhalin deniz petrol yataklarının araştırılması ve bir Rus-ABD-Japon projesi olan Yakutistan'dan Japonya'ya doğal gaz hattının birçok çevreye zarar veren sonuçları bulunmaktadır. Tümen Nehri Projesi demiryollarının, limanların, iskeleleri içeren taşımacılık ve telekomünikasyon altyapısı yatırımlarını içermektedir. Bütün bu yatırımlar bölgenin doğal kaynaklarının dünya pazarlarına ulaştırılması ile ilgilidir. Primorye'de yaşayanların çoğu Tümen Nehri Projesinden çok Nakhodka Serbest Ekonomik Bölgesini ve Vladivostok Projesini desteklemektedirler. Tümen Nehri Projesinin çevresel sonuçları tam olarak bilinmemektedir. [181]

Rusyanın uzakdoğusunun beş yönetim bölgesi sınırları açmanın bölgenin ekonomik kalkınmasında komşu ülkelerin katkısını Rusya'nın öteki bölgelerinin katkısının önüne geçireceğini düşünmektedirler.[182]

Uzakdoğu, Rusya'nın en büyük ekonomik bölgesidir. Bu bölge 6.2 milyon kilometre kareyi kapsamaktadır. İki yüz seksen bir milyon hektar alan yani bölgedeki ekilebilir arazinin tam yüz katı ormanlarla kaplıdır. Ormanlar 21 milyar metreküp ağaçla kaplıdır bunların yüzde sekseni çok kıymetli iğne yapraklı

[180] **A.e.**,s.58-59.
[181] **A.e.**, s.60.
[182] Samuel S. Kim, **The International Relations of Northeast Asia,** Maryland , Rowman and Littlefield Publishers Inc., 2004, s.215.

ağaçlardır. Bunun yanında uzak doğunun taygalarında otlar yabani sebzeler, mantarlar, çilekler, kürklü hayvanlar ve diğer hayvan türleri bulunmaktadır.[183]

Rusya'nın uzakdoğusu dünya'nın en önemli doğal orman örtülerinden biriyle kaplıdır. Bu ormanlar dünya için önem arz eden ağaçlarda ve topraklarında karbon ihtiva etmektedir. Fakat bu ormanlar dışarıdan gelen bir tehditle karşı karşıyadırlar. Çin'den ve Japonya'dan gelen artan talep baskısı bu ormanların hızla tüketilmesine sebep olmaktadır. "*Rusya'nın uzak doğusuna yatırım yapmanın riski bu bölgedeki ormancılık faliyetlerinin gelişmesini önlemektedir. İklim değişikliği orman yangınlarını daha tehdit edici hale getirmektedir."*[184]

Bölge ormanlar, otlaklar ve bataklıklardan oluşmaktadır. Bölge'nin sadece %31'i yerleşime olanak verir bunun da çok küçük bir kısmı tarıma elverişlidir. [185] Tarım alanlarının büyük çoğunluğu tahıl ekimine ayrılmıştır.

Geniş arazilerin ormanlarla kaplı olması bölgenin özelliğidir.. Bu ormanların %63'ü dağlık arazide yer almaktadır.[186] Ormanların kereste kaynağı olmasının yanında, ağaç dışı orman meyve ve sebzelerinin kaynağıdır.

Canlıların yeniden üremesine zarar vermeden 6 milyon ton balık ve 2 milyon ton deniz mahsulü bu denizlerden her yıl yakalanabilmektedir.[187]

Bölgedeki büyük nehirler Lena ve Amur nehirleri sisteminin havzalarını içermektedir. Bu iki nehir sistemi dışında bağımsız denize dökülen ikincil nehirlerde bulunmaktadır. Bunun yanında bölgede göller ile gölleri ve nehirleri çevreleyen çamur bataklık arazilerle kaplıdır. Rusya'nın Uzak Doğusu'nun

---

[183] Tsuneo Akaha, **Politics and Economics in the Russian Far East,** New York, Routledge Publishing, 1997, s.66.
[184] Commercial Forestry in the Russian Far East, "Opportunities for Sustainable Trade, Conservation and community Development," (Çevrimiçi) http://www.forest-trends.org/documents/meetings/sakhalin_2001/draft_agenda.pdf, 11 Mayıs 2008.
[185] Pavel Minakir, Gregory Freeze,**The Russian Far East: An Economic Handbook,** New York, M.E. Sharpe, 1994 s. 10.
[186] **A.e.**, s. 11.
[187] Tsuneo Akaha, **Politics and Economics in the Russian Far East,** New York, Routledge Publishing, 1997, s.71.

%50'sine yetecek su bölgede bulunsa da bu su kaynaklarının %80'i kullanıma elverişli değildir.[188] Bölgedeki su sıkıntısı'nın bir diğer sebebi bilinçsiz insan kullanımı ve bölge sularının yerleşim yerleri ve sanayi tesislerince kirletilmiş olmasıdır.

Bölgenin Arktik ve Pasifik okyanuslarına kıyısı bulunmaktadır. Bu okyanuslardan Pasifik Okyanusu'nun deniz mahsülleri ve balık kaynağı oldukça zengindir. Pasifik Okyanusundan yılda 26 milyon ton balık ve deniz ürünleri elde edilmektedir.[189]

Bölgede tahıl üretimi önemli yer tutmaktadır. Tarım bölgenin daha çok güneyinde yapılmaktadır. Uzak doğuda daha çok yem türü tahıllar, gıda olarak tahıllar ise daha çok bölgenin güney kısımlarında yetiştirilir. Bu tahıllar içinde en çok buğday üretilir. Yulaf ve arpa ikinci sırayı alır. Bu tahılların yanında bölgede pirinç, soya fasulyesi, ayçiçeği, patates ve sebzeler üretilmektedir.[190]

Hayvancılık sektöründe bölgede sığır eti, mandıra ürünleri, domuz eti, yumurta, geyik eti, bal, koyun eti, tavşan eti üretilmektedir.[191] Bölge bu ürünleri üretmekteyse de sadece yumurta üretiminde kendi kendine yeterli durumdadır.

Bölgede ormancılık bölge ormanlarının kesime açılmasıyla ormanların değişime uğramasına yol açmıştır. Ormanlarda yeni fidanlar dikilirken yaşlı ve orta yaşlı ağaçların sayısında azalma kaydedilmiştir.

Rusya'nın uzakdoğusu ülkenin önemli altın ve elmas üreticisi olmasının yanı sıra kalay antimon florit ve boron üreticisidir. Bölge sınırları dolayısıyla Kore, Çin ve Japon pazarlarına yakın olmasının yanında ABD pazarına da ulaşmak pek zor

---

[188] Pavel Minakir, Gregory Freeze, **The Russian Far East: An Economic Handbook,** New York, M.E. Sharpe, 1994 s. 13.
[189] **A.e.**, s. 15.
[190] **A.e.**
[191] **A.e.**, s. 59.

değildir. Bölge Rusya'nın yüz ölçümünün %35'ini kaplar ve doğal kaynakları dolayısıyla yabancı yatırımcılar için cazip bir bölgedir. [192]

Bölge enerji kaynaklarının miktarı ve çeşitliliği açısından oldukça zengindir. Bu enerji kaynakları arasında kömür, linyit, doğal gaz, petrol bulunmaktadır. Ayrıca bölgede su gücü, termal ısı, rüzgar ve okyanus enerjisinden yararlanılmaktadır. Kömür rezervleri daha çok Yakutistan'da, doğal gaz ve petrol Sakhalin adası ve yine Yakutistanda bulunmaktadır.

Bu yeraltı enerji kaynaklarının yanı sıra bölgede elmas, antimon, boron, kalay, florit, gümüş, civa, tungsten, demir, kurşun, sülfür, altın gibi yeraltı mineral ve maden yatakları bulunmaktadır.[193]

Bölgede elmas, altın, gümüş, platin, kalay, tungsten, kurşun, çinko, bor, florspar madenciliği yapılmaktadır. Bölge Rusya'da çıkan elmasların %99,8'ini dünya üretiminin %11,6'sını yapmaktadır.[194] Bölgede altın üretimi 1991-1992 yılları arasında 100 tondur.[195] Gümüş bölgede altın ve diğer madenlerle karışık olarak çıkmaktadır. Bölge kalay madeni açısından oldukça zengindir. Tungsten bölgenin birçok yerinde çıkarılmaktadır. Kurşun ve çinko açısından şu anki madencilik hızıyla 35-40 yıllık rezerv bulunmaktadır. Bor ve florit madenciliği Rusya'nın %90-%95'ini karşılamaktadır.[196]

2.2.2.Ekonomik Gelişme

1990'lı yıllarda sosyalizmin çökmesiyle Rusya ekonomisi dönüşüm geçirmeğe başlamıştır.[197] Dönüşümdeki bir ekonomi liberal ekonomik sistemin özellikleri

---

[192] Tsuneo Akaha, **Politics and Economics in the Russian Far East,** New York, Routledge Publishing, 1997, s.87.
[193] Pavel Minakir, Gregory Freeze,**The Russian Far East: An Economic Handbook,** New York, M.E. Sharpe, 1994
[194] **A.e.**, s. 72.
[195] **A.e.**
[196] **A.e.**, s. 75.
[197] T.C. Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, "Rusya Federasyonu'nun Genel Ekonomik

yanında, sosyalist sisteminde kalıntısı kurumları bünyesinde barındırır. Rusya uzun zamandır bulunduğu geçiş sürecindeki ekonomi durumundan liberal ekonomiye son yıllarda daha fazla dönüşmüş durumdadır. Rusya şu anda uluslararası pazarlara doğal kaynak ve enerji sağlayıcısı durumundadır. Rusya'nın ticareti mamul mal ithali ve doğal kaynak ihracına dayanmaktadır.

1992 yılında sonra derin bir ekonomik düşüş ardından en sonunda 1997 yılında Rusya'da ekonomik büyüme sağlanmıştır.1998 yılında ekonomi önemli bir krizin ülkeyi vurmasıyla resesyona yakalanmıştır. 1999 yılından bu yana Rus ekonomisi büyümeye devam etmektedir.[198] Rus ekonomisi özellikle Irak savaşı sonrası artan petrol fiyatlarından olumlu yönde yararlanmasını bilmiştir. Doğrudan yabancı yatırım teknoloji transferinde ve hızlı büyümenin yakalanmasında önemlidir fakat Rusya bir türlü yabancı yatırım çekememektedir. 1992'de %4,9 olan işsizlik oranı 1999'da %11,7'ye çıkmış ve 2002 yılında %7,1'e düşmüştür. İşsizlik oranının kayıt dışı işsizlikten dolayı daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir. [199] Rusya'nın işsizlikten daha büyük sorunu gelir dağılımındaki adaletsizliktir. Bu adaletsizliğin giderilmesi için Rusya'nın vergi ve sosyal reformlara ihtiyacı vardır. 1992 yılında bu yana Rusya ticaret fazlası vermektedir. Artan enerji fiyatlarıyla 2000 yılında ticaret fazlası 60 milyar doları bulmaktadır. Sağlıklı bir ödemeler dengesi bulunmaktadır.[200] Özellikle petrol ve doğal gaz ihracatı Rusya'yı zenginleştirmiştir. Şu anda doğal kaynak ihracatçısı durumundadır. Rusya'nın özellikle mamul mal ihracatçısı duruma geçebilmesi için özellikle teknoloji ve ArGe yatırımlarını arttırması gerekmektedir.

Durumu ve Türkiye ile Ekonomik –Ticari İlişkileri,"
(Çevrimiçi)http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/RF/rusyarapor-2007.doc, 15 Eylül 2010,

[198] T.C. Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, "Rusya Federasyonu'nun Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik –Ticari İlişkileri," (Çevrimiçi)
http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/RF/rusyarapor-2007.doc, 15 Eylül 2010.

[199] Inkeri Hirvensalo, "The Development of The Russian Economy" (Çevrim içi),
http://www.balticdata.info/russia/economics/macro_economics/russia_macro_economics_russia_summary.htm, 19 Mayıs 2010.

[200] **A.e.**

2.2.3.Ekonomik Büyüme

Rusya 2007'deki krizden nispeten daha az etkilenmiştir.Bunun sebebi hükümetin uyguladığı kriz önleme politikaları olmuştur. Ekonomideki global iyileşme Rusya ve yükselen piyasaların öncülüğünde gelmiştir. Bu krizden çıkarılabilecek sonuç kriz öncesi ve süresince iyi mali politikalara sahip olmaktır. Rusya bu açıdan kriz yönetiminde başarılı olmuş gibidir. 2009 yılının ikinci yarısı gelişmekte olan ülke ekonomileri ve yükselen ekonomilerdeki iyileşmeye sahne olmuştur. Kalkınmakta olan ülkelerdeki endüstriyel üretim Aralık 2009 yılında %13,3 artmıştır. Gelişmiş ülkelerdeki düzelme daha yavaş seyretmekle beraber tüketim talebine ve yatırım talebinin artmasına bağlıdır. [201]

2.2.4.Üretim

1989'dan sonra Rusya Federasyonu önemli bir ekonomik dönüşümden geçmiştir ve hala da geçmektedir. Sovyet komünist üretim modelinden piyasa ekonomisi üretim modeline geçiş 1990'ların başında ortalama üretimde düşüşe sebep olmuştur. Bu düşüş trendi 1995 yılında yavaşlamıştır.[202] Etkilenen sanayilerin başında Rus çelik sanayi gelmekteydi. 1990'ların başında düşen çelik üretimi ihracatın 1995 yılında %30 artmasıyla Rusya'yı dünyanın ikinci büyük çelik ihracatçısı durumuna getirmişdir.[203]

Rusya'nın Uzakdoğusunda demir metalurjisini Komsomol'sk-na-Amure Krayında kurulu bulunan Amurstal çelik tesisi temsil etmektedir.[204]Rusya'nın çelik sanayinin yanı sıra, önemli bir demir-dışı metalurji sanayii bulunmaktadır. Rusya'nın demir-dışı metalurjisine Noril Nikel Şirketi hükmetmektedir. Bu şirket Rusya'nın tüm

[201] World Bank "Russian Economic Report" (Çevrimiçi) http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/RUSSIANFEDERATIONEXTN/0,,contentMDK:20888536~menuPK:2445695~pagePK:1497618~piPK:217854~theSitePK:305600,00.html, 20 Mayıs 2010.
[202] Country Studies, "Russia: Manufacturing" (Çevrimiçi) http://countrystudies.us/russia/64.htm, 19 Mayıs 2010
[203] **A.e.**
[204] Pavel Minakir, Gregory Freeze,**The Russian Far East: An Economic Handbook,** New York, M.E. Sharpe, 1994

alüminyum, nikel ve bakır üretiminin %60'ına hükmetmektedir. Şirketin en büyük operasyonları kuzeybatı Sibirya'daki Norilsk Nikel ve orta güney Sibiryadaki Bratsk Alüminyum, Krasnoyarsk Alüminyum ve Sayan Aliminyum fabrikalarını içermektedir. Rusyanın aliminyum üretiminin %90'ı bu altı fabrikadan gelmektedir.[205]Rusya her ne kadar otomotiv üretimi yapsa da üretim iç talebi bile karşılayamamaktadır. Bu talep büyük ölçüde dışarıdan sağlanmaktadır. 1994 yılında ülkeye 65, 000 otomobil ithal edilmesinin yanında 250,000 ile 500,000'ı dışarıdan kaçak olarak getirilmiştir.[206]Makineler üretiminde iç talebin yetersizliği dolayısıyla düşüş görülmüştür. Rusya'nın tekstil endüstrisi pamuk fiyatlarındaki artıştan sonra, maliyetlerin artışına sahne olmuştur. Daha önce Orta Asya cumhuriyetleri Sovyet ekonomik sisteminin bir parçası iken pamuk maliyetleri çok düşük düzeydeydi. Rus kimya endüstrisinin ana kısımları; boyalar ve cilalar, lastik ve asbestos ürünleri, sentetik katran ve plastik ürünleri, ev kimyasalları ve deterjanlar, suni gübreler, kimyasal gübrelerden oluşmaktadır. Kimya endüstrisinin yan bölümü olarak ağaç işleme endüstrisi gelişmiştir. 1996'da Rusya'nın en büyük selüloz ve kağıt fabrikası Finlandiya sınırındaki Kondopoga, Baykal gölünün batısındaki Bratsk, Komi Cumhuriyetindeki Sıktıvkar ve Arkhangelsk'in güneydoğusundaki Kotlas fabrikalarıdır. Çoğu kağıt fabrikası kereste kaynağına sahip değildir, fakat kereste sağlayıcıları orman arazilerini devletten kiralayarak bu fabrikalara dünya fiyatlarının altında kereste sağlamaktadırlar.[207]

[205] Country Studies, **a.g.e.**
[206] **A.e.**
[207] **A.e.**

2.2.5.Ticaret

Rusya ile diğer ülkeler arasında ticaret ve sermaye akışı günümüzde önemli miktara ulaşmıştır. 1991'den bu yana uygulanan ekonomik reformlar planlı ekonomiyi göreceli olarak açık bir ekonomiye dönüştürmüştür.[208] Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından ve Rusya'nın ortaya çıkmasından sonraki zaman Rusya için ekonomik bocalama ve sonrasında toparlanma yılları ile geçmiştir. Bu bocalama ve toparlanmadan Rusya'nın ticareti de nasibini almıştır. Rusya ilk olarak bir doğal kaynak ihracatçısı tedarikçisi ülke olarak uluslararası ekonomide yerini almıştır. Daha sonra özellikle 11 Eylül sonrası ve Irak'ın işgalini izleyen yıllarda petrol fiyatlarının artması Rusya'nın petrol ihracatçısı ülke olarak ekonomisini toparlamasına yardım etti. Özellikle artan çevresel bilinç petrole alternatif enerji kaynakların özellikle doğal gaz kullanımını arttırdı. Avrupa döşenen boru hatları ile doğal gazda adeta Rusya'ya göbekten bağlanmıştır. Rusya'nın bu enerji süper gücü konumu ülkede özellikle bir kısım insanın çok zenginleşmesine, lüks malların ülkeye akmasına neden olmuştur. Rusya özellikle doğal gaz ve hammaddeler ihraç ederken, tüketim malları, otomotiv gibi ürünler ithal etmektedir.[209]Rusya Federasyonu'nun dış ticareti rakamlarla incelendiğinde Çin'in önemli bir yeri olduğu Tablo 1.'den de görülmektedir. Rusya doğal gaz ve petrol ürünlerinin önemli bir kısmını oluşturduğu ihracatının çoğunu Avrupa ülkeleri ile ithalatının önemli bölümünü ise Çin, Japonya gibi Asya ülkeleri ile yapmaktadır. Fakat Doğu Çin Denizine Sibirya'dan boru hatlarının bağlanmasıyla Çin, Japonya'da Rusya Federasyonu'nun ihracatında gelecekte önemli bir yer alacaktır. Daha şimdiden Çin Halk Cumhuriyeti Avrupa Birliği'nin tümünün aldığı doğal gaz miktarı kadar doğal gazı Rusya'dan almayı taahüt etmiştir.

---

[208] T.C. Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, "Rusya Federasyonu'nun Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik –Ticari İlişkileri," (Çevrimiçi) http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/RF/Rusyarapor-yıllık2004.doc, 15 Eylül 2010,

[209] Janos Gacs, Metron J. Pecks, "International Trade Issues of the Russian Federation" (Çevrimiçi) http://www.iiasa.ac.at/Admin/PUB/Documents/CP-95-002.pdf, 20 Mayıs 2010.

Tablo 1. Rusya Federasyonu Dış Ticaretinde Başlıca Ülkeler (2010)

İHRACAT				İTHALAT			
Sıra	**Ülke**	**Değer (Milyon $)**	**Pay (%)**	**Sıra**	**Ülke**	**Değer (Milyon $)**	**Pay (%)**
1	Hollanda	53 962	13,61	**1**	**Çin**	**39 015**	**17,0**
2	Italya	27 300	6,89	**2**	Almanya	26 707	11,7
3	Almanya	25 103	6,33	**3**	Ukrayna	14 041	6,1
4	Ukrayna	23 114	5,83	**4**	ABD	11 122	4,9
5	**Türkiye**	**20 377**	**5,14**	**5**	**Japonya**	**10 287**	**4,5**
6	**Çin**	**20 327**	**5,13**	**6**	Fransa	10 117	4,4
7	B. Rusya	18 058	4,56	**7**	İtalya	10 040	4,4
8	Polonya	14 936	3,77	**8**	B. Rusya	9 816	4,3
9	**Japonya**	**12 833**	**3,24**	**9**	G.Kore	7 271	3,2
10	ABD	12 446	3,14	**10**	Polonya	5 822	2,5
11	Fransa	12 437	3,14	**11**	**Türkiye**	**4 863**	**2,1**
12	Finlandiya	12 168	3,07	**12**	Finlandiya	4 585	2,0
13	İngiltere	11 312	2,85	**13**	İngiltere	4 572	2,0
14	Kazakistan	10 796	2,72	**14**	Kazakistan	4 478	2,0
15	G.Kore	10 424	2,63	**15**	Hollanda	4 441	1,9
16	İsviçre	8 745	2,21	**16**	Brezilya	4 081	1,8
17	Hindistan	6 393	1,61	**17**	Belçika	3 266	1,4
18	Çek Cumh	5 523	1,39	**18**	Macaristan	3 142	1,4
19	Belçika	4 929	1,24	**19**	İspanya	3 032	1,3
20	Letonya	3 559	0,90	**20**	Çek Cumh.	2 916	1,3
İLK 20 TOPLAMI		314 742	79,39	İLK 20 TOPLAMI		183 614	80,2
GENEL TOPLAM		396 442	100,0	**GENEL TOPLAM**		228 953	100,0

Kaynak : T.C. Dış Ticaret Müsteşarlığı "T.C. Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği"(Çevrim içi) http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/RF/RUSYA%20rapor%202010-2011.doc 15 Ağustos 2011

Rusya Federasyonu'nun ihracatında madenler ve mineraller, hammaddelerin yeri önemlidir. Bunun karşılığında Rusya daha çok makine ve ekipmanlar ve otomotiv ürünleri ithal etmektedir. Tablo 2'den de bu durum gözükmektedir. Rusya'nın makine ve ekipmanlar ithalatında Çin ile ilişkileri geliştikçe Avrupa'nın yerini Çin malları almaktadır.

Tablo 2. Rusya Federasyonu Dış Ticaretinin Sektörel Dağılımı (Milyon $)
Milyon $

		İHRACAT				İTHALAT			
G.T.İ.P.	**MADDE**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**
01-24.	Yiyecek maddeleri ve tarım hammadeleri (tekstil hariç)	8.257	8.369	9.270	8.688	26.147	33.352	28.349	33.794
25-27	Mineral maddeler	218.376	312.230	192.070	262.320	4.544	8.155	3.985	5.792
27	Yakıt ve enerji ürünleri	216.031	307.634	190.020	259.066	2.452	4.083	2.378	3.676
28-40	Kimya ürünleri, kauçuk	19.562	28.457	17.557	23.575	26.721	34.290	27.136	36.165
41-43	Deri, kürk maddeleri ve hammaddeleri	290	303	207	261	659	996	742	1.213
44-49	Kereste ve kağıt ürünleri	11.929	11.153	8.168	9.518	5.037	6.181	4.908	5.641
50-67	Tekstil, tekstil maddeleri ve ayakkabı	592	481	395	460	7.874	10.808	8.878	13.301
71	Kıymetli taş, kıymetli madenler ve ürünleri	6.809	7.164	5.037	8.623	537	722	422	494
72-83	Maden ve ürünleri	47.621	51.487	32.129	40.304	14.817	17.377	10.301	16.120
84-90	Makina, ekipman ve otomotiv	17.734	20..236	16.520	20686	98.070	136.447	70.568	98.708
68-70, 91-97	Diğerleri	4.212	4.194	3.582	4.152	6.428	8.221	5.455	8.001
TOPLAM		335.381	444.073	285.034	378.586	190.834	256.549	160.743	219.229

Kaynak : T.C. Dış Ticaret Müsteşarlığı "T.C. Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği"(Çevri içi)
http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/RF/RUSYA%20rapor%202010-2011.doc
15 Ağustos 2011

2.2.6.Endüstri

Rusya her ne kadar doğal kaynaklar ihraç etse de çeşitlenmiş bir ekonomisi vardır. İhraç ettiği ürünler arasında petrol, kereste ve altın en önemlileridir. Dünyanın en büyük petrol ve doğal gaz, bakır, manganez, boksit, grafit, uranyum, titanyum, altın, gümüş ve platin üreticileri arasındadır. Bunun yanında dünyanın yine en büyük kimyasallar, silah, askeri ve havacılık malzemeleri üreticileri arasındadır.[210]

Rusya'nın üretimi 1990'larda %60'a varan ölçülerde düşüş yaşamıştır. Bu düşüş beraberinde fakirlik ve işsizliği getirmiştir. Sosyal hizmetler altyapısı büyük zarar görmüştür. Enflasyon 1993-1994 yıllarında çok yüksek düzeylere çıkmıştır. Fakat

[210]Encyclopedia of the Nations, "Russia-Overview of Economy" (Çevrimiçi)
http://www.nationsencyclopedia.com/economies/Europe/Russia-OVERVIEW-OF-ECONOMY.html, 21 Mayıs 2010.

sonunda kontrol altına alınmıştır. Ruble'nin değeri bir dengeye kavuşmuştur. Liberal ekonomiye geçişle binlerce devlet teşekkülü özel mülkiyete geçmiştir. Özel mülkiyet için yeni kanunlar çıkarılmıştır.[211]

1998 krizi Rusya'da kişi başına düşen geliri 3,065 dolardan 1,867 dolara düşürmüştür. Mali krizle birlikte ruble devalue edilmiştir. Bu Rus malları ithal mallardan daha ucuz hale getirmiştir. Bu da yerli mallarına talebi arttırmıştır.[212]

2.2.7.Tarım

Rusya önemli bir tarım ülkesidir, fakat Sovyet sisteminin hakim olduğu tarım sektörü verimsiz çalışmaktadır. Rusya'nın geçirmekte olduğu transformasyonda kolektif çiftliklerin hızla özel mülkiyete geçmesi için kanunlar çıkarılmıştır. 12 milyon çiftçi bu hesaba göre ortak şirketler kurularak kendi şirketlerinin sahibi olacaklardı ya da bu ortaklıklardan ayrılarak kendi başlarına hareket edebilme insiyatifine sahip olacaklardır.[213]

1990'ların ortasında 280,000 özel çiftlik ülkenin ekilebilir arazilerinin sadece %5'ine sahiptiler. 1990'ların ortalarında devlet hala gıdanın tüketicilere ulaştırılmasında önemli rol oynamaktaydı. [214]

Rusya'da hala çok etkili bir toprak reformu yapılabilmiş değildir. Çıkarılan kanunlar özel mülkiyeti yeterince açıklamış ve mülk sahibinin haklarını belirtmiş değildir. Mart 1996'da mülk sahiplerinin mülklerini satıp satın alabilmelerine imkan veren kanunlar çıkarılmıştır.[215] Tarımsal üretim iklim koşulları dolayısıyla Kuzeydoğu Asya'ya en yakın olan Rusya'nın uzakdoğusunda sınırlıdır.[216] Rusyanın genelinde toprakların özelleştirilmesi devam etmektedir.Bunun yanında toprak

---

[211] **A.e.**
[212] **A.e.**
[213] RIA Novosti News Agency "Agriculture" (Çevrimiçi) http://www.russiaprofile.org/resources/business/sectors/Agriculture
[214] **A.e.**
[215] **A.e.**
[216] Pavel Minakir, Gregory Freeze,**The Russian Far East: An Economic Handbook,** New York, M.E. Sharpe, 1994, s.55

mülkiyetine Rusların geleneksel bakış açısı olan sosyal mülkiyet hala parlamentoda temsil edilmektedir.[217]

1990'lardan bu yana Federal hükümet tarım ürünlerinin toptan satın alıcısı ve pazarlayıcısı rolünden çekilirken, boşalan bu rolü bölgesel hükümetler doldurmaktadırlar. 2001 yılında Rusya Tarım Hareketi kuruldu. Bu hareket büyük tarım kooperatiflerini ve büyük tarım şirketlerini desteklemektedir. Rusya'nın tarım ürünlerindeki rekabet şansı ülkenin tarım politikalarıyla doğrudan ilgilidir.[218]

2.2.8.Enerji

Rusya enerji süper gücüdür. Önemli bir doğal gaz ve petrol ihracatçısıdır. Avrupa'nın doğalgaz ihtiyacının nerdeyse tamamını Rusya karşılamaktadır.[219]Rusya'nın özellikle doğal gaz üreticisi ve Orta Asya'dan gelen doğal gaz hatlarının geçiş güzergahı olması dolayısıyla, Rusya'nın özellikle Avrupa Birliği için önemi çok farklıdır. Bunun yanında rekabetin piyasaya getirilmesi için sektördeki özel yatırımların payı artırılmalıdır.[220] Uluslararası doğalgaz piyasası büyürken Gazprom'un üretimdeki payı düşmektedir. Kyoto protokolü şartları doğal gaz kullanımını teşvik ettiğinden Rusya'nın bu şartlardan yararlanılabileceği bir gerçektir. Bu Rusya'nın güvenilir doğal gaz sağlayıcılığı imajını güçlendirebilir. Fakat yine de Rusya'da enerji sektöründe piyasa reformuna ihtiyaç vardır.[221] Rusya bu açıdan Avrupa Birliği için darıltılmaması gereken bir ticaret ortağıdır ki bu da Rusya'nın eline ekonomik olduğu kadar siyasi bir güçte vermektedir.

---

[217] RIA Novosti News Agency, **a.g.e.**
[218] **A.e.**
[219]International Energy Agency, " Beyond the OECD-Russian Federation" (Çevrimiçi) https://www.iea.org/country/n_country.asp?COUNTRY_CODE=RU, 23 Mayıs 2010.
[220] **A.e.**
[221] **A.e.**

2.2.9.Tasarruflar ve Yatırımlar

Avrupa'daki bütün geçiş dönemindeki ekonomilerde Bağımsız Devletler Topluluğundaki ülkeler içindeki en zengin doğal kaynaklara, eğitilmiş iş gücüne, ve piyasa ekonomisine sahip ülke Rusya'dır.

Ülke ekonomisi yabancı yatırımların yoksunluğundan ve tasarruf oranlarının düşüklüğünden dolayı yatırım potansiyelinin yetrince harekete geçirilmemesinden dolayı tam randıman vermemektedir. Ekonominin harekete geçirilmesi için bu sorunların halledilmesi gerekmektedir.

2.2.10.Gelir Dağılımı

Rusya'da gelir dağılımı toplumda korkunç gelir uçurumları yaratır niteliktedir. Toplumun büyük bir kısmı, fakirlik çizgisinin altında yaşarken, toplumun çok küçük bir zümresinin serveti dünya çapındadır. 2005 yılında sosyal sigorta uygulamalarında değişiklikler protestolara neden olmuştur.[222] Hükümet protestolara rağmen yapılan reformların gerekli olduğunu savunmaktadır. Fakat protestolar buzdağının görünen kısmıdır. Halk bu gelir dağılımı adaletsizliğine şiddetle karşı çıkmaya başlamıştır. Rusya'nın Uzakdoğusunda ise diğer bölgelere kıyasla daha yüksek ücretler ödenmektedir.[223] Buna rağmen bazı kesimler komünist düzende gelir dağılımının daha adil olduğunu seslendirmekte ve bütün bu fakirliğin kaynağı olarak kapitalizmi görme eğilimindedir.[224]Sadece bir analiz bile modern Rusya'daki sosyal bölünmüşlüğü ortaya çıkarmaya yetmektedir. Rusya'da iki dünya mevcuttur. Birincis lüks içinde yaşayan çok küçük bir azınlık, diğeri ise yaşamlarını bile zor idame ettiren milyonların oluşturduğu kitleler.

---

[222] Vladimir Volkov, Julia Denenberg "Wealth and Poverty in Modern Russia" (Çevrimiçi) http://www.wsws.org/articles/2005/mar2005/russ-m11.shtml, 17 Mayıs 2010.
[223] Pavel Minakir, Gregory Freeze,**The Russian Far East: An Economic Handbook,** New York, M.E. Sharpe, 1994, s.109
[224] Volkov, **a.g.e.**

Rusya gelir dağılımının adaletsizliği açısından gerçekten zor durumdadır. Rus halkının büyük kısmı bu dağılımda kendine düşen paydan memnun değildir. Servetin dağılımını gösteren figürler, sosyal kutuplaşmanın nedeninide göstermektedir.[225] Bu verilerden bazılarını ele almak gerekirse örneğin Dünya Bankasının Rusya'daki fakirlik üzerine yaptığı araştırma ele alınabilir. Dünya Bankasının verilerine göre Rus nüfusunun %20'si fakirlik çizgisinin altında yaşamaktadır. Bu da ayda 1000 ruble'nin yani 38 doların altında gelirleri olduğunu gösterir.[226]Rus ailelerinin büyük kısmı fakirlik çizgisine yakın yaşamaktadır. Fakirlik daha çok çalışan teknik yeteneği olan aile reislerinin bulunduğu çocuklu ailelerden oluşuyor. Dünya Bankasının bu çalışması fakirlerin profilini de gözler önüne sermektedir. Fakir çalışanlar daha çok devlet sektöründe öğretmen, doktor, alt seviye memur olarak çalışmaktadırlar. Bunların yanında fakirlikle yaşayan çalışanlar, daha çok sağlık sektörü gibi önemli sektörlerde çalışmaktadırlar. Bu çalışanların fakirlik içinde yaşaması toplumun üzerinde yaşadığı temelleri sarsmaktadır.

Rusya Ulusal İstatistik Ofisi 31 milyon kişiyi (yani nüfusun %22si) fakir olarak nitelendirmektedir. Diğer çalışmalar ise fakirlerin oranını %40 ve daha fazla olarak göstermektedir.[227] Rusya'daki fakirlik en çok emeklileri ve gençleri vurmaktadır. Araştırmalar nerdeyse hiç bir gencin ileriki yıllar için para biriktiremediğini göstermektedir. Gençlerin üçte ikisi hiç bir şey almaya güçlerinin yetmediğini söylemektedir. Bu da gençlerin gelecekten beklentilerini yok etmekte toplumu bir anlamda geleceğe dair planlarında umutsuzluğa sevk etmektedir. Fakir ailelerin çocuklarının lise eğitiminden sonraki eğitime güçleri yetmemektedirler. Fakir aile çocuklarının sadece %15'i üniversiteye gidebilmektedir.[228] Gençler üniversiteden mezun olduktan sonra bile yeterli maaş alabileceklerinden şüphelidirler. Yine de düşük eğitim seviyesi fakirliğin sürmesinin sebeplerinden başlıcasıdır. Fakirlik beraberinde alkolizm ve verem hastalığını da getirmektedir.

---

[225] **A.e.**
[226] **A.e.**
[227] **A.e.**
[228] **A.e.**

1992 yılında yapılan reformlar belirgin biçimde Rusya'nın uzakdoğusunda hayat şartlarını değiştirse de birçok kişi için Sovyet dönemi bugünkü durumlarından çok daha iyidir.[229] Yapılan araştırmalara göre Sovyetler Birliğinde minimum ücret minimum tüketimin 1.5 katı iken bugün minimum maaş minimum ihtiyaçları karşılayamamaktadır.[230] Birçok Rus için kapitalist reformlar durumu düzeltmemiş daha kötüye götürmüştür.

Bunun yanında Rusya'nın bir diğer yüzü vardır. Chukotka bölgesinin valisi Roman Abramovich Rus petrol devi Sibneft'in sahibi yaşadığı İngiltere'nin en zengin insanları arasında kabul edilmektedir. Rusya dolar milyarderleri açısından dünya üçüncülüğünü elinde tutmaktadır. En büyük işletmeler açısından dünyanın onüçüncü ülkesidir. 23 büyük endüstriyel grup Rusya'nın üretiminin %57'sini elinde tutmaktadır.[231] Bir çok Rus milyarderi madenler, petrol ve doğal gaz gibi hammaddelerin alışverişi ile uğraşmaktadır. Bu iki Rusya'nın yan yana varlığı sosyal kutuplaşmayı yaratmış bu da toplumsal ve siyasi sonuçlar doğurmaya uygun hale getirmiştir.

2.2.11.Patent Hakları ve Teknoloji

Ekonomik geçiş sürecinden önce Rusya dünya çapında birçok teknolojik gelişmeye imzasını atmıştır. Devlet teşekküllerinde çalışan birçok bilim adamı ve mühendis bu görevlerinden ayrılarak kendi şirketlerini kurdular. Fakat ekonomik geçiş süreci Rusya'da sancılı olmuştur. Rusya'da ArGe araştırmaları yapılmaktadır fakat bu araştırmaların sonuçları tüketiciye yansıtılamamaktadır.

Araştırmalara göre daha geniş bir takım ve zengin imkanlar yüksek teknoloji yatırımlarının başarılı olması için önemlidir. Bunun yanında teknoloji yatırımlarının belli bölgelere (örneğin Silikon Vadisi) yoğunlaşmasının daha verimli olduğu

[229] Pavel Minakir, Gregory Freeze,**The Russian Far East: An Economic Handbook,** New York, M.E. Sharpe, 1994, s.109
[230] Volkov, **a.g.e.**
[231] **A.e.**

bilinmektedir. Bu açıdan Moskova ve St Petersburg bölgesi Rusya'nın teknoloji merkezlerinin yoğunlaştığı bölgeler olarak değerlendirilebilir. Geçiş dönemlerindeki ekonomilerde görülen ilk davrananın kazanması zaman geçtikçe piyasa düzeldikçe yerini düzene bırakmaktadır.

Bu yüzden bu tip piyasalara girmeye çalışan şirketlerin piyasada taşların yerli yerine oturduğunu anlamaları gerekmektedir. Şu anda Rusya'ya yatırım yapmakta çekinceleri olan yabancı bilişim şirketlerinin ileride bu yatırımları yapabilecekleri düşünülmektedir. Rusyanın bu açıdan büyük araştırma gruplarını bir araya getirmesi ve fonları harekete geçirmesi gerekmektedir.[232]

2.2.12.İletişim ve Altyapı

Rusyanın Batı ile ekonomik olarak bütünleşmesinin hızını birkaç şey belirleyebilir. Rusya'nın Batı ekonomilerine yetişebilmesi için, geriden gelen ülke avantajını kullanarak geliştirilmiş teknolojileri hızla adapte etmesi gereklidir. Bu avantajı kullanan fakir ve geri kalmış ülkeler zengin, gelişmiş ülkelere göre daha hızlı verimlilik ve gelir artışına sahne olurlar.[233] Yeni ürünler geliştirmenin ilk önceliği patent haklarının geliştirilmesidir. Buna göre Rusya'nın DTÖ'ye katılması Rusya'daki patent haklarını etkileyecektir.[234] Rusyanın uzakdoğusunda çok geniş bir bilimsel ve teknolojik araştırma enstitüleri ağı kurulmuştur. Bu teknoloji ağına 102 bilimsel araştırma estitüsü, 34 yüksek eğitim enstitüsü, 67 doğa koruma kurumu ve mühendislik dizayn merkezi ve 10 deney merkezi dahildir.[235]

Rusya bir teknoloji takipçisi ülke olduğundan üretimi arttırmada teknolojilerin alınıp adapte edilmesi, yeni teknolojiler icat edilmesinden daha önemli gözükmektedir. Sermaye ve iş gücü piyasalarının etkinliği bu yüzden çok

---

[232] **A.e.**
[233] National Intelligence Council, "Russia's Physical and Social Infrastructure: Implications for Future Development" (Çevrimiçi) http://www.fas.org/irp/nic/russia.html, 21 Mayıs 2010.
[234] **A.e.**
[235] Pavel Minakir, Gregory Freeze,**The Russian Far East: An Economic Handbook,** New York, M.E. Sharpe, 1994, s.125

önemlidir. Fakat Rus sermaye ve iş gücü piyasaları bu açıdan fazla etkin değildir. Ülkeye yabancı yatırım çekecek olan sektörlerin bu yüzden sermaye ve işgücü altyapısının oluşturulması teknolojinin getirilmesi için önemlidir. Bu yüzden Rusya'nın DTÖ'ye katılımı teknoloji transferi için önemlidir.[236]

Rusya şu anda daha çok rant ekonomisinden beslenmektedir. Hükümetin duruma müdahale ederek yurt dışına giden sermayeyi yurda geri döndürmesi ve teknoloji başta olmak üzere ülke ekonomisi açısından önemi olan sektörlere yatırım yapması gerekmektedir. [237]

2.2.13.Eğitim

Son onyılda Rus eğitim sistemi hayatın demokratikleşmesi sonucu, liberal ekonomiye geçilmesiyle kapsamlı reformalar geçirmiştir. Bu durum dışarıdaki kanuni düzenlemelerin Rusya eğitim sistemine adapte edilmesiyle gerçekleşmiştir.

Eğitim ve yüksek eğitim üzerine çıkarılan yeni kanunlarla eğitime bir tür özerklik kazandırılmıştır. Eğitim kurumlarına ihtiyaçlara cevap verecek hareket sahası sağlayan bir esneklik kazandırılmıştır. Lise ve ortaokulların %85'i legal statü kazanmıştır. Yüksek öğrenim kurumlarının özerlik elde etmeleriyle bu kurumlar ararsında çeşitlilik görülmüştür. Bunun yanında 48 800 okul öncesi eğitim kurumu eğitimde çeşitliliğin yaşandığı bir başka eğitim alanı olmuştur.[238]

---

[236] National Intelligence Council, **a.g.e.**
[237] **A.e.**
[238] The International Bureau of Education "Educational System in Russia" (Çevrimiçi) htpp://www.ibe.unesco.org/International/ICE47/English/Natreps/reports/russia_ocr.pdf, 21 Mayıs 2010.

2.3.Japonya

Japonya aslında Kuzeydoğu Asya ülkeleri arasında Türkiye'ye mesafe olarak en uzağıdır. Japonya takımadalar üzerine kurulu bir ülkedir.

2.3.1. Japon Ekonomisi

2010'lu yıllarda Japon ekonomisinin kurtulacağı ve yeniden büyümeye başlayacağı konusunda umutlar belirdi. Doğu Asya'daki ekonomik kalkınma devlet ve sivil kuruluşların rol aldığı melez Doğu Asya şekli ile açıklanabilir. Çünkü bu bölgesel kalkınmada devletler ve politikaları önemli roller üstlenirken şirketler, sivil toplum kuruluşları ve bunların oluşturduğu çıkarlar ağı önemli rol oynamaktadır.[239] Japonya "Yeni Dünya Düzeni"ninde Batı ile Doğu arasında bir köprü görevi görmek özellikle ABD ile olan ittifakını koruyarak bir istikrar adası konumuna gelmek istemektedir.[240]

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Japonya ve ABD arasındaki ilişkiler sıkı ittifak ilişklerinin yanında anlaşmazlıkların baş gösterdiği ticaret konuları olarak tasvir edilebilir. Bu anlaşmazlıklar sektörlerle bağlı kaldığı sürece ekonomik bir problem olarak kalmakta, politikacılar kendi ülke ekonomilerinin sektörlerinin haklarını korumak için ortaya çıktıklarında bu sorunlar iki ülke arasında politik bir problem haline gelmektedir.[241]İkinci Dünya Savaşı sonunda Japonya ekonomik olarak bir enkaz yığını halindeydi. Ülke varlıklarının ve sermaye birikiminin dörtte birini kaybetmiş şehirler, sanayi merkezleri harabeye dönmüş durumdaydı. Savaş esirlerinin ülkeye dönmesi ile yeniden aileler kurulmaya ve nüfus artmaya başlamıştır. Ülke artan nüfusu destekleyecek üretimi olmadığından aç kalmak durumu ile karşı karşıya kalmıştır. Bu durumda ülkede enflasyon hızla artmaya

---

[239] Peter J. Katzenstein, Takashi Shiraishi, **Beyond Japan:Dynamics of East Asian Regionalism,** Ithaca NY, Cornell University Pres, 2006, s.237.
[240] Deniz Ülke Arıboğan, **Çin'in Gölgesinde Uzakdoğu Asya,** İstanbul, Bağlam Yayınları, Kasım 2001, s.119.
[241] Yutaka Kawashima, **Japanese Foreign Policy at the Crossroads: Challenges and Options for the Twenty-First Century,** Washington D.C., Brookings Institution Pres, 2003, s.55.

başlamıştır. Bu duruma bir dur demek için Dodge Planı adındaki ekonomik tedbirler yürürlüğe konmuştur.[242] Buna göre parasal tabanın büyümesi durdurulmuş, devlet bütçesi kısılmış, yenin değeri 1 dolar 360 yen olarak sabitlenmiştir.[243]

Dodge planının amacı mali bütçeyi sıkılaştırarak enflasyonu durdurmaktı. Bu planla ihracat da teşvik edilmiştir.[244] Kısa süre sonra enflasyon artışı durmuş ülke ticarete açılmış, serbest piyasa ekonomisi ülkeye getirilmiştir. Japonya ekonomisinin canlanması Kore savaşıyla ülkenin ABD tarafından bir ikmal üssü olarak kullanılmasıyla başlamıştır.

Japonya'nın bağımsızlığı 28 Nisan 1952'de imzalanan San Francisco anlaşmasıyla tanınmıştır. Kore savaşı ülkenin ekonomisine canlılık getirmiştir. İhracattaki artışla çok ihtiyaç duyulan döviz rezervlerine kavuşulmuş fakat aynı zamanda enflasyonda artmaya devam etmiştir.[245]

1960'lardan itibaren Japonya'da hızlı ekonomik büyüme başlamıştır. Ülke ihracata dönük politikalar uygulamaya başlamıştır. Ülkenin milli geliri yedi yıl içinde iki katına çıkmıştır. Japonya ekonomik olarak 20 yıl boyunca büyümeyi sürdürebilmiştir. Japonya'da savaş sonrasından bu yana yüksek tasarruf oranı bulunmaktaydı. Bu tasarruflarla ülke ileri teknoloji yatırımlarını desteklemiştir. Japonya GSYİH'nın %30-35'ini tasarruf etmektedir.[246] Japonya diğer kalkınmakta olan ülkelerin aksine yabancı yatırımlarla değil yerli tasarruflarla kalkınmayı sağlamıştır. Günümüzde Japon hükümetinin bu tasarruf oranına rağmen mali krizde olduğu kabul edilmiş bir gerçektir.[247]

---

[242] Takatoshi Ito, **The Japanese Economy,** Cambridge Massachusetts, The MIT Pres, 2001, s 59.
[243] **A.e.**, s.64.
[244] **A.e.**, s. 59.
[245] **A.e.**, s. 61.
[246] **A.e.**, s. 63.
[247] Takatoshi Ito, Hugh Patrick David E. Weinstein., **Reviving Japan's Economy: Problems and Prescriptions,** Cambridge Massachusett ,The MIT, Pres 2005, s 39.

ABD Japonya ile ticaretinde sürekli açık vermeye başlamıştır. Bu da 1 dolar 360 yen paritesinin yeniden gözden geçirilmesini gündeme getirmiştir.[248] 1970'lerin başında Bretton Woods sistemi yen'i dalgalanan pariteler sistemine bırakmıştır. Japon yeni'nin değer kazanması ihracata yönelik üretim yapan kesimlerin tepkisini çekmiştir. 1973'deki OPEC petrol krizi ile enflasyon Japonya'da artmaya başlamıştır. Japonya krizin sonunda ekonomisinin ne kadar kırılgan ve ne kadar dışa bağımlı olduğunu anlamıştır.[249]

Petrol krizleri Japon insanını büyüme hakkında daha ümitsiz bir ruh haline sevk etmiştir. Bu da beklenen gelirin düşmesine dolayısıyla, yatırımların düşmesine sebep olmuştur. Yatırımların düşmesi toplam talebin düşmesine ve gelişmiş teknolojilerin geliştirilmesinin yavaşlamasına neden olmuştur.

Büyümenin düşüşünün bir başka sebebi de Japonya'nın gelişmiş ülkeleri 1970'lerin başında teknolojik olarak yakalaması ve sonuç olarak bu tarihten sonra teknoloji adapte etmekten, teknoloji üretmeye geçmesi gerekliliğinin ortaya çıkmasıdır. Japonya'da 1980'lerde kanunlar önemli değişikliklerden geçmiştir. **"***1980 yılından itibaren yürürlüğe giren Yabancı Döviz ve Ticareti Kontrol adındaki yasa (1997 yılında yasanın adı Yabanıcı Döviz ve Yabancı Ticaret kanunu olarak değiştirildi) yabancı döviz kontrolünü liberalize etti ve Japon ekonomisinin uluslararasılaşmasının temellerini attı.''*[250]

Balon ekonomisinin şişmesinin ve patlamasının sebebi bankaların hesapsız krediler vermesidir diyebiliriz. Örnek olarak 500 000 dolar değerinde bir bina olduğunu varsayalım. Banka bunun değerinin %60'ı olan 300 000 dolar kredi verecektir. Balon ekonomi şiştikçe alabileceğiniz kredi değeri 400 000 dolara kadar çıkacaktır. Bu durumda %80 oranı kabul edilebilir bir oran olacaktır. Kısacası 500 000 dolar teminatla 400 000 dolar kredi alınabilecektir. Bazı bankalarda bu oran %100'e %120'ye kadar çıkmaktadır. Bu 500 000 dolarlık bir binaya 600 000 dolar kredi

[248] Ito, **a.g.e.**
[249] **A.e.**
[250] Hiroshi Oda, **Japanese Law,** Oxford, Oxford University Pres, 2003, s.31.

vermek anlamına gelmektedir. Sonuç olarak balon ekonomi söndüğünde evler gerçek değerlerine geri dönüyor fakat, bu sefer kredi alan insanlar ellerinde 500, 000'lık bir ev ve 600 000 dolar kredi borcuyla karşı karşıya kalıyorlardı. Son ABD'de başlayan ve dünyaya yayılan krizin de yapısı bu balon ekonomisi krizi gibidir.[251]

1990'ların başında Japonya'da ki balon ekonomisinin patlamasıyla ülke uzun süren ve günümüze kadar devam eden bir resesyon dönemine girmiştir. 2004 yılında ülke ekonomisinin resesyondan kurtulacağına dair ümitler yerini hüsrana bırakmıştır. 2005 yılında da ekonomik performansta iyileşme ve büyüme emareleri görülse de, ülke resesyondan çıkamamıştır.[252] Japonya'da diğer gelişmiş ülkeler gibi araştırma geliştirmeye önemli fonlar aktarmaktadır. Japonya'da bu araştırmalar birkaç kilit endüstriye odaklanmıştır. Japonya araştırma fonlarını daha çok kimya, elektrikli makineler, ulaştırma ekipmanları endüstrilerine odaklamıştır. **"**Bu sektörlerde yapılan araştırma geliştirme harcamaları GSYİH'nın %3'ünü oluşturmaktadır. Bu harcamaların %78'i özel %22'si devlet harcamalarından oluşmaktadır."[253]

1980'lerden itibaren Japonya dünya çapında yatırımlar yapan önemli bir yatırımcı ülke haline gelmiştir. Japon ekonomisinin hatası süper verimli imalat ekonomisini servis odaklı ekonomiye dönüştürememesidir.[254] Japon ekonomisi 1980'lerde ülke iş hayatının alışık olduğu kişisel ilişkilerle yönetilemeyecek kadar büyümüştür. 1980'lerde birçok devlet iştiraki özelleştirilmiştir. 1980'lerde Yenin değer kazanması ekonomiyi sarsmıştır. 1985'teki Plaza anlaşmasıyla Yenin ABD doları karşısında değeri arttırılmıştır. 1989 yılında Japonya'da gayrimenkul fiyatları balon gibi şişmiştir. 1990 yılında bu balon patlamıştır. 1997-1998 yılları arasında bankacılık krizi yaşanmıştır. Bunun sebebi Japonya'daki iki yanlış düşünce idi.

---

[251] Yoshiyuki Iwamoto, Japan on the Upswing; Why the Bubble Burst And Japan's Economic Renewal, New York, Algora Publishing, 2006, s.17.
[252] **A.e.**
[253] David Flath, **The Japanese Economy,** Oxford, Oxford University Pres, 2000, s.334.
[254] Takatoshi Ito, Hugh Patrick David E. Weinstein., **Reviving Japan's Economy: Problems and Prescriptions,** Cambridge Massachusett ,The MIT, Pres 2005, s 3.

Birincisi gayrimenkul fiyatlarının hiç düşmeyeceğine olan inanç. İkincisi ise GSYİH'nın sürekli büyüyeceğinin düşünülmesi idi. 1990-1991'de kriz iki düşüncenin de çökmesine neden olmuştur.[255]

Japonya da 14 yıl süren resesyona rağmen genel bir kriz yaşanmamıştır. Genel kriz görünümüne en yakın olay Eylül 1997, Mart 1999 tarihleri arasında yaşanmıştır.[256] Japonya'da işsizlik yarı zamanlı istihdam politikaları ile maskelenmektedir.

Toplam devlet borçları GSYİH'nın %161'ini geçmiş durumdadır.[257] Japonya dış ekonomik ilişkilerini ikili anlaşmalar yoluyla ilerletmek istemektedir.

Japonların işlerine olan bağlılıkları ve çalışkanlıkları uluslararası alanda bir efsane dir. Japonlar arasında yapılan bir ankette bu "iş tutkusunu" ölçmek için üç kriter belirlenmiştir Bunlar (1) İşte hergün yaptığım en iyi işi yaparım (2) Geleceğim hakkında iyimserim (3) Organizasyonumun geleceğini önemserim. Bu üç değişkenin de oranı Japonlarda çok yüksek çıkmıştır. Japon halkı her şeye rağmen işine bağlı ve çok çalışan hatta çalışmaktan ölümlerin olduğu bir halk'dır.[258]

Japonya'nın milli geliri 4,5 trilyon dolarla dünyanın ikinci büyük ekonomisidir. Japon ekonomisi 1980'lerde balon gibi şişmiş ve bu balon 1990'larda patlamıştır.[259] Ülke o günden beri durgunluktan kurtulamamıştır. Ülke ekonomisinin sürdürülebilir büyümesi durmuştur. Son olarak ülke ekonomisinin dört yıl üst üste büyümesi Japon ekonomisinin durgunluktan çıktığına dair umut olmuştur. Bankacılık yeniden yapılanmadan geçirilip batık kredilerin oranı düşürülmüştür. Japonya'da ayrıca KİT'ler özelleştirilmeye başlanmıştır. Japonya Asya kıtası ile olan ticari ilişkilerini serbest ticaret anlaşmalarıyla pekiştirmek istemektedir. **"***Japonya şu anda Güney*

---

[255] **A.e.**
[256] **A.e.**, s.11.
[257] **A.e.**,s.15.
[258] Mark B. Fuller, John C. Beck, **Japan's Business Renaissance: How the World's Greatest Economy Revived, Renewed, and Reinvented Itself,** New York, McGraw-Hill, 2006, s.139.
[259] Takatoshi Ito, Hugh Patrick David E. Weinstein, **Reviving Japan's Economy: Problems and Prescriptions,** Cambridge Massachusetts, The MIT Pres, 2005.

Kore, Malezya, Tayland, Filipinler ve ASEAN ülkeleri ile Serbest Ticaret Bölgesi anlaşmaları üzerinde görüşmeler yapmaktadır. Japonya'nın felsefesi anlaşmaya konu olan ülkelerde ekonomik büyümeyi yaratacak geniş kapsamlı anlaşmalar yapmaktır."[260]

Japonya'da nüfus hızla yaşlanmaktadır. İleride nüfus artışı kaydedilmezse nüfusun azalacağı planlanmaktadır. Birleşmiş Milletler'in tahminine göre yüzyılın ortasında Japonya'nın nüfusu en çok olduğu 128 milyondan 20 milyon daha düşük olacaktır.[261] Japonya'da bankacılığın önemli sorunu batık kredilerdir. 2002'den sonra bankaların mali durumlarında reforma gidilmiştir. Batık kredilerin miktarı azaltılmıştır.[262] Japonya'nın döviz rezervleri Çin'den sonra dünyanın ikinci büyük döviz rezervidir. Çin ve Japonya'nın rezerv toplamı 2.2 trilyon doların üzerindedir. Japonya'nın ticaret hacmi 1.334 trilyon doları aşmıştır.[263] Japonya'nın en önemli ihraç kalemi hala otomotiv ve elektronik eşyalardır. Doğu Asya'nın bütün ekonomileri gelişen elektronik sektöründen paylarını almaktadırlar. Fakat "Büyük Çin" ekonomisi bu sektörden aslan payını alırken Japonya'nın pozisyonu erimektedir. Japonya yüksek teknolojili bilgisayar parçalarında önderdir. Çin ayrıca Güney Kore, Tayvan ve Singapur'un en büyük ihraç piyasası olarak Japonya'yı geçmiştir.[264]

2.3.2. Ekonomik Gelişme

Japonya'nın büyümesinin başladığı ilk yıllarda işçiliğinin ucuz olması ekonomik kalkınmada önemli rol oynamıştır. Bunun yanında Japonya'daki kalifiye işçilik tarım sektöründen alınarak imalat sektörüne yönlendirilmiştir. Bu işlem devam

---

[260] **A.e.**, s.386-387.
[261] T. J.Pempel, **Remaping East Asia: The Construction of a Region**, Itnaca NY, Cornell University Pres, 2005, s.59.
[262] **A.e.**
[263] T.C. Dış Ticaret Müsteşarlığı, "T.C. Tokyo Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği," (Çevrimiçi) http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/J/Tokyo_Ticaret_Musavirligi_Japonya_Yillik_Raporu-2008, 15 Eylül 2007 s. 28.
[264] T. J.Pempel, **Remaping East Asia: The Construction of a Region**, Itnaca NY, Cornell University Pres, 2005, s. 88.

ederken Japonya önemli miktarda eğitim için fon ayırmıştır. Eğitilen kuşaklar daha kalifiye iş gücü olarak ekonomik kalkınmadaki yerlerini almışlardır. Böylece ülkedeki ekonomik büyüme ivmelendirilerek ekonomik kalkınma hızlandırılmıştır. Bunun yanında Japonya tasarruflarını arttırarak, tasarruflarını katma değeri yüksek sektörlerde yatırıma dönüştürerek, kalifiye iş gücünü daha fazla değerlendirmiştir. Bu sermaye birikimi Japonya'nın büyümesinde işçilikten daha yararlı olmuştur.

İlk başta teknolojiyi batılı ülkelerden ithal eden Japonya ArGe'ye yaptığı yatırımla kendi özgün teknolojilerini geliştirmiştir. Bunun yanında ekonomik gelişmenin ilk safhalarında batılı ekonomilerden işletme yöntemleri ve kanunları adapte edilmiştir. İç ve dış pazarların büyümesi sonucu ortaya çıkan ölçek ekonomileri Japon ekonomisinin büyümesinde önemli rol oynamıştır. Bu amaçla uluslararası pazarlarda Japon mallarının rekabet gücünü arttırmak için özel kurumlar geliştirilmiştir. Japon mallarının artan pazar payı ülkeye döviz girdisi olarak dönmüş bu kazanılan paralar tasarruf edilerek tekrar yatırıma dönüştürülmüş bu da büyümeyi daha da hızlandırmıştır.[265]

2.3.3. Ekonomik Büyüme

Japonya'da diğer Doğu Asya ülkelerine kalkınmada liderlik yapmaktadır. Gerçektende Japonya'dan sonra kalkınan Asya Kaplanları kendilerine Japon ekonomisini örnek almışlardır. Fakat 1990'lı yıllarda Japon ekonomisi bir durgunluğa girmiştir. Bu durgunluktan çıkmayı 2000'li yıllarda umut eden Japon ekonomisi bütün dünyayı etkileyen küresel krizden diğer Asya ülkeleri gibi negatif yönde etkilenmiştir. 2009 yılında Japon ekonomisi 2008 yılına göre daha kötü performans göstermesi beklenmektedir.[266]

---

[265] Takatoshi Ito, **The Japanese Economy,** Cambridge Massachusetts, The MIT Pres, 2001, s.50
[266] Economy Watch, "Japan Economic Growth" (Çevrimiçi)
http://www.economywatch.com/economic-growth/japan.html, 17 Mayıs 2010.

Japon ekonomisinin hızının yavaşlamasına rağmen ülke ekonomisi resesyona yakalanmıştır. IMF'nin Temmuz 2008'de hazırladığı rapora göre ülke ekonomisinin 2008-2009 döneminde %1,5 oranında büyüyeceği tahmin edilmektedir. Bunun sebebi ülkedeki zayıf yatırım ve tüketim harcamalarıdır.[267] Her şeye rağmen Japon ekonomisinin 2009 yılında performansının düzeleceği ve ülkenin düzenli bir büyüme trendi yakalayacağı düşünülmektedir. Bunun yanında ülkenin çözmesi gereken sorunları da vardır. Gelir dağılımındaki adaletsizliğin giderilmesi ve kamu gelirlerinin arttırılması için vergi reformuna ihtiyaç vardır.[268] Kamu gelirlerinin ve giderlerinin düzenlenmesi hızla yaşlanmakta olan nüfusun sosyal sigorta ve sağlık giderlerinin karşılanması için bir zaruret olarak gözükmektedir. [269]

2.3.4.Üretim

Japonya'nın "yüksek katma değerli" endüstrilere yatırım yaptığını belirtilmektedir. Japonya'nın ekonomik büyümede kendine belirlediği hedefi katma değeri yüksek endüstrilere ve yüksek teknolojiye yatırım yaparak elde etmek istemektedir. Bunun bir kanıtı 1960'lardaki İkeda yönetiminin "ulusal geliri ikiye katlama planı"dır. Bu plana göre yüksek katma değerli endüstrilere öncelik verilmiştir.[270] Yüksek katma değerli derken bu kavram üretilen ürünün piyasa fiyatı ile kullanılan malzemenin fiyatı arasındaki farkın büyük olması olarak düşünebilir. Bir endüstrinin katma değeri o endüstrinin karı artı üretken faktörlerine (işçilik, sermaye, arazi) yaptığı ödemeye eşittir.[271] Bu yüzden kaynakları yüksek katma değerli endüstrilere yöneltmek kaynakları hali hazırda büyük olan endüstrilere yöneltmek anlamına gelmektedir. Balon ekonomisinin çökmesine rağmen yatırımların GSYİH oranının yüksek olmaya devam ettiği söylenebilir.[272] Yüksek katma değerli endüstri işçi

---

[267] **A.e.**
[268] **A.e.**
[269] **A.e.**
[270] David Flath, **The Japanese Economy,** Oxford, Oxford University Pres, 2000, s.185
[271] **A.e.**
[272] Takatoshi Ito, Hugh Patrick David E. Weinstein, **Reviving Japan's Economy: Problems and Prescriptions,** Cambridge Massachusetts, The MIT Pres, 2005, s.275

başına katma değerin yüksek olduğu endüstri demektir. Bir endüstrinin yüksek katma değeri GSYİH'ya yaptığı katkıyla ölçülebilir.[273]

2.3.5. Ticaret

Japonya kalkınmasının ilk yıllarında ticaret ortaklarına karşı korumacı bir politika izlemiştir. Korumacı politikaların uygulayan ülke ekonomisine yarar getirdiği düşünülse de bu doğru bir düşünce değildir. Korunan ülkenin endüstrisi bu yöntemden yarar elde edemeyecektir. Korunan ülkelerin yerli endüstrileri dış rekabete kapalı olduklarından zayıflarlar. Dış ticaret tüketim imkanlarını teknolojik gelişme gibi dışarı açar. Ticaretin serbestliğinin kısıtlanması ülkenin tüketim olanaklarını da kısıtlar. Korumacılık küçük bir çıkar grubunun geniş kitleler üzerinde avantaj sağlamasına yarar. [274]

Japon ekonomisinin yanında Çin hariç bölgenin diğer ekonomileri çok küçük kalmaktadır.[275] Bunun birazda sebebi Japonya'nın korumacı politikalarıdır. II Dünya Savaşından 1960'ların başına kadar Japonya'nın korumacı politikaları sürmeye devam etmiştir. Daha sonra Japonya'nın çok yönlü anlaşmalara katılması daha liberal politikalar izlemesine yaramıştır. Japonya 1964'te döviz politikasını değiştirmiştir.1967'den sonra diğer gelişmiş ülkelerle birlikte gümrük tarifelerini indirmiştir. 1980 yılında doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki kısıtlamalarını gevşetmiştir. Japonya'nın ticaret politikaları ABD ile olan ticaretinde anlaşmazlıklara sebep olmuştur. Bunun sebebi ABD'de ithalat ile yarışan yerli üreticilerin korumacı politikalar yönünde hükümete baskı uygulamasıdır. [276]

Japonya doğal kaynaklardan yoksun küçük dağlık bir ülkedir. Fakat Japonya çok kalifiye iş gücüne ve sermayeye sahiptir. Bu yüzden Japonya mamul malların

---

[273] Flath, **a.g.e.**
[274] **A.e.**, s.155.
[275] Edward J. Lincoln, **East Asian Economic Regionalism** Washington D.C., The Brookings Institution Pres., 2004
[276] Flath, **a.g.e.**

imalatında göreceli olarak düşük marjinal maliyete ve tarım ürünleri, petrol ve diğer doğal kaynak ürünlerini elde etmede yüksek marjinal maliyete sahiptir. Japonya Ricardo'nun göreceli avantaj teorisine güzel bir örnektir. Japon ekonomisi ABD ve Avrupa Birliği gibi ekonomik merkezlerden daha az olmayan oligopoller tarafından yönetilmektedir.[277]

2.3.6.Endüstri

Japon ekonomisi 1970'li ve 1980'li yıllarda önemli ilerleme kaydetmiştir. Bu ilerlemenin kaynağı ülkenin endüstrisinde ileri teknoloji içeren sektörlerin ağırlık kazanmasıdır. 1975 yılında ulusal üretimin %45,8 ini oluşturan endüstriyel aktiviteler (madencilik, imalat, enerji üretim gibi) 1989 yılında %46,6 ya çıkmıştır.[278] Aynı dönemde gemi inşa ve ağır endüstrinin ülkenin üretimindeki payında düşüş görülmüştür. Buna karşın servisler sektörü aynı dönemde gelişen sektörlerden biriydi. Endüstriyel üretim daha çok iç talebe cevap vermekteydi. Bunun yanında ihracat bazı önemli endüstriyel sektörlerde önemini korumuştur.[279]

Japonya Çin'le beraber bu endüstrisi sayesinde Doğu Asya bölgesinin GSYİH'nın %72'sini oluşturmaktadır.[280] Japonya'da endüstrinin yoğunlaştığı belli başlı endüstriyel bölgeler ve şehirler bulunmaktadır. Bunlar önem sırasına göre Tokyo etrafındaki Kanto bölgesi özelikle bu bölgenin Chiba, Kanagawa, Saitama ve Tokyo (Keihin endüstriyel alanı) kısımları; Nagoya metropolitan bölgesi Aichi, Gifu, Mie ve Shizuoka illeri (Chuko-Tokai endüstriyel bölgesi); Honshu adasının güneybatı ve Shikoku adasının kuzey kısımları (Setouchi endüstriyel bölgesi); Kyushu adasının kuzey kısmı (Kitakyushu). Bunlara ilaveten Tokyo ile Hiroshima şehirleri arasında

---

[277] **A.e.**
[278] Country Studies "Japan: Industry" (Çevrimiçi) http://countrystudies.us/japan/106.htm, 17 Mayıs 2010.
[279] **A.e.**
[280] Edward J. Lincoln, **East Asian Economic Regionalism** Washington D.C., The Brookings Institution Pres., 2004, s. 23

bir (Nagoya yakınlarındaki Toyotacity gibi) endüstriyel merkezler zinciri bulunmaktadır. [281]

Japonya bunun yanında pek çok alanda yüksek teknolojiyi yakalamış ve bu alanlarda dünyada liderlik etmektedir. Bu alanların arasında yarıiletkenler, optik fiberler, optoelektronik, video diskleri, faks ve fotokopi makinaları, endüstriyel robotlar, mikro işlemciler bulunmaktadır.[282] Ülkenin bunca gelişmişliğine rağmen küresel rekabette geri kaldığı alanlarda bulunmaktadır. Örneğin uydular, roketler ve büyük hava taşıtları, bilgisayar destekli dizayn ve bilgisayar destekli üretim, bilgisayar yazılım alanlarında ülkenin daha fazla çalışması gerekmektedir.[283]

Japon şirketleri yoğun bir biçimde bu günlerde Çin'e yatırım yapmaktadırlar. Şirketleri endüstri yatırımı yapmakta Çin'e çeken esas etken ucuz işgücüdür.[284] Ülke'nin ihracat endüstrileri otomotiv, tüketici elektroniği, bilgisayarlar, yarı iletkenler, demir ve çelikten oluşmaktadır. Japonya'nın kilit endüstri olarak gördüğü ve geliştirmek istediği endüstrileri madencilik, demir-dışı metaller, petrokimya, ilaç, bio-endüstri, gemi inşaa, havacılık ve uzay, tekstil ve gıda sanayileridir.

Ülkede madenciliğin önemi her geçen gün azalmaktadır. Toplam iş gücünün çok küçük bir kısmı maden çıkarma sektöründe çalışmaktadır. 1988'de iş gücünün sadece %0,2'si madencilikte çalışmaktadır. Yerli madencilik ayrıca silikat kumu, pirofillite kili, dolomite ve alçıtaşı çıkarılması alanlarında çalışır. Ülkenin üretim yapmak için kullandığı metallerin nerdeyse tümü ithal edilmektedir. [285]

Japonya'nın gittikçe artan oranda yüksek teknoloji içeren ürünler üretmesi sonucu üretimde kullanılan madenlere olan talebi de artmıştır. Japonya ABD'den sonra bakır, çinko, aliminyum gibi demirdışı metalleri en çok kullanan ülke durumuna

---

[281] Country Studies, **a.g.e.**
[282] **A.e.**
[283] **A.e.**
[284] Edward J. Lincoln, **East Asian Economic Regionalism** Washington D.C., The Brookings Institution Pres., 2004
[285] Country studies, **a.g.e.**

gelmiştir.[286] Ülkenin petrokimya endüstrisi 1980'lerde gelişmeye devam etmiştir. Japonya'nın plastik ve polyester üretimi artmıştır. Fakat Japonya'dan sonra gelişen Doğu Asya ülkeleri'nin petrokimya endüstrisine girmeleri ile Uzakdoğuda Japonya'ya petrokimya enüstrisinde rakipler çıkmıştır.[287]

Japonya özellikle bio-kimya ve ilaç sanayinde yeteneklerini geliştirmek istemektedir. Özellikle Japon ilaç üreticileri Amerikan ve Batı Avrupa ilaç şirketleri ile iletişim ve bilgi paylaşım ağı kurarak yeni ilaçların gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. Japonya bio-teknolojide deniz biyolojisinden de faydalanarak bu sektörün gelişmesini sürdürmektedir. Bioteknoloji birçok bilim sahasını kapsamaktadır.[288] Örneğin tarım, hayvancılık, ilaç, kimyasallar, gıda işleme, mayalanma ve fermentasyon gibi.[289] *"Bioteknoloji ayrıca amino-asit fermantasyonunu geliştirerek bakteriyel enzim gelişiminin ilerletilmesinde kullanılır ki Japonya bu konuda dünya lideridir. Orta vadede Japonyanın bio-teknoloji konusundaki atılımının müspet sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir."* [290]

Japonya yabancı yatırımlar için kapalı bir ülke olarak telakki edilebilir. Çünkü hala Japonya'ya giren yabancı doğrudan endüstri yatırımı miktarı çok düşüktür.[291] Japonya özellikle gemi inşaa teknolojisinde lider konumundadır. Bu liderliği 1980'lerin başından beri devam etmektedir. Japonya gemi inşaa teknolojisini hızlı üretim, düşük üretim maliyetleri ve gelişmiş gemi tasarımıyla desteklemektedir. Buna karşın uzay ve havacılıkta Japonya'nın katedeceği önemli mesafe bulunmaktadır. Japonya uzay ve havacılıkta ABD'nin ve Avrupa Birliği'nin çok gerisindedir.[292] Japonya 1980'lerde lider endüstrilerinden biri olan tekstil endüstrisinden uluslararası rekabetten ötürü çekilmiştir.[293] Gıda teknolojisi

---

[286] **A.e.**
[287] **A.e.**
[288] **A.e.**
[289] **A.e.**
[290] **A.e.**
[291] Edward J. Lincoln, **East Asian Economic Regionalism** Washington D.C., The Brookings Institution Pres., 2004, s. 34
[292] Country studies, **a.g.e.**
[293] **A.e.**

Japonya'da çok gelişmiştir Geleneksel gıda ürünlerinin yanı sıra Japonya yeni yaşam tarzına uyum sağlayan ürünlerde üretmekte geliştirmektedir.[294]

Japonya'da en büyük sektör servis sektörüdür. Bu sektörde toptan ve perakende satış alanı çok önemli yer tutmaktadır. Örneğin Japonya'da ABD'dekinden fazla alışveriş merkezi bulunmaktadır. Hizmetler sektöründe reklam, bilgi işlem, turizm, eğlence alanlarındada Japonya çok gelişmişlik göstermektedir.[295]

2.3.7.Tarım

Japonya'da tarım sektöründe Tarım Bakanlığı, Liberal Demokratik Parti ve Tarım Kooperatifleri Organizasyonu (Nokyo) nun oluşturduğu üçlünün hakimiyeti sürmektedir.[296] Bu üçlü halkimiyet politikacıların bürokratların ve çıkar gruplarının aralarındaki çıkar alışverişi ağlarıyla örülüdür. Bu üçlü grubun tarım sektörü üzerindeki etkisi esasında göstermelik olarak kalmaktadır. Bu vitrinin ardında daha karmaşık çıkar grupları ve ilişkiler ağı bulunmaktadır. Örneğin bu çıkar gruplarından en güçlüsü Ulusal Tarım Kooperatifleri Merkez Sendikası (Zenchu) dur. Bu kurum çiftçilerin sosyal ve politik hayatları üzerinde kontrol sahibidir fakat çiftçiler adına konuşma hakkına sahip değildir. Bunun yanında tarımsal üretim birlikleri, çiftçi organizasyonları, çiftçi sendikaları gibi kurum ve kuruluşlar çiftçilerin çıkarlarını devlet karşısında savunmaktadırlar.[297]

2.3.8.Enerji

Enerji politikası 20. yüzyılın son on yılında değişmiştir. Soğuk savaş sona ermiştir ve ekonomilerin globalleşmesi daha ileri boyutlara varmıştır. Bunların yanında küresel ısınma problemleri ortaya çıkmıştır. Japonya'nın enerji politikasında 3 kavramı yakalama gibi bir hedefi ortaya çıkmıştır. Bu üç kavram Ekonomik

---

[294] **A.e.**
[295] **A.e.**
[296] Australia National University "'Japan Inc.' In the Agricultural Sector:: Reform or Regression?", (Çevrimiçi) http://dspace.anu.edu.au/bitstream/1885/40445/2/pep-314.pdf, 29 Mayıs 2010, s.2.
[297] **A.e.**

etkinlik, Çevresel Koruma ve Enerji Güvenliği dir.[298] Bu çerçevede enerji sorunlarını bütün Asya'yı kapsayacak bir görüş açısıyla değerlendirmek gerekmektedir. Japonya'nın enerji konusunda Asya perspektifi geliştirmesiyle yetinmediği ayrıca bütün Asya'yı ve Pasifik havzasını içine alan bir ticari perspektifi olduğu bilinmektedir. Bunun yanında Asya ekonomilerinin artan önemi bu ekonomilerin artan enerji ihtiyaçları Japonya'nın bu ülkelerle ortak anlayışlar geliştirmesini gerektirmektedir.[299]

Birinci olarak Soğuk Savaşın bitişiyle petrol arzının aksaması sorunu rafa kalkmıştır. Petrol stoklarının arttırılması, alternatif enerji kaynaklarına yönelinmesi, OPEC dışı petrol üreticilerinin üretimlerini arttırmaları OPEC'in petrol arzındaki politikalarının etkisini azaltmıştır. Sonuç olarak spot ve vadeli petrol piyasaları petrolün de diğer mallar gibi bir mal olduğunu bize hatırlatmış fakat 11 Eylül saldırıları petrolün stratejik önemini ön plana çıkarmıştır.[300]

İkinci olarak ekonominin globalleşmesiyle ekonomik reformların önemli unsuru enerji arzının maliyetini düşürmek olmuştur. Bu yüksek enerji maliyetleri Japon ekonomisinin önünde duran bir aksaklıktır. Bunu sağlamak için petrol doğal gaz ve elektrik piyasalarında deregülasyona gidilmiştir. Japonya'nın üçüncü olarak amacı karbondioksit emisyonunu en aza indirecek uygulamaların yürürlüğe konmasıdır. Bu da petrole alternatif enerji kaynaklarının kullanımının arttırılması gerekmektedir. Japonya bu doğrultuda adımlar atmış doğal gaz ve nükleer enerji kullanımını arttırmıştır[301]

Dördüncü olarak eşi görülmemiş bir ekonomik kalkınma yaşayan Asya kıtasında artan enerji ihtiyacıdır. Örneğin Çin ve Hindistanda enerji ihtiyacı hızla artmakta bu da beraberinde problemleri getirmektedir. Sonuç olarak Orta doğu ülkelerinde daha

---

[298] Tsutomu Toichi, "Japan's Energy Policy and Its Implications fort he Economy" (Çevrimiçi) http://eneken.ieej.or.jp/en/data/pdf/110.pdf, 17 Mayıs 2010.
[299] **A.e.**
[300] **A.e.**
[301] **A.e.**

fazla petrol ihraç edilmektedir. Bu yüzden Japonya'nın bütün Asya'yı kapsayan bir perspektif geliştirmesi zorunu olmuştur.[302]

2.3.9.Tasarruflar ve Yatırımlar

Japon halkının yüksek tasarruf oranları kalkınmasının ardında yatan sebeplerden bir tanesidir. Japonya'da tasarruf oranının toplam gelirin yarısına kadar vardığı söylenmektedir. Japonya'da tasarruf sadece bankalar yoluyla yapılmamakta; bankalara para postaneler ve posta yoluyla da yatırılmaktadır. Bu durum Japonya'da faiz oranlarını düşük tutmakta bu da yatırımları arttırmaktadır. Japon ekonomisinin hızlı gelişmesinin sebeplerinden biri de yatırımların yurtdışından borçlanmaksızın yerli tasarruflarla yapılabilmesidir. Araştırmalara göre Japon toplumunda tasarruf davranışı 55 yaşından sonra değişmektedir. 54 yaşın altındaysa tasarruf davranışı hemen hemen aynı yapıyı göstermektedir. Bu genç insanların tasarruf davranışının homojen olduğu anlamına gelmemekte sadece heterojenliğin genç yaş gruplarında fazla olmadığını ifade etmektedir. 1989'dan sonra 40-44 yaşları arasındaki kuşak diğer genç kuşaklardan farklılık göstermektedir. Bu durum 1984'de aynı grup insan 35-39 yaşındayken gözükmemektedir.[303] Japonya'da emeklilik yaşındaki tahmini ortalama servet 50,92 milyon yendir.[304] Kuşaklar arası refahın transferi Japonya'da çok yüksektir. Yani Japon genç kuşakları önemli bir miktar varlıklarını sosyal sigorta primleri vasıtasıyla yaşlı kuşaklara transfer etmektedirler. Japonya'da yaşlanan nüfus ülkenin önünde önemli bir sorun olarak durmaktadır. Japon nüfusu yaşlandıkça çalışan genç nüfusun kişi başına düşen soysal sigorta ödemeleri artacaktır. Çünkü artan yaşlı nüfusun emeklilik, sağlık ve bakım giderleri artacaktır. Bu yükü Japon genç nüfusunun kaldırıp kaldıramayacağı cevaplanması gereken önemli bir sorudur.

---

[302] **A.e.**
[303] Yukinobu Kitamura, Noriyuki Takayama, Fumiko Arita, "Household Savings in Japan Revisited" (Çevrimiçi) http://www.ier.hit-u.ac.jp/pie/Japanese/discussionpaper/dp2000/dp6/text.pdf, 18 Mayıs 2010.
[304] **A.e.**

Dikkat çeken bir nokta 55 yaş üzeri özellikle 60 yaş sonrası heterojenlikteki artıştır. Bu yaştan sonra sadece firmaların sağladığı sosyal güvenlik ödemeleri ile kalınmamakta diğer çeşitli sosyal güvenlik ödemeleri alınmaktadır. İkinci dikkat çeken nokta ise 1945-1949 yılları arasında yaşanan nüfus patlaması sonucu olan kuşağın makroekonomik değişkenleri toplam tüketim, yatırım ve gelir dağılımını etkilemesidir. Bu da bizi üçüncü noktaya getirir bu kuşak 50'li 60'lı yaşlarına geldiğinde kuşaklar arası servet transferi daha geniş boyutlarda yaşanacaktır. Kuşaklar arası senet ihracı bu kuşağı hedef alacaktır. Bu kuşağın emeklilik yaşına ulaşmadan bu senetlerin çıkarılması konusunda gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.[305]

2.3.10.Gelir Dağılımı

Japon nüfusu hızla yaşlanmaktadır. Japonya'da nüfus artmamaktadır. Fakat yaşam süresi uzun olduğundan nüfusta bir durgunluk görülmektedir. 2050 yılında Japonya'nın nüfusunun bugünkü 127,7 milyondan 92 milyon ile 108 milyon arasında bir nüfusa düşeceği tahmin edilmektedir.[306] Bu gittikçe yaşlanan nüfus beraberinde birçok problemi de getirmektedir. Bu nüfusun sosyal sigorta giderleri gittikçe azalan genç nüfus tarafından karşılanmak gerekecektir. Böylece kişi başına her yıl gittikçe artan oranda sosyal sigorta ödemesi düşecektir. Japonlar ülkelerindeki gelir dağılımının diğer ülkelerden daha iyi olduğunu düşünmektedirler. Fakat 1980lerden bu yana gelir dağılımındaki adaletsizlik gittikçe artmaktadır. Gini katsayısı İsveç, Danimarka, ve Hollanda için düşükken Japonya, İngiltere ve ABD için yüksektir. Japonya artık eskisi gibi gelirin adilce dağıldığı bir ekonomi değildir. Bunun yanında hızla yaşlanan nüfus dolayısıyla bu yaşlı nüfusun sağlık ve bakım giderlerini karşılayabilecek yollar aranmaktadır.[307]

---

[305] **A.e.**
[306] Tetsuo Fukawa, " Income Distribution in Japan Based on IRS 1987-2002" (Çevrimiçi) http://www.ipss.go.jp/webj-ad/WebJournal.files/SocialSecurity/2006/jun/fukawa.pdf, 15 Mayıs 2010.
[307] **A.e.**

2.3.11.Patent Hakları ve Teknoloji

Japonya ve Japon toplumu kendisini teknolojiye adamış teknoloji hayranı bir toplum olarak görmekte ve ifade etmektedir. Japonya'nın bu teknolojiye adanmışlığı 1995 yılında partiler-üstü bir konsey tarafından çıkarılan Bilim ve Teknoloji kanunu ile somutlaştırılmıştır. Bu kanun şu anda bilim ve teknolojinin ülkede teşvik edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu kanuna göre devlet 1996 ile 2000 yılları arasında bilim ve teknoloji alt yapısının oluşturulması için 17 trilyon yen harcamayı taahüt etmiştir.[308]

Japonya 21. yüzyılda kendini bilişim ve bio-teknoloji dallarında dünya lideri olarak görmek istemektedir. Gerçektende 21. yüzyıl bilgi ve iletişim çağı olacaktır. ABD başta olmak üzere dünya'nın belli başlı teknoloji lideri ülkeleri özellikle bilişim ve bio-teknoloji sektörlerinde önemli yatırımlar yapmaktadırlar. Japonya'da bu sektörleri devlet ve özel teşebbüs alanlarında desteklemenin yanında bu konudaki akademik çalışmalarda Japon devletince desteklenmektedir.[309] Japon devleti bilim ve teknolojinin gelişmesinde gençlerin ve genç kuşakların çok önemli rol oynayacağını görmekte ve gençler arasında teknoloji merakını yaymak için çeşitli girişimlerde bulunmaktadır. Bunu yanında Japonya özellikle ABD ve Avrupa birliği ülkeleri ile ortak programlar yaparak bio-teknoloji alanında ilerlemeyi sağlamaya çalışmaktadır.[310]

2.3.12. İletişim ve Altyapı

Japonya dağlık bir adalar topluluğudur ve büyük ölçüde gelişmesi için elzem olan doğal kaynaklardan yoksundur. Ülke'nin %70'ini kapsayan ormanlardan yeterince faydalanılamamaktadır. Arazinin engebeli olması ve ormanların büyük ölçüde genç ağaçlardan oluşması sonucu ormanların potansiyelinin çok az bir kısmı

[308] Sadakazu Tanigaki, "Reshaping Japan: The Role of Science and Technology" (Çevrimiçi) http://www.aaas.org/spp/yearbook/chap8.htm, 18 Mayıs 2010.
[309] **A.e.**
[310] **A.e.**

kullanılmakta iç talebin %25-30'u ülke kaynaklarından karşılanmaktadır.[311] Tarım ve balıkçılık en gelişmiş ve en çok faydalanılan kaynaklardır. Japonya'nın kaynaklarından daha verimli yararlanabilmesi için daha iyi bir altyapıya sahip olması ve altyapı yatırımlarını geliştirmesi gerekmektedir.[312] Altyapı yatırımlarında önemli role sahip inşaat sektöründe işgücünün %9,4'ü istihdam edilmekte GSYİH'nın %8,5'i yaratılmaktadır.[313] Japonya'nın gelişmesi ile gelişmeye devam eden inşaat sektörü 1970'lerdeki petrol krizleri ile büyümesinde yavaşlamış 1980'lerde ise kendisini yeniden toparlamıştır.[314]1990larda başlanan inşaatların miktarı 283 milyon metre karedir. Toplam değeri 49 milyar Yen'den fazladır.[315] İnşaat sektörü özellikle yaşam alanları ofis alanlarında inşaat çalışmaları yapsa da bunun yanında otoyol ve havaalanı inşaatları da süregelmektedir.

Daha önce belirttiğimiz gibi Japonya doğal kaynaklardan yoksun adalar topluluğudur. Japonya'da çıkan kömür dışında ülke diğer enerji kaynakları olan petrol, doğal gaz, uranyum gibi zenginliklerden yoksundur. Ülke enerji bakımından büyük ölçüde dışa bağımlıdır. Japon ekonomisinin hızla büyümesi her beş yılda Japonya'nın enerji ihtiyacını ikiye katlamaktadır. Japonya enerji kaynakları kullanımını yıllar içinde değiştirmiştir. Daha önce kömür enerji kaynağı olarak kullanılırken şu anda petrol ve doğal gaz ön plandadır. Dünya nüfusunun %3'ünü barındıran Japonya dünya enerji kaynaklarının %6'sını kullanmaktadır.[316] Petrole olan bağımlılığını azaltmak için daha çok doğal gaz ve nükleer enerji kullanımına ağırlık vermektedir. Japonya doğal gazının büyük bölümünü Endonezya, Malezya, Brunei ve ABD'den karşılamaktadır. Japonya ayrıca dünyanın üçüncü büyük elektrik üreticisidir. Daha çok termoelektrik santrallerinden elektrik elde eden Japonya geç de olsa nükleer enerjiye geçiş yapmıştır.

---

[311] Country Studies, "Japan: Infrastructure and Technology",(Çevrimiçi) http://countrystudies.us/japan/105.htm, 19 Mayıs 2010.
[312] **A.e.**
[313] **A.e.**
[314] **A.e.**
[315] **A.e.**
[316] **A.e.**

1980'lerde ülke yeni teknoloji üretmede dış bağımlılığından kurtulmuştur ve kendi araştırma geliştirme eforunu sarf etmektedir. 1986 yılında Japonya ArGe'de GSYIH'da ABD'den daha büyük bir bölümünü ArGe'ye ayırır hale gelmiştir. 1989 yılında 700,000'den fazla Japon bilim adamı ve mühendis ki bu rakkam Fransa, İngiltere, Almanya'daki bilim adamı ve mühendislerin toplamının sayısından fazladır araştırma geliştirmede çalışmaktadır.[317] Aynı dönemde Japonya Sovyetler Birliği ve ABD hariç en çok mühendis çıkaran ülkedir. Japonya GSYIH'sının %2,9unu araştırma geliştirmeye harcamaktadır. Bu oran dünyanın en yüksek oranıdır. [318]

2.3.13.Eğitim

Japon eğitim sisteminin bir özelliği eğitim sektöründe çok özel kuruluşun faaliyet göstermesidir. Eğitim sistemi eğitimi kitlelere yaymak üzerine tasarlanmıştır. Japonya'da bulunan 1.217 yüksek öğretim kurumunun içinde 993 özel üniversite ve lise de bulunmaktadır.[319] Özel sektörde yüksek öğrenim gören öğrencilerin dörtte üçü okumaktadır. Değişik disiplinlerde öğrenim vermek üzere kurulan özel okullar şu anda ülkenin en iyi devlet okullarıyla yarışabilecek kapasitededir. Özel okullarla devlet okulları arasındaki fark her geçen gün azalmaktadır. 2004 yılında devlet okulları bir kanunla özel üniversiteler gibi yönetilmeye başlanmıştır. Bunun yanında bazı yerel devlet üniversitelerinin de özel üniversiteler gibi yönetilmesi kararı çıktı ki bu özel ve devlet okulları farkın daha da azalmasın ayol açmıştır.[320]

2.4. Bölge Ülkelerinin ABD ve AB ile Ekonomik İlişkileri

Kuzeydoğu Asya bölgesinin üç ülkesi arasında entegrasyonun sağlanması açısından bölge ülkelerinin Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği gibi önemli ekonomik ve politik merkezleriyle olan ilişkileri aşağıda incelenmiştir.

---

[317] **A.e.**
[318] **A.e.**
[319] Jun Oba, "Higher Education in Japan", (Çevrimiçi) http://www.tr.emb-japan.go.jp/T_04/Education.pdf, 29 Mayıs 2010, s.1.
[320] **A.e.**

2.4.1.Çin ABD Ekonomik İlişkileri

Amerika Birleşik Devletleri Çin'le olan ilişkilerine son yirmi yılda artan oranda önem vermektedir. Şu anda Çin ABD için en önemli izlenmesi gereken rakip ve ticari ortaktır. ABD pazarı Çin'den gelen ucuz mallarla istila edilmiştir. Çin Amerika Birleşik Devletleri için bir rakip olmasının yanında çok önemli fırsatlarda sunmaktadır**.** Amerikan işletmeleri Çin'de fabrikalar tesisler kurarak Çin'in ucuz insan gücü kaynağından yararlanabilmektedir. ABD'nin kamuoyu Çin'le ilgili haberlerle çok yoğun bir biçimde meşgul edilmektedir.[321]

Çin ve Amerika arasındaki ekonomik ilişkiler dünya için önemli ekonomik ilişkilerdir.[322] Pazarını Amerikan mallarına karşı önlemlerle korumaya çalışsa da Çin ABD'nin en hızlı gelişen pazarıdır. Çin pazarının artan çekiciliği bu ülkeye henüz yatırım yapmamış olan Amerikan şirketlerini umutlandırmaktadır. Amerikalı tüketici Çin malları hakkında bilinçlendirilmeye çalışılsa da Çin malları büyük ölçüde ABD pazarını işgal etmiş durumdadır. Amerikalılara göre damping ve Çin para birimi Renminbi'nin değerinin yapay olarak düşük tutulması Çin'in başvurduğu haksız rekabetin bazı yollarıdır. Haksız rekabet için Amerikan kuruluşları 58 ürün kategorisinde Çin'e anti-damping davası açmışlardır.[323] Fakat bu bile Amerikan tarafının Çin'in halen sübvansiyonlar ve fiyat kontrolü ile haksız rekabete devam ettiği iddiasını geri almasına yetmemiştir. Amerikan tarafının şikayetlerini Amerikan malları Çin pazarına girişte gümrük dışı engellerin varlığı oluşturmaktadır. Ayrıca taşımacılık telekomünikasyon alanlarında kanunen yabancıların faaliyet göstermesini kısıtlamaktadır. Fakat bu sınırlama son yıllarda ortadan kaldırılmıştır. Bunun yanında Çin ile gelişmiş ülkelerin özellikle ABD'nin telif haklarının tanınmaması konusunda sorun yaşanmaktadır. Her yıl Amerikan

---

[321] The US-China Business Council, "The US-China Business Council," (Çevrimiçi) http://www.uschina.org/info/ ,3 Ekim 2007.
[322] Franklin Lavin, "U.S.-China Economic Relations Revisited"**,** (Çevrimiçi) http://trade.gov/press/speeches/lavin_032906.pdf, 28 Temmuz 2007 s.1.
[323] **A.e.**

yazılım şirketleri Çin'de üretilen korsan yazılımlar yüzünden 3.6 milyar dolar kaybetmektedirler.[324] Bu Amerikan yazılım ve elektronik şirketleri için önemli bir sorun oluşturmaktadır. Çin'de satılan DVD'lerin %95'i korsan DVD'dir.[325] Çin'de kullanılan bütün bilgisayar yazılımlarının devlet daireleri de dahil edildiğinde lisanslı yazılım kullanmamakta gibidir. Bütün bu konular çeşitli vesilelerle Çin-Amerikan Ticaret Ortak komisyonunda dile getirilmiş önlemlerin hayata geçirilmesi için ortak bazı kurum ve kuruluşlar kurulmasına iki ülke tarafından karar verilmiştir. Çin'de bunun sonucu olarak alış veriş merkezlerinde taklit ürünün önüne geçilmek için şikayet hatları oluşturulsa, da bu hatlar ya hiç kimse tarafından aranmamakta ya da aslında hizmet vermemektedir.

1990'lı yıllarda ABD bilişim teknolojisinde, bioteknolojide ve diğer çok yatırım gereken ileri teknoloji sektörlerinde dünyanın ve Çin'in çok ilerisinde bulunuyordu. Bu yüzden Çin'den alınan ucuz insan gücüne dayanan ürünlerin karşılığı ileri teknoloji ürünlerinin satışı ile ödenebiliyordu.[326]

2.4.2.Çin Avrupa Birliği İlişkileri

1975 yılında Avrupa Topluluğu ve Çin arasında ilişkiler ABD'nin Çin Halk Cumhuriyetini tanımasından sonra resmen kurulmuştur. İlk olarak 1985 yılında yapılan Avrupa Topluluğu-Çin Ticaret ve İşbirliği Anlaşması ile ilişkilere bir düzen verilmiştir. 2007 yılına gelindiğinde imzalanan Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması ile stratejik ortaklığın derinleşmesi sağlamıştır.[327] 1998 yılında ABD ve Japonyadan sonra Avrupa Birliği Çin'in üçüncü büyük ticaret ortağıydı.[328] Çin'in her geçen gün Avrupa Birliği ticareti üzerindeki etkisi artmaktadır. Yine dünyanın diğer yerlerinde olduğu gibi Çin, Avrupa Birliği ülkelerinin birincil önem verdikleri ülkedir. Şu anda

---

[324] **A.e.**
[325] **A.e.** ,s.3.
[326] **A.e.**
[327] European Commission, "The EU's China Policy," (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/external_relations/china/intro/index.htm, 28 Temmuz 2007.
[328] Embassy of PRC in UK, "China-EU Economic and Trade Relations," (Çevrimiçi) http://www.chinese-embassy.org.uk/eng/wjzc/t27063.htm, 28 Temmuz 2007.

Avrupa Birliği Çin'in ikinci büyük, Çin ise Avrupa Birliği'nin en büyük ticari ortağıdır. Avrupa Birliği ve Çin arasında ticaret ve ekonomi konularının yanı sıra çevre korunması ve endüstri politikası eğitim ve kültür alanlarında da işbirliği sürmektedir.[329]

Son yıllarda Çin'in artan ölçüde ekonomisini dışa açması ve ekonomik reformlar Avrupa Birliği ve Çin arasındaki ekonomik ilişkilerini geliştirmiştir. Çin ile Avrupa Birliği arasındaki ticaret hacmi her geçen gün iyiye gitmektedir. Bütün bunların yanında Çin'in hızla gelişen ekonomisi ve teknoloji basamaklarını hızla çıkması Avrupa ülkelerinde fabrikaların hızla kapanmasına ve üretimin Çin'e kaymasına sebep olmaktadır. Bazı fabrikalar Avrupa ülkelerinden sökülerek Çin'e taşınmaktadır.

Avrupa Birliği'nin Çin'den en büyük ithal kalemi olan tekstil ürünlerinde Çin ve Avrupa Birliği ortak bir karara vararak Çin'den tekstil ithalatını 2008 yılına kadar düzenlemek konusunda anlaştılar. Avrupa Birliği Çin'de piyasa liberalizasyonunu desteklemek kararı aldı.[330]Ucuz tekstil imalat merkezi olmasının yanı sıra şu anda İtalya ve Fransa gibi moda üreticisi ülkelerin ünlü moda merkezi şehirlerinde Çin'li göçmenlerin açtığı şirketler modayı merkezinde kendileri üretmektedirler. Bunun yanında Avrupa Birliği şirketlerinin Çin'e doğrudan yatırımları her geçen gün artmaktadır. Buna ilave olarak Avrupa Birliği Çin'e önemli ölçüde borç fonlar ve teknoloji aktarmıştır. Avrupa Birliği Çin'e en önemli teknoloji transferlerini gerçekleştiren bölgedir. Avrupa Birliği ile Çin arasında telekomünikasyon, havacılık ve otomotiv alanlarında işbirligi yürütmektedir. İşbirliği'nin Çin açısından en önemli nedeni teknoloji transferidir.[331] Teknoloji transferinin yanı sıra Çin'de fakirliğin önlenmesi, çevre koruması ve tarım alanlarında Avrupa Birliğinin teknik yardımları sürmektedir. Bu konu önemlidir çünkü gelişen endüstrinin bir yan etkisi olarak nerdeyse bir çevre felaketi yaşanmaktadır.

---

[329] European Commission, "The EU's China Policy," (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/external_relations/china/intro/index.htm, 28 Temmuz 2007.
[330] European Commission, "EU-China Textile Agreement 10 June 2005," (Çevrimiçi) http://europa.eu.int/comm/external_relations/china/intro/memo05_201.htm, 20 Aralık 2005.
[331] **A.e.**

2.4.3.Japonya ABD Ekonomik İlişkileri

Amerikan ve Japon ekonomileri dünyanın iki en büyük ekonomisidir. Bu iki ekonominin toplamı dünya'nın GSYİH'nın %40'ını teşkil etmektedirler. Dünya'nın bu iki büyük ekonomisinin istikrar için işbirliği gerekli görülmektedir.[332]Bunun yanında iki ülke arasındaki ekonomik işbirliği sorunludur. Japonya ve ABD'nin dünyadaki ekonomik gelişmelere bakış açıları farklıdır. Özellikle Çin ekonomisinin gelişmesine değişik bakış açıları bulunmaktadır. Çin ekonomisinin her geçen gün büyümesi iki ülke ekonomik ilişkilerinde sorunlar yaratmaktadır.[333]

Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya arasındaki ekonomik ilişkiler bölge ekonomisi için önemli olduğu kadar dünya ekonomisi içinde yön verebilecek önemdedir. Çin'in günümüzde Doğu Asya'da önemli ekonomik bir güç olarak çıkmasının yanısıra Japonya'nın bölgede stratejik öneminin artmıştır. Amerika ve Japonya'nın bölgede ortak çalışması sonucunda bölge ülkeleri arasında demokrasi ve serbest pazar ekonomisi hızla yayılmış ve yayılmaktadır. ABD ve Japonya ekonomileri; Çin ve Hindistan ekonomilerinin hızlı yükselişi ve Rusya ile karşılaşılan sorunları göz önüne alarak ortak hareket etmek zorunda görünmektedir. Aslında Japonya bölgede bir yanda ABD ile olan sıkı ilişkileri sonucunda elde ettiği stratejik ve ekonomik avantajlar, diğer yanda ise ABD ile olan yakın ilişkisinden kaynaklanan bölgesinde yalnız kalmış bulunmaktadır. Bu durum Japon ve ABD ekonomilerini ve dış politikasını birbirine daha da yaklaştırmaktadır. Dünyadaki ekonomik krizler ve dünyadaki politik sorunlar iki ülkenin ekonomilerinin belki de birlikte başa çıkmaları gereken sorunlardır. Bütün bu sorunlar karşısında iki büyük ekonominin birlikte hareket etmesi gerekliliktir.[334]

---

[332] Ministry of Foreign Affairs of Japan, "Japan-US Relations," (Çevrimiçi) http://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/index.html, 27 Temmuz 2007.
[333] Peterson Institute, "US-China Economic Relations," (Çevrimiçi) http://www.iie.com/publications/wp/wp.cfm?ResearchID=162, 18 Ekim 2007.
[334] Brookings Institution, "Center for Northeast Asian Policy Studies," (Çevrimiçi) http://www.brookings.edu/cnaps.aspx, 13 Mayıs 2008.

ABD ile Japonya arasında 1 trilyon dolarlık ticaret hacmi bulunmaktadır. ABD'de 190 milyar dolar tutarında Japon yatırımı vardır ve on binlerce ABD vatandaşına iş imkanı sağlamaktadır.[335]

Japonya ABD'nin üçüncü büyük ihraç pazarıdır. Japonya ABD'de daha çok elektronik ve otomotiv piyasalarına hakimdir. Japon otomotiv şirketleri ABD'de önemli miktarda yatırım yapmıştır. Amerikan yatırımları açısından Japonya dokuzuncu sırayı almaktadır.[336] ABD Japon ekonomisinin kendisini toparlaması için gerekeni yapıyor gözükmektedir.

Sonuç olarak iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin sağlıklı ve yapıcı olduğu söylenebilir. Daha önce kapalı bir yapısı olan Japon pazarı şu anda yabancı yatırımcılara açılmıştır. Bu aslında ABD şirketleri kadar dünyanın öteki ülke şirketleri için de olumlu bir gelişmedir. Birçok ABD şirketi Japonya'da bugün yatırım yapmaktadır. Yalnız 2004 yılında ABD şirketlerinin Japonya'da yaptığı yatırımların miktarı 200 milyar Yeni geçmiştir.[337]

2.4.4.Japonya Avrupa Birliği Ekonomik İlişkileri

1990'lardan beri ekonomisi stagflasyonda olan Japonya dünya nüfusunun %2'sini meydana getirirken dünya GSYİH'sının sekizde birini üretmektedir.[338] Ayrıca önemli miktarda tasarruflara sahip olan bu ülke Avrupa birliği için çok önemli bir ticari partnerdir. Japonya Avrupa Birliği'nin beşinci önemli ihraç piyasasıdır. Bu ülke AB'nin ürettiği tarım ürünlerinin %7,36'sını ve tekstilinin %5,46'sını satın almaktadır. Japonya için Avrupa Birliği, ABD, Rusya ve Çin'den sonra dördüncü

---

[335] Carnegie Endowment, "A Closer Japan-U.S. Economic Relationship," (Çevrimiçi) http://www.carnegieendowment.org/events/index.cfm?fa=eventDetail&id=970, 28 Temmuz 2007, s.1.
[336] **A.e.**
[337] Embassy of U.S. in Japan, "U.S.- Japan Economic Relations:Never Beter," (Çevrimiçi) http:Tokyo.usembassy.gov/e/p/tp-20050225-75.html, 28 Temmuz 2007.
[338] European Commission, "Japan Report, Economic and Trade Relations," (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/countries/japan/index_en.htm, 8 Mart 2008 s.1.

büyük ihraç pazarıdır. Japonya AB'ye daha çok makineler ulaşım araçları ve kimyasallar satmaktadır.[339]

Japonya AB'ne yatırım yapan önemli bir yatırımcı ülkedir. AB'ne gelen yatırımların %5,03'ü Japonya'dan gelmektedir. Buna karşın AB Japonya'ya yatırımlarının %0,6sını yapmıştır.[340] Japonya ve AB arasındaki ticaret pek çok yıl Japonya lehine fazlalık vermiştir. Bunun sebebi Japon piyasasının ve tüketicisinin yabancılara kapalı olmasıdır. Japonya iş ve yatırım yapmak için yasaları ve kültürü açısından zor bir ülkedir. Japonya'nın ekonomisinin durgunluğa girmesi AB ve Japonya arasındaki ekonomik ilişkilerinin Avrupa lehine düzelmesine yaramıştır. Böylece Japon ekonomisinin Avrupa Birliği ekonomileri yarattığı rekabet hafiflemiştir. Yine Japonya'nın gerekli ekonomik reformları yapması ve ekonomisini dışa açması AB ülkelerinin yararına olmuştur. AB ile Japonya arasında ortak zirveler mekanizması bulunmaktadır. Avrupa Birliği ve Japonya arasındaki ekonomik ilişkilerin düzenlenmesi için düzenli olarak Japon-AB zirveleri düzenlenmektedir. Bu zirvelerde 10 yıllık hareket planları hazırlanmaktadır.[341] Bu planlara iki tarafın ne ölçüde uyduğu sorgulanabilir. Avrupa Birliği ve Japonya arasındaki ilişkiler ortak çıkarlar ve değerler üzerinde yoğunlaşmıştır. Japonya ve AB aslında uluslararası alanda sürdürülen ekonomik rekabetin taraflarıdırlar. Avrupa Birliği ve Japonya arasında düzenli olarak yapılan zirveler dış politika, ekonomik ve ticari ilişkiler bölgesel ve global meselelerde işbirliğini kapsamaktadır.[342] Avrupa Birliği ve Japonya arasındaki ilişkilerin Kuzeydoğu Asya'da bölgesel ekonomik entegrasyon gerçekleşirse değişeceği düşünülebilir.

---

[339] **A.e.** , s.1.
[340] **A.e.**
[341] European Commission, "EU-Japan Summit," (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/external_relations/japan/intro/index.htm, 28 Temmuz 2007.
[342] **A.e.**

2.4.5.Rusya ABD Ekonomik İlişkileri

Son yıllarda ABD ve Rusya Federasyonu arasındaki ticaret gelişme göstermesine rağmen, hala düşük seviyededir. İstenen seviyeye çıkarılamamış olan Rusya-ABD ticaretinin görünümü şu şekildedir. 2000 yılından beri ABD'nin Rusya'ya ihracatı yıllık ortalama %22 artmasına rağmen ABD'nin Rusya'dan ithalatı yıllık %19 artmıştır.[343] Rusya hala ABD'nin ihracatının%0,7'sini ithalatının%1,3'ünü oluşturmaktadırr. ABD ise Rusya'nın ihracatının %3,3'ünü ve ithalatının %4,4'ünü oluşturmaktadır. Bir kaç yapısal faktör Rusya Federasyonu ve ABD arasındaki ilişkileri sıkıntıya sokmaktadır. Bu faktörlerin arasında coğrafi uzaklık, ülkelerin değişik lisanlar konuşmaları, kültürel bağların zayıflığı ve Soğuk Savaş dönemi hatıraları sayılabilir.[344] 2010 yılında ABD ile ilişkilerde belirgin bir gelişme görüldü. İlişkilerin bu gelişiminin uzun süreli olacağı düşünülmekle beraber her zaman ilişkilerin gerginleşmesi riski varlığını sürdürmektedir.[345]

Rusya ve ABD arasındaki ticaretin çoğunu endüstriler arası ticaret oluşturmaktadır. Nükleer malzeme, et ürünleri ve araçlar ABD'den Rusya'ya yapılan ihracatın büyük bölümünü oluşturmaktadır. ABD ise Rusya'dan mineral yakıtlar, aliminyum, inorganik kimyasallar ve radyoaktif parçalar satın almaktadır. Rusya ABD'nin en büyük tavuk ürünleri pazarıdır.[346]

2000-2008 yılları arasında ABD'nin suni gübre ithalatının %32'sini ve nikel ve temel metal ithalatının %19'unu Rusya'dan yapmaktadır. 2000-2008 yılları arasında Rusya'nın aliminyum ihracatının %22'sini ABD'ye yaptığı bilinmektedir. Rusya

---

[343] Deutsche Bank Research, "US-Russia Economic Relations," (Çevrimiçi) http://www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_DE-PROD/PROD0000000000243816.pdf, 10 Eylül 2009.
[344] Thorsten Nestmann, "US-Russia Economic Relations" (Çevrimiçi) http://www.consensuseconomics.com/News_and_Articles/US_Russia_Economic_Relations411.htm 10 Haziran 2011
[345] Economist Intelligence Unit, "Russia Country Report", (Çevrimiçi) http://0www.eiu.com.seyhan.library.boun.edu.tr/report_dl.asp?issue_id=1867626171&mode=pdf, 10 Ağustos 2011.
[346] Deutsche Bank Research, **a.g.e.**

ithalatında ise havacılık ve uzay sanayi malzemelerinin %60'ını ABD'den yapmıştır.[347]

2000-2008 yılları arasında Rusya'ya yapılan doğrudan yabancı yatırımın %0,3'ünü ABD yapmıştır. Bu bakımdan ABD Rusya'da ufak çaplı bir yatırımcı olarak kabul edilebilir. 2003-2007 yılları arasında doğrudan yabancı yatırımlar hızla artsa da son yıllarda madencilik sektöründeki yatırımların azalmasıyla doğrudan yabancı yatırımlarda düşüş yaşanmıştır. Rusya'da yabancı yatırımlar daha çok madencilik ve imalat sanayine yönelmiştir. Rusya'nın ABD'de yaptığı doğrudan yabancı yatırımlar ise %90-95 oranında çelik sektörüne yönelmiştir.[348]

İkili ilişkilere bakıldığında ABD şirketleri Rusya Federasyonu'nun ekonomisi ve doğal kaynaklarının yarattığı fırsatları yeterince değerlendirememektedirler. ABD şirketleri büyük ölçüde Rus pazarını Avrupa ve Japon şirketlerine bırakmış durumdadırlar.

2.4.6.Rusya Avrupa Birliği Ekonomik İlişkileri

Rusya Federasyonu Avrupa Birliği'nin en büyük ticari ve ekonomik ortağıdır. Rusya Avrupa Birliğnin kilit enerji sağlayıcısıdır. Avrupa ile Rusya'nın yaptığı ticaretin büyük kısmını enerji ürünleri oluşturmaktadır. Aslında şu anda Avrupa Birliği ekonomik ve stratejik olarak Rusya Federasyonuna enerji hatları dolayısıyla bağlı durumdadır.[349]

Rusya Federasyonu AB'nin çok önemli bir ticaret ortağıdır. Rusya'nın AB ile ticaretinin önemli bölümünü petrol ve doğal gaz gibi enerji ürünleri oluşturur. 2004 yılında Rusya ihracatının %40'ını AB'ye yapmıştır.[350] Bu da Rusya'nın dış ticarette ne kadar AB'ye bağımlı olduğunu göstermektedir. Avrupa ise ticaretinin %4'ünü bu

[347] **A.e.**
[348] **A.e.**
[349] Anthony Gooch , "EU-Russia Relations & Russia's Accession to WTO," (Çevrimiçi) http://www.international.ucla.edu/cms/files/UCLARussia.doc, 27 Temmuz 2007.
[350] **A.e.**, s.3.

ülke ile yapmaktadır.[351] Avrupa Birliğinin Rusya içindeki doğrudan yatırımları diğer ülkelerin yatırımlarının gerisinde kalmaktadır. Rusya ve AB birçok alanda işbirliğine gitmektedir. Rusya ve Avrupa Birliği arasındaki Yardımlaşma ve Ortaklık Anlaşması (PCA) bu iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin çerçevesini oluşturmaktadır. Bu anlaşmayla iki taraf teknoloji, taşımacılık, havacılık uzay ve enerji alanlarında Çin'le AB'nin yaptığına benzer bir anlaşma imzalanmıştır.[352]Bunun yanında iki tarafında adalet alanında yardımlaşması gereği ortaya konmaktadır. DTÖ konusunda ABD ile Rusya'nın yaptığı görüşmelerde prensipte anlaşılmış gibi görünmektedir ama daha detaylara girilmemiştir. Aynı şekilde AB ile yapılan görüşmelerin ise bu kadar kısa süreceği düşünülmemektedir.[353]

Bu anlaşmanın bir başka yönüde AB'nin Rusya'ya En Çok Kayrılan Ülke statüsü kazanma hakkı tanımasıdır.[354] Böylece Rusya DTÖ'ye girmeden DTÖ üyesi ülke muamelesi görmüştür. Bu anlaşmayla iki tarafın kanunları ve yönetmelikleri birbirine uyumlu hale getirilmiştir. Bu anlaşmada ayrıca patent ve yayın haklarının korunması konusunda iki tarafın yardımlaşması sağlanmıştır. AB ve Rus şirketleri'nin karşılıklı olarak birbirinin ülkesinde yatırım yapmaları kolaylaştırılmıştır.

[351] **A.e.**
[352] **A.e.**
[353] Economist Intelligence Unit, "Russia Country Report", (Çevrimiçi) http://0www.eiu.com.seyhan.library.boun.edu.tr/report_dl.asp?issue_id=1867626171&mode=pdf, 10 Ağustos 2011.
[354] Gooch, **a.g.e.,**

3. BÖLÜM
KUZEYDOĞU ASYADA BÖLGESEL ENTEGRASYON'UN OLASI ETKİLERİ:

3.1. Kuzeydoğu Asya Ülkelerinin Birbirleri ile İlişkileri

Kuzeydoğu Asya'da oluşacak ekonomik entegrasyon bölge ve dünya için umut vaad etmektedir. Fakat öncelikle bölge ülkeleri için ümit vericidir. Bölgede halen II. Dünya Savaşından kalma düşmanlıklar devam etmektedir. Geçmişte yaşanmış olan bölgedeki Japon hegemonyası acı anıları hala bölge ülkeleri halkları zihninde kalıcıdır. Fakat ekonomik çıkarların bu anıların üstesinden geleceği umulmakta ve beklenmektedir. Şu anda Çin Japonya'dan yatırım çeken ülke konumundan çıkarak Japonya'ya yatırım yapan ülke konumuna gelmiştir.

Çin ve Japonya arasındaki ilişkiler nerdeyse iki bin yıllıktır. Fakat iki ülke arasındaki ilişki çok gerilere gidilmeden 19. yüzyıldan başlayarak gözden geçirmeliyiz. Bu dönemde olanlar günümüz Çin-Japon ilişkilerini etkilemektedir. Bu ilişkileri beş tarihsel kısıma ayrılabiliriz. İlki 1894 yılındaki Japon-Çin savaşına kadar geçen süredir. İkinci bölüm için Japon ordularının Çin topraklarını işgaline kadarki süreyi alabiliriz. Ekonomik ilişkilerde üçüncü bölüm 1945-1972 yılları arasını kapsar. 1972 yılından 1978 yılına kadar geçen süre ise Japonya'nın Çin ile barış anlaşması imzaladığı dönem dördüncü bölümdür. Son bölüm Çin ekonomisinin 1978 yılında liberalize olmasıyla başlayıp ve günümüze kadar gelmektedir.[355] Çin-Japon ilişkileri'nin bu şekilde tarihsel dönemlere bölünmesi ekonomik, politik ilişkilerin incelenmesi açısından faydalı olabilecektir.

Çin ve Japonya arasındaki ilişkiler zaman içinde sürtüşmeler ortaya çıksa da her geçen gün daha iyiye gitmekte iki ülke ticari ve ekonomik bağlarla birbirine daha

[355] Katherine Burns, "China Japan Economic Cooperation," (Çevrimiçi) http://www.stimson.org/southasia/pdf/burnspdf.pdf, 18 Ekim 2007.

iyi bağlanmaktadır. İki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler Çin'in Dünya Ticaret Örgütüne üye olmasıyla arttışa geçmiştir. Japon malları iki ülke arasındaki ilişkilerin normalleşmesinden sonra Çin'e akmaya başlamıştır. 1993 yılında Japonya Hong Kong'u geçerek Çin'in en büyük ticari ortağı olmuştur.[356] Çin'de bulunan yabancı yatırımların büyük bölümünün Hong Kong merkezli olduğu düşünülürse durumun önemi daha iyi anlaşılabilecektir. Fakat son yıllarda bu durumun tersi gözlenmekte ve Çin malları bu sefer Japon pazarını istila etmiş gibi görülmektedir. Artan ekonomik ve ticari bağlar iki ülkenin geleceği içinde önemlidir. Japonya'nın Çin'de artan ekonomik varlığı genelde memnuniyetle karşılansa da bazen milliyetçi duyguların uyanmasına neden olmaktadır.[357] Maalesef tarihte gerçekleşmiş olayların düşmanlıkları ve korkuları canlandırması pek de zor olmamaktadır. Fakat iki ülkenin geçmişte olanlara bir sünger çekip yeniden başlaması gerekmektedir. Japon liderlerin Çin'i ziyaretleri sırasında birlikte götürdükleri yatırımlar ve anlaşmalar da bu iki ülke ilişkilerinin önemli bir parçasıdır.[358] Geçmişte Japon firmaları Çin'de yatırım yaparak Japon markaları altında Çin'de üretim yapmakta bunları Japon iç pazarına ve dünyaya satmakta idiler. Şu anda Çin'de üretilmiş Çin markalı ürünler Japon piyasasını ele geçirmiş durumdadırlar. Bunun yanında Japonya'nın Doğu Asya bölgesinde kullanılmak üzere ortak bir para biriminin oluşturulması konusunda bir çalışması vardır. Japonya'nın Çin ile olan ekonomik ilişkilerine olan bağımlılığı ülkedeki yerli endüstrinin küçülmesine ve ekonomi üzerinde negatif etkiye neden olmuştur.[359] Fakat bu etki Çin ekonomisinin ve insan gücünün Japon firmalarına getirilerinden önemli değildir. Daha önce de bahsettiğimiz gibi Çin Japonya'dan yatırım çeken ülke konumundan Japonya'ya yatırım yapan ülke konumuna geçmiştir. Bu şu anda Japonya'nın ekonomik durumu ve deprem sonrası geçirilen zorluklar göz önünde

---

[356]Liping He, "Sino-Japanese Economic Relations: A Chinese Perspective," (Çevrimiçi) http://old.iwep.org.cn/wec/2003_9-10/heliping.pdf, 28 Temmuz 2007.
[357]Yong Deng, "Chinese Relations with Japan:Inplications for Asia-Pacific Regionalism," **Pacific Affairs,** Vol:70, No:3, Autumn 1997, s.377.
[358] Country Studies, "Relations with China," (Çevrimiçi) http://www.country-studies.com/japan/relations-with-china.html, 28 Temmuz 2007.
[359] METI, "New Japan-China Economic Relations in the 21st Century," (Çevrimiçi) http://www.meti.go.jp/information/event/nicchuu/nicchuu_file/outline_eng.htm, 28 Temmuz 2007.

bulundurulduğunda gerçekten Japonya için önemli bir destektir. Şu anki sorunlar göz önüne alındığında karşımıza Japon takım adalarının güneyindeki petrol yataklarında Çin'in ve Japonya'nın hak iddia etmesi söylenebilir. Bu tarihte yaşanmış olayların anısından daha çok elle tutulur bir sorundur. Özelikle iki ülkeninde enerji kaynaklarına olan ihtiyacı göz önünde bulundurulduğunda bu sorunun ne kadar önemli olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

Bölgenin geleceği için önemli olan ikinci konu Rusya ile Japonya ve Çin'in ilişkileridir. Rusya'nın bölgedeki ekonomik ağırlığı giderek artmaktadır. Özellikle bölgenin iki önemli ekonomik merkezi Japonya ve Çin'in Rus enerji kaynaklarına olan ihtiyacı ve talebi giderek artmaktadır. Japonya bunun yanında Rusya Çin'in endüstriyel üretiminin büyümesinde kullanacağı hammaddeleri sağlamaktadır. Çin nüfusuna iş imkanı sağlamak için ekonomisini büyütebilmesi için artan oranda hammaddeye gereksinim duymaktadır. Bunu da öncelikle Rusya ve Orta Asya'dan karşılamaktadır. Bunun yanında Rusya ve Çin güvenlik alanında da birbirine yakınlaşmış ve yakınlaşmaktadır. Putin'in Çin ziyareti ABD'nin Rusya ve Çin'e karşı takındığı tavra karşılık iki ülkenin daha da yakınlaşmasına neden olmuştur. Putin'e bu seyahati sırasında 1000'den fazla iş adamı ve devlet görevlisi eşlik etmiştir. Bu ziyarette dikkat çeken Rus petrol şirketi Rosneft, doğalgaz şirketi Gazprom ve boru hattı monopolü olan Transneft'in üst düzey yöneticilerinin Başkan Putin'e eşlik etmeleridir.[360] Bu ziyaret sonunda Çin Rusya'dan Avrupa'nın aldığına eşit oranda doğalgaz almayı taahüt etmiştir.[361] Bu açıdan iki ülkenin ekonomik ilişkileri göz önüne alındığında Putin'in Çin ziyareti bir dönüm noktası olmuştur.

Çin ve Rusya arasındaki stratejik ortaklık uzun denebilecek bir süreden beri devam etmektedir. Her geçen gün bu ortaklık sıkılaşarak artmaktadır. 1997 yılında kurulan Çin-Rus Ortak Komitesini iki ülkenin son yıllarda artan stratejik ortaklık ilişkileri

[360] Embassy of the PRC in the USA, "China Russia Sign Joint Statement," (Çevrimiçi) http://wwwchina-embassy.org/eng/xw/t241505.htm, 18 Ekim 2007
[361] John Chan, "A Closer Russia-China "Strategic Partnership" Cemented With Oil and Gas," (Çevrimiçi) http://www.wsws.org/articles/2006/apr2006/puti-a04.shtml, 27 Temmuz 2007.

izlemiştir. Komite iki ülke halkları arasındaki ilişkilerin ve karşılıklı anlaşmanın ilerletilmesini için çalışmaktadır.[362] İki ülke arasında gelişen stratejik ilişkilerin en önemli sonucu Şanghay İşbirliği Örgütü'dür. Çin ve Rusya'nın kurduğu Şanghay İşbirliği Örgütü öncelikle İslami kökten dinciliğe karşı kurulmuş bir örgüttür. Daha sonra bu örgüte ABD, Türkiye, İran ve Avrupa Birliğininde katılabileceği belirtilmiştir. [363] Özellikle Rusyanın uzakdoğusu bu ülkenin diğer yerlerinden daha fazla Çin ekonomisine bağlıdır. Rusya'nın Çin'e olan ihracatının büyük bölümünü hammaddeler, endüstriyel ara mallar, metaller ve kimyasallar oluşturmaktadır. Çin'in ihracatını ise tüketim malları büyük oranda oluşturmaktadır.[364]

Rusya ile Japonya arasındaki ilişkiler iki ülkenin birbirine olan ekonomik ihtiyaçları sonucunda giderek sıkılaşmaktadır. İki ülke arasındaki prüzlerin bir kısmı II. Dünya Savaşından ileri gelmektedir. Fakat Rusya'nın Japonların toprak iddiaları karşısında geri adım atmayacağı görülmüştür. Rusya Japonya ile arasındaki ilişkileri bozan tartışma konusu olan toprakları vermemekteki kararlılığını göstermiştir.[365]

Kuzeydoğu Asya ekonomilerinin önünde bir dizi problemin bulunduğu da bir gerçektir. Özellikle politik ve tarihi sorunlar hala bölgede varlığını sürdürmektedir. Kuzeydoğu Asya ülkelerinin bir entegrasyon oluşturacak kadar yakınlaşamamalarının nedenlerinin başında Çin ile komşuları arasındaki ideolojik farklılık, Kore yarım adasını bölen askeri tansiyon, Kore yarım adasındaki ve Çin'deki Japon düşmanlığı sayılabilir.[366] Fakat iki ülke ekonomik olarak her geçen gün daha fazla yakınlaşmaktadır. Japon ekonomisinin Rusya için önemli olmasının

---

[362] People's Daily Online, "Russia, China benefit from bilateral relations:Russia PM," (Çevrimiçi) http://english.people.com.cn/200505/27/eng20050527_187105.html, 27 Temmuz 2007.
[363] The Heritage Foundation, "The Russia-China Friendship and Cooperation Treaty:A Strategic Shift in Eurasia?," (Çevrimiçi) http://www.heritage.org/Research/RussiaandEurasia/BG1459.cfn, 27 Temmuz 2007.
[364] Woodrow Wilson Int. Center, "Economic Relations between China and Russia: Development and Potential," (Çevrimiçi) http://www.wilsoncenter.org/index.cfm?fuseaction=events.event_summary&event_id=104548, 27 Temmuz 2007.
[365] Country Studies, "Relations with Russia," (Çevrimiçi) http://www.country-studies.com/japan/relations-with-russia.html, 27 Temmuz 2007.
[366] Peterson Institute, "Economic Integration in Northeast Asia," (Çevrimiçi) http://wwwpetersoninstitute.org/publication/papers/schott1001-1.pdf, 11 Mayıs 2008

yanında Rus ekonomiside Japonya için çok önemlidir. Rusya'nın doğal kaynakları ve teknolojisi Japon şirketlerini büyülemektedir. Fakat hala iki ülke arasındaki ticaret çok yetersizdir.[367]

Bunun yanında bütün Kuzey Doğu Asya ülkelerini ilgilendiren ortak projelerde bulunmaktadır. Bunların başında bölge ülkelerini ilgilendiren Tümen nehri projesi bulunmaktadır. Tümen Nehri Projesi esasında Çin, Kuzey Kore, Güney Kore, Rusya, Moğolistan ve Japonyayı da kapsayacak şekilde kuzeydoğu Asya'nın serbest ticaret bölgesini kurma projesidir. İlgili ülkeler ve Birleşmiş Milletler 20 yıl süre zarfında bölgede "geleceğin Roterdamı"nı kurmaya ulaşım ve ticaret bölgesi haline getirme doğrultusunda plan yapmaktadır.[368] Bazı görüşlere göre ise bölge ülkeleri arasında bölgesel bir entegrasyon giderek zorlaşmaktadır. Kuzeydoğu Asya ülkeleri arasındaki ideolojik ve sistem farklılıkları bu ülkelerin bir araya gelmesini zorlaştırmaktadır.[369] Bunun yanında bölge ülkeleri diğer ülkelerle tercihli ticaret anlaşmaları yarışında gibi görülmektedirler. Japonya, Kore ve Çin gibi Kuzeydoğu Asya ülkeleri tercihli ticaret anlaşmaları trenini kaçırsalar da şu anda bu konuda çok istekli gözükmektedirler.[370]Doğu Asya'da kurulacak bir serbest ticaret bölgesi beraberinde birçok şeyi de getirecektir. Bölgede sürmekte olan Çin Japonya ekonomik rekabetine son verecek ve bölgeye istikrar getirecektir.[371] Bölgenin dünya ekonomisi içindeki önemi gittikçe artmaktadır. Dünya Bankasının verilerine göre Asya'nın dünya ekonomisindeki payı 1960'taki %4'ten 1994'te %27'ye çıkmıştır. Şu anda satın alım gücü paritesine göre Asya dünya üretiminin %30'unu

---

[367] Ministry of Foreign Affairs of Japan, "Japan-Russia Relations," (Çevrimiçi) http://www.mofa.go.jp/region/europe/russia/index.html, 27 Temmuz 2007.
[368] TED Case Studies, "Tumen River Project," (Çevrimiçi) http://www.american.edu/TED/tumen.htm, 13 Mayıs 2008.
[369]David Kerr, "Opening and closing the Sino-Russian Border:Trade, regional Development and Political Interest in North-East Asia," **Europe-Asia Studies,** Vol:48, No:6 September 1996, s.931-932.
[370] Moon Woosik, Bernadette Andreosso-O'Callaghan, **Regional Integration-Europe and Asia Compared,** Aldershot, England, Burlington, VT Ashgate, 2005, s.78.
[371] Choong Yong Ahn, Baldwin, Richard E., Cheong, Inkyo, **East Asian Economic Regionalism: Feasibilities and Challenges,** Dordrecht, The Netherlands, Springer, 2005, s.140.

gerçekleştirmektedir. Dünyanın ikinci ve üçüncü büyük ekonomileri (Japonya ve Çin) bölgede bulunmaktadır.[372]

Aslında bölgedeki politik sorunların çıkış noktası bölge kaynaklarının bir türlü paylaşılamamasıdır. 19. yüzyılın sonlarında zayıflayan Çin devletinin kaynakları kendisine batılı emperyalist devletleri örnek alan Japonya ve Rusya tarafından paylaşılmak istenmiştir. Bu durum 2. Dünya Savaşı yıllarında zirve noktasına erişip Japonların Çin'i ve nerdeyse bütün Doğu Asyayı işgaliyle sonuçlanmıştır. İkinci Dünya Savaşının sonucu Japonya için bir felaket olmuştur. Aslında Japon yayılmacılığı bütün bölge ülkeleri için bir felaket olmuştur. Fakat artık zaman değişmiş teknoloji ilerlemiştir. Ekonomiler hala enerji için fosil yakıt tüketimine bağımlı olsalarda fosil yakıtlarında alternatifleri geliştirilmiştir.

3.2. Bölgede Ekonomik Entegrasyon

Bölgesel ekonomik entegrasyon ilk önce Avrupa'da ortaya çıkmış bir harekettir. Avrupa'da ortaya çıkmış olan bu hareket daha sonra Doğu Asya'da da kendini göstermiştir. Önce Güneydoğu Asya ülkeleri daha sonra Doğu Asya ülkeleri bu akımın çekiciliğine kapılmışlardır. Güneydoğu Asya ülkeleri bu entegrasyon sürecini şu ana kadar başarıyla sürdürebilmişlerdir. Bunun yanında Latin Amerika'da ve Afrika'da birlikler kurulmuş fakat uzun ömürlü olmamışlardır. Doğu ve Güneydoğu Asya ülkeleri gibi değişik ekonomik seviyelerdeki ülkelerin aralarında yakaladıkları sinerji bu ekonomilerin dinamik büyümelerinin en dikkate değer yanıdır.[373] Kuzeydoğu Asya ülkelerinin 21. yüzyılın ilk on yılında artan oranda bölgesel ikili ekonomik anlaşmalara gitmeleri özellikle bu ülkelerin ileride kendi aralarında bir ekonomik entegrasyon ortaya çıkarabilecekleri düşüncesini akla getirmektedir.

---

[372] Ralph A. Cossa, Jane Khanna, "East Asia:Economic Independence and regional Security," **International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-),** Vol:73, No:2, April 1997, s.220

[373] Martin Rudner, "APEC:The Challenges of Asia Pacific Economic Cooperation," **Modern Asian Studies**, Vol:29, No:2, May 1995, s.404.

Daha önce belirtildiği üzere bölgeselleşme akımı önce Avrupa'da ortaya çıkmış ve daha sonra 1980'lerin sonunda dünyanın diğer yerlerine sıçramıştır.[374] Avrupa Birliği entegrasyonun yarattığı sinerji ve ortak pazarın getirdiği avantajlarla giderek güçlenmiştir. Avrupa Birliği ile güçlenen Avrupa ülkeleri ekonomileri tek başlarına gelemeyecekleri bir düzeye gelmişlerdir. Avrupa Birliği birlikte olmanın verdiği güçle kendini dünyanın diğer büyük ekonomileri olan Japonya ve ABD ile karşılaştırmaya başlamıştır.[375] Her nekadar Avrupa bir ekonomik ağırlık merkezi oluşturdaysa da gün geçtikçe dünyanın ekonomik ağırlık merkezi Doğu Asya'ya ve Pasifik Okyanusuna kaymaktadır. Pasifik havzası 21. yüzyılın ekonomik sıklet merkezi olacaktır. Bunun sebebi Çin ekonomisindeki büyüme ASEAN ekonomilerindeki gelişmeler ve Japonya'nın zenginliğidir.[376]Bölge ülkelerinin aralarındaki farklılıkları ve bariyerleri kaldırmak zorunda kalmışlardır.[377] Bölgedeki entegrasyonun önünde tarihsel ve politik engellerin olduğunu daha önce söylemiştik. Japonya'nın bölgede ekonomik veya askeri bir hegemonyasına bölge ülkeleri izin vermeyeceklerdir. Çünkü II. Dünya Savaşı Japon yayılmacılığının anıları hala bölge ülke halklarının zihnindedir.[378] Şu anda Asya ülkeleri arasında kültürel ve tarihsel değerlerin ortaklığından dolayı bir ortak bilinç oluşmaya başlamıştır. Bunun altında yatan en önemli altyapı Çin kültürünün bütün Doğu Asya'ya ve Güneydoğu Asya'ya yayılmış olan etkisidir. İster Güneydoğu Asya ülkelerinde isterse de Kuzeydoğu Asya halkları arasında "Asyalılık bilinci ve kimliği" ile bir "Asya perspektifi" bulunmaktadır.[379]

---

[374] Osman Küçükahmetoğlu, Hamza Çeştepe, Şevket Tüylüoğlu **Ekonomik Entegrasyon Küresel ve Bölgesel Yaklaşım,** Bursa, Ekin Kitabevi, 2005, s.28.
[375] Eironline, "Industrial relations in the EU, Japan and USA 2002," (Çevrimiçi) http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2004/01/feature/tu0401101f.html, 27 Temmuz 2007.
[376] Council On Foreign Relations, "Japan, China and the United states:Economic Relations and Prospects," (Çevrimiçi) http://www.foreignaffairs.org/19790601faessay9931/saburo-okita/japan-china-and-the-united-states-economic-relations-and-prospects.html, 28 Temmuz 2007.
[377] ERINA, "The Economic Research Institute for Northeast Asia," (Çevrimiçi) http://www.erina.or.jp/, 13 Mayıs 2008.
[378]Alexander B Murphy, "Economic Regionalization and Pacific Asia," **Geographical Review,** Vol.85, No:2 April 1995, s.131.
[379] Nicole Gallant, Richard Stubbs, "APEC'S Dilemmas:Institution-Building Around the Pacific Rim,"**Pacific Affairs,** Vol:70, No:2, Summer 1997, s.205-206.

Bütün bunların yanında Rusya Federasyonu'da dahil olmak üzere bölgede gelişen Avrasyacı bakış açısı aslında Avrupa ve Asya kıtalarının ekonomilerini birbirine bağımlı ve aralarında yumuşak geçişlerin olduğu bir sistemde düşünmektedir. Alexander Dugin gibi Avrasyacı görüşün düşünürlerine göre Avrasya coğrafyası farklı halklara farklı türden ekonomik faaliyette bulunmaları ve sürekli olarak ticari faaliyeti zorunlu kılmıştır.[380] Ticari faaliyet hiç şüphesiz ki ekonomilerin gelişmesine yol açmıştır. Asya kıtasının iki ucunu öncelikle Trans-Sibirya demir yolu bağlamıştır. Bundan daha önce ulaşım daha çok kervanlar yoluyla sağlamaktaydı. Bu şekilde Asya üzerinde kara taşımacılığı yeterli olmamıştır. Daha önce de bahsettiğimiz gibi günümüzde Orta Asya'nın fosil yakıt kaynaklarını (petrol, doğal gaz) doğu Asya'nın kıyılarına indiren boru hatları inşa edilmektedir.

Doğu Asya'da oluşan veya oluşacak olan ekonomik entegrasyonun temelinde global bir akımın izlerinden çok, farklı faktörlerin etkisi aranmalıdır. Uluslararası ekonomik entegrasyon önünde durulamaz bir trend gibi görülse de; bu trendin dünyada geleceği boyut insanların ne kadarını isteyecekleri ve ne kadarını kabul edebileceklerine göre belirlenecektir.[381] Bunun yanında ekonomik entegrasyonun politik amacı ekonomik araçlarla elde edilmeye çalışılmaktadır. Bu Avrupa Birliği'nin kuruluş aşamasında da böyle olmuştur. Bölgesel ekonomik entegrasyon Almanya ve Fransa arasında gelecekte muhtemel bir savaşı önlemek amacıyla Kömür ve Çelik Birliği'nin kurulmasında gözüktüğü gibi diplomasinin önemli bir unsurudur.[382] Avrupa Birliği Avrupa tarihinin bir dönüm noktası olmuştur. Avrupa Birliği'nin oluşmasında İkinci Dünya Savaşı sırasındaki gelişmelerin önemi büyüktür. Ekonomik entegrasyon teorisinin oluşması Avrupa Birliği'nin, Avrupa Serbest Ticaret Kurumu'nun ve Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi'nin

---

[380] Gülten Kazgan, Natalya Ulçenko, **Dünden Bugüne Türkiye ve Rusya:Politik Ekonomik ve Kültürel İlişkiler,** İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Kasım 2003, s.199.
[381] David Henderson, "International Economic Integration:Progress, Prospects and Implications," **International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-),** Vol:68, No.4 October 1992, s.634.
[382] Sajal Lahiri, **Regionalism and Globalization: Theory and Practice** , London, Routledge, 2001, s.135

oluşmasından sonra zihinlerde oluşmuştur.[383] Ekonomik entegrasyon'un oluşmasında değişik çıkar grupları rol oynayabilecektir. Ülkelerin doğal yapıları itibariyle bir araya gelerek oluşturdukları bölgeler kulüpler denen ülkeler arası bloklaşmalardan daha anlamlıdır. Jeopolitik bölgelerin birbirleri arasındaki yardımlaşması iletişimle güçlendirilebilir. Böylece bölgenin ekonomik boyutundan politik ekonomi boyutuna geçilmektedir.[384]

Ekonomik entegrasyonun etkileri üye ülkeler arasındaki ticaret üzerindeki etkilerinden incelenebilir. Entegrasyonun ticaret yaratma etkisi tarifelerin kalkmasından sonra verimsiz endüstrilerin verimli endüstrilerden ithalat yapılmasıyla ortaya çıkacaktır. Ticaret yaratma etkisi tüketicinin faydasını arttıracağından ekonomi için faydalı olacaktır. Birlik üyeleri arasında düşük taşıma ücretleri söz konusuysa ekonomik entegrasyondan en çok fayda elde edilecektir.[385]

Ekonomik entegrasyonun bölge ülkeleri için oluşturduğu çeşitli yararlar sayılabilir. Öncelikle entegrasyon gerçekleştirildiği bölgenin kalkınmasına önemli fayda sağlamaktadır. Bunun yanında böyle bir oluşumun bölge ülkelerine sağlayacağı faydaların bazıları şu şekilde sıralanabilir. Gümrük birlikleri ticaretin artmasını sağladığından ticaretten sağlanan kazancı da arttıracaktır. Var olan endüstrileri daha etkin çalışmaya zorlayacaktır. Dışsal tarifeler hem bölge içinde yeni endüstrilerin oluşumunu sağlayacak, hem de yabancı sermaye bölge içine akacaktır. Çünkü bölge içinde yatırım yabancı sermaye için daha fazla avantaj sağlamaktadır. Bölgenin ticaret hadleri iyileştirme yoluyla da entegrasyon kalkınmayı hızlandırabilir.[386]

---

[383] Ali M. El-Agraai**, Regional Integration: Experience, Theory and Measurement,** Basingstoke, Macmillan, 1999, s.115.
[384]Detlef Lorenz, "Economic Geography and the Political Economy of Regionalization: The Example of Western Europe," **The American Economic Review,** Vol:82, No:2 May 1992, s.86.
[385] Walter Mattli, **The Logic of Regional Integration: Europe and Beyond,** New York, Cambridge University Pres, 1999 s.32.
[386] Emin Ertürk, **Uluslararası İktisadi Birleşmeler: Teori ve Türkiye'nin İçinde Bulunduğu İktisadi Birleşme Hareketleri**, Bursa, Vipaş, 2002, s.84.

Bölgesel entegrasyonun üye ülkelere sağladığı yaralardan biri de bölge piyasasının büyüklüğünden yararlanmak isteyen yabancı yatırımları bölgeye çekmesidir. Bölgeye yapılacak yabancı yatırımların sağladığı faydalar zararların çok ötesindedir. Bunlardan bazıları şunlardır: Geniş uluslararası imalat ve pazarlama ağına sahip olması. Farklı ülke ekonomileriyle bağlantılı olması. Ulusal ekonominin kaynaklarını ve kabiliyetini harekete geçirme ve mevcut kaynakların kalitesine katkısı. Sermaye yetersizliğini gidermesi ve büyümenin hızlanmasını sağlaması. Yeni teknoloji Ar-Ge yenilik know-how gibi kaynakları ülkeye taşıması. Ölçek ekonomisinden yararlanması ve etkinliğe katkıda bulunması. Rekabetin canlanmasına katkısı, kalitenin iyileşmesi, ürün farklılaşması, dışsallıklardan yararlanma, yerli kaynakların istihdamı, öğrenme imkanı sağlaması bunlardan bazılarıdır.[387]

Bunların yanında ekonomik entegrasyon ülkelerin uluslararası ticari ve ekonomik ilişkilerini geliştirmelerine yaramaktadır. Geliştirilen dış ekonomik ilişkilerin küçük ülkelerin ekonomik performanslarını artırdığı bilinmektedir. Buda küçük ülkelerin ulusal kimliklerinin güçlendirilmesine yaramaktadır.[388] Bunun yanında ülke içindeki politikalar ve çıkar gruplarıda ekonomik entegrasyon sürecinde önemlidir. Bölgesel entegrasyon konusundaki teorilerin bir çoğu uluslararası ticaret üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bazı teoriler ulusal çıkar gruplarının çıkarları doğrultusunda ulusalararası ekonomik ilişkilere girip giremeyeceğini incelenmektedir.[389] Buna güzel bir örnek Meksika'nın NAFTA'ya girmek istemesinin bir nedenininde bu entegrasyonun ülkeye refah getireceği böylelikle ülke içinde düzenin sağlanacağı bunun yanında sistemin liberalleşeceği ve uluslararsı standartlara ulaşarak demokrasinin daha da yerleşeceğinin Meksikalı politika yapıcılar tarafından düşünülmesidir. Ekonomik entegrasyon süreci de hükümetlerin politikalarında değişikliğe yol açmaktadır. Hükümetler iç politik durumu da göz önüne alarak

---

[387] **A.e.**, s.110.
[388] Stephen Shulman, "Nationalist Sources of International Economic Integration," **International Studies Quarterly,** Vol:44, No:3 September 2000, s.373.
[389] Edward D. Mansfield, Helen V. Milner, "New Wave of Regionalism" **International Organization,** Vol:53, No:3, Summer 1999, s.589.

ekonomik bütünleşme konusundaki politikalarını belirlerler.[390] Bunun sebebi politikacıları etkileyen çıkar gruplarının ve lobilerin çıkarlarını entegrasyonla paralel görmeleridir.

Ekonomik birliğin oluşmasında değişik güçlerin rol oynadığından daha önce bahsetmiştik. "*Dört ana kuvvet sistemin birleşmesini veya parçalanmasını sağlamaktadır. İlk olarak "kendine yardım" prensibi istikrarı değil ama bir araya gelmeyi sağlamaktadır. İkinci güç ekonomik birbirine bağımlılık yine bir araya gelmeyi sağlamaktadır. Üçüncü güç birim kimliği daha çok tersine bir güç uygulamakta ve parçalanmayı sağlamaktadır. Son faktör yönetim kapasitesi sınırlayıcı bir element olarak iş görmektedir. Bu dört faktör sistemin bir arada tutulmasına yol açtığında sistem genelde bu seviyede sabit kalmaktadır."*[391]

Aslında bölgesel entegrasyonun seviyeleri hakkındaki teoriler değişik basmaklara uygulanabilir. Ortak pazar ile gümrük birliği için uygulanan analizlerin bir farkı yoktur. Gümrük birliği için uygulanan analiz ortak pazar içinde uygulanabilir.[392] Gümrük birliğini inceleyen birçok çalışma yapılmıştır. Gümrük birliğinde tarife sistemi üye ülkeler arasında kaldırılmaktadır. Tarife sistemi mallara yapılan ayrımı değişik mallara değişik tarifeler uygulayarak yapar. Ülkeler arasındaki ayrım ise malların geldikleri kaynağa göre değişik tarifelendirilmesinden kaynaklanır.[393]

Aslında ekonomik entegrasyon basamakları birbirlerine benzer özellikler taşımaktadır. Ortak Pazar kavramı ile ekonomik birlik kavramının ortak yanları bulunmaktadır. Üretim faktörlerinin ekonomik birlik içinde serbest dolaşımı birliğin

---

[390] Michael C. Webb, "International Economic Structures Government Interests and International Coordination of Macroeconomic Adjustment Policies" **International Organization,** Vol:45, No:3, s.313.
[391] Stuart J. Kaufman, "The Fragmentation and Consolidation of International Systems," **International Organization,** Vol.51, No:2, s.174.
[392] Miroslav N. Jovanovic, **The Economics of International Integration,** Cheltenham, UK, E. Elgar Publishment, 2006, s.209.
[393] Zhijun Ling, **The Lenovo Affair,** Çev. Martha Avery, Singapore, John Wiley & Sons (Asia) Pte Ltd., 2005, s.28.

etkin çalışmasının bir sonucudur.[394] Bu da ekonomik entegrasyonun getirilerinden bir tanesidir. Ortak Pazar sadece servis ve malların serbest dolaşımını değil aynı zamanda üretim faktörlerinin de serbest dolaşımını gerektirmektedir.

Uluslararası ekonomik entegrasyon çeşitli şekillerde üye ülkelere yarar sağlar. Bunlardan biri de teknoloji ve bilgi akışının sınırların ötesine geçmesinin sağlanmasıdır. Rivera-Batiz[395] ekonomik entegrasyonun büyüme veya küçülme etkisinin ArGe eforuna ve sınırlararası teknoloji akışına göre değiştiğini belirtmektedir.[396]

Ekonomik entegrasyonun bir başka özelliği de sermaye akımlarının serbest bırakılmasıdır. Kalkınmakta olan ülkelerde son on yılda hakim olan trend; finansal sistemin liberalize edilmesi, sermaye ve finans hareketleri ile kurumlarının ülkeye girmesine izin verilmesi olmuştur.[397]

İletişim teknolojisinin hızla gelişmesi ülkeler ve toplumlar arası bariyerlerin kalkması beraberinde hızlı bir globalleşme dalgası getirmiştir. Son yıllarda global olan şeylere olan ilginin artması sınırlar ötesinde çalışan antropologlar ve sosyologların ortaya çıkmasına neden olmuştur.[398] Bunun yanında bölgeselleşme de hızla yeni bir trend olarak dünyaya yayılmış vaziyettedir. Globalleşme ve bölgeselleşme birbirine zıt iki akım gibi görünse de öyle değildir. Global sistem ulusal entegrasyon ve bölgesel entegrasyon gibi iki prosesin izlerini taşımaktadır.[399] Bu dünyada soğuk savaş sonrası değişen dengelerin ve yapıların bir sonucudur. Bölgeselleşme ve çok taraflılık aslında ekonomik entegrasyonun global tarifini

---

[394] Miroslav N. Jovanovic, **The Economics of International Integration,** Cheltenham, UK, E. Elgar Publishment, 2006 s.318.
[395] Rivera-Batiz, L., and P. Romer, "Economic Integration and Endogenous Growth," **Quarterly Journal of Economics**, LVI May 1991, s.1,531-1555.
[396] Michael B. Devereux, Beverly Lapham "The Stability of economic Integration and endogenous Growth," **The quarterly Journal of Economics,** Vol:109, No:1, February 1994, s.299.
[397]Stephan Haggard, Sylvia Maxfield, "The Political Economy of Internationalization inthe Developing World," **International Organization,** Vol:50, No:1 Winter 1996, s.35.
[398]Wendy Larner, William Walters, "The Political Rationality of "New Regionalism":Toward a Genealogy of the Region," **Theory and Society,** Vol:31, No:3 June 2002, s.392.
[399]Donald J Puchala, "The Pattern of Contemporary Regional Integration," **Internationmal Studies Quarterly,** Vol:12, No:1, March 1968, s.38.

yapan iki görüştür.[400] Uluslararası ekonomik entegrasyon aslında ticaretin ve uluslararası ekonomik ilişkilerin önündeki bütün engellerin kalkması anlamına gelmektedir. Uluslararası tam ekonomik entegrasyonun göstergesi malların, servislerin, üretim faktörlerinin ve piyasaların entegre olduğu bir sistemdir.[401]

3.3.Bölgesel Entegrasyon Modeli'nin Bölgeye Uygulanması

Bu bölümde ASEAN'ın bölgesel ekonomik entegrasyona giderken atmış olduğu adımlar Kuzeydoğu Asya'da entegrasyonu gerçekleştirecek olan üç ülkenin oluşturduğu bölgeye uygulanacaktır. Bu üç ülkenin atacağı adımlar ASEAN ülkelerinin attığı adımlar göz önüne alınarak uygulanmaya çalışılmıştır.

3.3.1.Olası Bölgesel Entegrasyonun Bölge ve Dünya için Muhtemel Sonuçları

Kuzeydoğu Asya'daki bu ekonomik entegrasyon bölge ve dünya ekonomileri politikası için çeşitli boyutlarda incelenebilir. Öncelikle bölge ülkeleri üzerindeki ekonomik ve politik etkileri incelenmelidir.

Kuzeydoğu Asya bölgesi, Rusya Federasyonu, Çin Halk Cumhuriyeti ve Japonya'nın oluşturduğu bölgeyi göstermektedir. Daha ayrıntılı söyleyişle Çin'in kuzeydoğu eyaletleri, Rusya'nın uzak doğusu ve Japonya'yı içermektedir. Bölgenin merkezi bu üç ülkenin kesiştiği yerdir. Bölge daha geniş kapsamı ile Tayvan, Güney ve Kuzey Kore ve Moğolistan'ı da kapsamaktadır.

Bu Kuzeydoğu Asya bölgesinin yakın çevresini oluşturmaktadır. Çin kültürel ve ekonomik etki alanı tarihte Japonya ve Kore yarımadasını etkisi altına almıştır.Bu durumdan özellikle Rusya tedirgin olmaktadır. Fakat Rusya'nın uzak doğusu göz

---

[400] Wieslaw Michalak, Richard Gibb, " Trading Blocks and Multilateralism in the world Economy," **Annals of association of American Geographers,** Vol:87, No:4, June 1997, s.264.
[401]Dani Rodrik, "How Far Will International Economic Integration Go?," **Journal of economic Perspectives,** Vol:14, No:1, Winter 2000, s.178.

önüne alındığında nüfus bölgede çok seyrek olduğundan Rusya bu bölgeye Çinli göçmen akınının olmasından çekinmektedir. Rusya'nın uzak doğusu yüz ölçümü olarak büyük bir bölge olmasına karşın yaşayan nüfus seyrek olarak bölgeye yayılmıştır. Rusya'nın uzakdoğusunun nüfusu Rusya'nın nüfusunun %5.3'ü dür. [402]

Japonya'da ise Çin ekonomik etkisi hızla artmaktadır. Japon şirketleri Çin'de üretim yapmak için Çin'e yatırım yapmaktaydılar.[403] Bu tesislerde üretilen ucuz işçilik ürünleri Japonya ya ihraç edilmekteydi. Şu anda Çin'de üretilmiş Japon markalı ürünlerin yerini Çin'de üretilmiş Çin markalı ürünler hızla almaktadır.[404]

Şu anda büyüyen Çin ekonomisi büyümesini sürdürebilmek için zaten Latin Amerika ülkelerinden önemli ölçüde ham madde ve enerji ürünleri ithalatı yapmaktadır.

Örneğin Çin'in tekstil sanayinin hızla gelişmesi Güneydoğu Asya ülkelerinde kurulu tekstil sanayini baltalayacağı düşünülse de aslında durum daha başkadır. Çin'de gelişen tekstil endüstrisi artan miktarda kumaş ihtiyacı ortaya çıkarmakta ve bu kumaş ihtiyacı Güneydoğu Asya ülkelerinden karşılanarak üretimin üç katına çıkarılmasını gerektirmektedir.[405]

3.3.2.Olası Kuzeydoğu Asya Entegrasyonu'nun Bölgedeki ve ABD Üzerindeki Etkileri

Çin'in ekonomik olarak büyümesi Amerikalı bazı yetkilileri endişelendirmektedir. Bazı uzmanlara göre Çin gelecek iki on yıl içinde dünyanın en büyük ekonomisi olarak Amerika Birleşik Devletleri'nin yerine geçecektir. Bu fikre göre bunun sebebi Çin ekonomisinin yükselişi ve Amerikan ekonomisinin gerileyişi olacaktır.

---

[402] Pavel Minakir, Gregory Freeze,**The Russian Far East: An Economic Handbook,** New York, M.E. Sharpe, 1994

[403] T. J Pempel,**Remaping East Asia: The Construction of a Region**, Itnaca NY, Cornell University Pres, 2005, s.59.

[404] Oded Shenkar, **The Chinese Century,** New Jersey, Wharton School Publishing, 2005, s. 109.

[405] **A.e.**

Bir başka endişe de ABD'nin Çin'le olan ticaretinde her yıl artan oranda açık vermesidir. Bunun sebebi olarak Çin'in uyguladığı adil olmayan ticaret uygulamalarıdır. Bu tür uygulamalar Amerikalı işçilerin ve çalışanların her yıl işlerini kaybetmelerine neden olmaktadır. Bu durumun Çin'in üretimde teknoloji basamaklarından her gün yukarı tırmanmasıyla daha kötüye gideceği düşünülmektedir. Bir başka endişe konusu ise Çin devlet firmalarının Amerikan şiketlerini satın alması ve Çin'in elinde sayıları her gün artan Amerikan Hazine bonolarıdır. Bu gidişatı durdurmak için Amerikan kongresinden bir çok yasa çıkarılmıştır.[406]

Bunların yanında Amerika Birleşik Devletleri'nin bölgede bulunan Japonya ile de ilişkileri çok önemli dir. Amerika Birleşik Devletleri'nin "Soğuk Savaş" şartlarında bölgeye yerleştirmiş olduğu birçok askeri üssü ve bölge ülkeleriyle yakın ilişkileri vardır. En doğudan başlarsak Japonya'nın ABD ile çok yakın ekonomik ve politik ilişkileri bulunmaktadır. Halen Japonya'da Amerikan askeri varlığı sınırlı da olsa sürmektedir.

Asıl Japonya ile ABD'nin ilişkilerinin ekonomik boyutu önemlidir. ABD Japonya'nın İkinci Dünya Savaşı sırasında çöken ekonomisini ülkenin sosyalist bloka kaymasını önlemek için desteklemek istemiş ve pazarını Japon mallarına açmıştır. Kore savaşı sırasında Japonya'nın ikmal üssü gibi kullanılması Japon ekonomisini önemli ölçüde düzeltmiştir. Vietnam savaşı sırasında ABD yine Japonya'dan yardım almış ve Japon ekonomisi önemli ölçüde düzelmiştir.

[406] Craig K Elwell, Marc Labonte, Wayne M. Morrison, "Is China a Threat to the U.S. Economy ?" (Çevrimiçi) http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33604.pdf 11 Eylül 2010.

3.3.3. Olası Kuzeydoğu Asya Entegrasyonu'nun Avrupa Birliği Üzerindeki Etkileri

Bir çok analist dünya ekonomisinde şu anda yaşadığımız durgunluğun sonucu olarak Çin ekonomisinin çöküşünü göstermektedirler. Çünkü Çin ekonomisinin yaşaması ABD ve AB pazarlarına yaptığı ihracat ile mümkündür. Çin ekonomisi ihracat ile büyüyen bir ekonomidir. Şu anda Çin ekonomisinde yavaşlama gözükmektedir. 2008 yılının ilk çeyreğinde Çin ekonomisi 2007'de gösterdiği %12 lik artışın altına düşmüş ve %9 oranında büyümüştür. Bu bize dünyadaki ekonomik durgunluğun sonucu olarak başta Çin'deki çelik üretimi olmak üzere bir çok sektörün çok zarar göreceğini göstermektedir.[407]

Çin ekonomisinin yükselişi uluslararası toplum için önemli bir mevzuyu oluşturmaktadır. Son bir kaç on yılda Çin tek parti yönetiminden daha çok statükocu bir devlet haline dönüştü diplomatik olarak isolasyonist bir yapısı varken daha çok uluslararası insiyatifler alır hale geldi. Çin hem zengin ülke güçlü ordu idealine bağlı kalmak istemekte hem de sorumluluk sahibi bir süper güç konumuna gelmek istemektedir. Çin her geçen gün uluslararası politik gündemde artan şekilde önemli bir yer tutmaktadır özelikle Avrupa birliğinin gündeminde. Silah ambargosu 2005'teki tekstil ürünleri krizi üzerinde yapılan tartışmalar Çin'in Avrupa Birliği için ne kadar önemli bir ülke haline geldiğini göstermektedir. Çin şu anda Avrupa Birliğinin ABD'den sonra ikinci en büyük ekonomik ortağıdır. Avrupa Birliği ise Çin'in birinci en büyük ticaret ortağıdır.[408] Çin'in Avrupa Birliği ekonomisi için önemi buradan anlaşılacağı gibi Çin'in Avrupa dışında kıtalarda yaptığı yatırımlar da hem Avrupa Birliğini hem de Amerika Birleşik Devletlerini ilgilendirmektedir. Latin Amerika'da ve Afrika'da Çin yatırımları hızla genişlemektedir. Afrika'da

---

[407] Permanent Revolution, "China and the world economy; Firewall or last domino?" (Çevrim içi) http://www.permanentrevolution.net/entry/2582, 11 Eylül 2010.

[408] Frederic Lerais, Mattias Levin, Myriam Sochacki, Reinhilde Veugelers, "China the EU and the World Growing in Harmony?" (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/dgs/policy_advisers/publications/docs/china_report_27_july_06_en.pdf, 11 Eylül 2010.

Çin'in yayılması bölgedeki petrol ve doğal gaz kaynaklarına ülkenin ilgi göstermesi ile başlamış ve maden kaynakları ile ilgilenmesi ile devam etmiştir.

4. BÖLÜM
BÖLGESEL ENTEGRASYONUN OLASI ETKİLERİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA:

Brada ve Mendez'in makalesinden alınan bu model gelişmekte olan ülkeler planlı ekonomiler arasında bir entegrasyonun imkanları incelenirken entegrasyonun üye ülkelere fayda sağlaması için üye ülkeler arası mesafenin az olması gerekliliği ortaya konmaktadır.[409] Kuzeydoğu Asya ülkeleri (Çin Halk Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu ve Japonya) arasındaki mesafe Çin ve Rusya'nın komşu olması ve Japonya'nın sadece ufak bir boğazla ana kıtadan ayrılması sonucu çok küçük olması bu entegrasyonun başlarılı olması için pozitif bir değer taşır. Bunun yanında bütünleşmeye giren ülkelerin serbest pazar ekonomisine sahip olmaları makaleye göre entegrasyonun başarıya ulaşmasına ikinci bir yardımcı faktördür. Rusya Federasyonu 1990 yılından Çin Halk Cumhuriyeti 1978 yılından beri planlı ekonomiden liberal ekonomiye geçmiş veya hızla ekonomilerini liberalleştirmektedirler. Japonya zaten II. Dünya Savaşından bu yana liberal ekonomiye sahiptir. Makaleye göre entegrasyona giren ülkelerin nüfuslarındaki artış başarılı bir entegrasyonda bu ülkeler arasındaki ticareti arttırmaktadır. Rusya Federasyonu ve Japonya'nın nüfuslarının her yıl düşmesi yaptığımız regresyon analizinden de anlaşıldığı gibi bu ülkeler arası ticaretin düşmesine sebep olmaktadır. Ayrıca makalede bahsedildiği gibi entegrasyona giren ülkelerin gelirlerindeki artış bu ülkelerin zenginliklerindeki artışı göstermekte bu da entegrasyon ülkeleri arasındaki ticaretin artmasını sağlamaktadır.

Bölgesel ekonomik bütünleşme bölge ülkeleri arasında ticareti arttırmakta bu da entegrasyona giren ülkelerin milli gelirlerinde artışa neden olmaktadır. Milli gelir artışı analizimizde böyle bir oluşuma giren ülkelerin faydalarının artması olarak kabul edilmiş buna bağlı olarak Kuzeydoğu Asya'da ekonomik bir entegrasyonun

---

[409] Josef C Brada, Jose A Mendez, "Economic Integration Among Developed, Developing and Centrally Planned Economies A Comparative Analysis," **The Review of Economics and Statistics,** Vol:67, No:4, November 1985, s.549-556.

bölge ülkeleri için faydalı olacağı düşünülmüş ve bu toplanan verilerle kurulan denklemle ispat edilmeye çalışılmış ve olumlu sonuca ulaşılmıştır. İlerdeki satırlarda veriler sunulmakta model kurulmakta ve sonuca ulaşılmaktadır.

Aşağıda Brada ve Mendez'in makalesinde belirttiği regresyon denklemi verilmiş bundan sonra toplanan veriler ışığında bu denklem Çin Halk Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu ve Japonya arasındaki olası ilişkilere uygulanmıştır. İlerleyen analizde bu değişkenler arasındaki ilişkiler elde edilen verilerin ışığında tek tek incelenmiş ve açıklanmıştır.[410]

$\log X_{ij} = A + \alpha_1 \log Y_i + \alpha_2 \log Y_j + \alpha_3 \log N_i + \alpha_4 \log N_j + \alpha_5 \log D_{ij} + \log e_{ij}$

X_{ij} = Ülke i'den j'ye ihracatın değeri

A= Sabit sayı

Y_i, Y_j = İhracatçı ve ithalatçı ülkelerin gelirleri

N_i, N_j = İhracatçı ve ithalatçı ülkelerin nüfusu

D_{ij} = i ve j ülkeleri arasındaki mesafe

e_{ij} = doğal logaritmik hata terimi

Tablo 3. Çin ile Rusya Arasındaki Ticaret

Çin ie Japonya Arasındaki Ticaret 1995-2008

	Çin'in Rusyaya İhracatı	Rusya'nın Çin'e İhracatı
1995	166468	379864
1996	169271	515177
1997	203283	408612
1998	184037	364086
1999	149729	422264
2000	223335	576989
2001	271116	795938
2002	352074	840669
2003	602993	972807
2004	909812	1212741
2005	1321128	1588994
2006	1583249	1755433
2007	2846620	1968858
2008	3307585	2383276

[410] **A.e.**

	Çin'in Japonya'ya İhracatı	Japonya'nın Çin'e İhracatı
1995	2846269	2900476
1996	3088622	2918084
1997	3181982	2899298
1998	2969199	2820719
1999	3241060	3376338
2000	4165431	4150968
2001	4495757	4279691
2002	4843384	5346600
2003	5940870	7414813
2004	7350904	9432673
2005	8398628	10040768
2006	9162267	11567258
2007	16200859	13394237
2008	11613245	15060004

(10 000$)

Kaynak: Tablo National Bureau of Statistics of China, "Statistical Data", (Çevrimiçi), http://www.stats.gov.cn/english/statisticaldata/yearlydata/ 10 Eylül 2009'dan yararlanılarak tarafımca hazırlanmıştır

Tablo 4. Japonya ile Rusya Arasındaki Ticaret 1995-2008

	Japonya'nın Rusyaya İhracatı	Rusya'nın Japonya'ya İhracatı
1995	1189840,198	4893054,004
1996	1225005,996	4712484,851
1997	1349448,735	5314948,592
1998	1403397,866	4154891,034
1999	601664,0044	4714447,525
2000	675515,6216	5432242,442
2001	957319,978	5153119,989
2002	1299911,914	4508413,74
2003	2244174,829	5392912,332
2004	3710319,593	6791005,952
2005	5448984,136	7510617,591
2006	9035877,789	851996,1716
2007	13852564,13	1269594,152
2008	14151423,39	1235194,792

(1000$)

Kaynak: Tablo Trade Statistics of Japan Ministry of Finance "Ministry of Finance" (Çevrimiçi),http://www.customs.go.jp/toukei/srch/indexe.htm, 10 Eylül 2009' da bulunan verilerden yararlanılarak tarafımca hazırlanmıştır.

Tablo 5. Japonya,Rusya ve Çin'in Nüfusu 1995-2008

	Nüfus		
	Japonya	Rusya	Çin
1995	125439000	148141000	1204855000
1996	125761000	147739000	1217550000
1997	126091000	147304000	1230075000
1998	126410000	146899000	1241935000
1999	126650000	146309000	1253735000
2000	126925843	146303000	1262245000
2001	127149000	145949600	1271850000
2002	127446000	145299700	1280400000
2003	127720000	144599400	1288400000
2004	127687000	143849600	1296157000
2005	127767994	143113600	1304500000
2006	127769510	142367600	1311798000
2007	127433494	141377752	1321851888
2008	127288416	140702096	1330044544

Kaynak: Tablo Nation Master "Population" (Çevrimiçi) http://www.nationmaster.com/time.php?stat=peo_pop-people-population&country" 10 Eylül 2009' da bulunan verilerden yararlanılarak tarafımca hazırlanmıştır

Tablo 6. Japonya, Rusya ve Çin'in GSYİH'ları 1995-2008

	GSYİH		
	Japonya	Rusya	Çin
1995	5,24425E+12	3,95529E+11	7,28011E+11
1996	4,62046E+12	3,91721E+11	8,5609E+11
1997	4,23378E+12	4,04927E+11	9,52653E+11
1998	3,84227E+12	2,70953E+11	1,01946E+12
1999	4,34765E+12	1,95906E+11	1,08328E+12
2000	4,64961500000E+12	2,59709E+11	1,19848E+12
2001	4,08773E+12	3,06603E+11	1,32481E+12
2002	3,90483E+12	3,45471E+11	1,45383E+12
2003	4,23125E+12	4,31487E+11	1,64096E+12
2004	4,58488400000E+12	5,91742E+11	1,93171E+12
2005	4,53396500000E+12	7,64501E+11	2,24385300000E+12
2006	4,34013300000E+12	9,8694E+11	2,668071E+12
2007	4,37794000000E+12	1,3712E+12	3,50553E+12
2008	4,88697000000E+12	1,6776E+12	4,53279E+12

Kaynak: Tablo Nation Master "Economy Statistics, GDP" (Çevrimiçi) http://www.nationmaster.com/time.php?stat=peo_pop-people-population&countryda, 10Eylül 2009 bulunan verilerden yararlanılarak tarafımca hazırlanmıştır.

Brada ve Mendez'in makalesine göre[411] bu modelin en önemli kısmı ülkeler arasındaki mesafenin enetegrasyonda önemli bir etken olmasıdır. Bu açıdan modelimizi Kuzeydoğu Asya bölgesine uygularken deniz ticaretini göz önüne aldık. Rusya'nın uzakdoğusunun en büyük limanı olan Vladivostok ile Japonya'nın batı kıyısındaki en önemli limanı olan Niigata arasındaki mesafenin deniz mili olarak iki ülke arasındaki mesafeyi vereceğini düşündük. Ayrıca Japonya ile Çin arasındaki mesafeyi Japonya'nın en büyük limanı olan Yokohoma ile kuzey Çin'in en büyük limanı olan Şanghay arasındaki deniz mili ölçüsünde uzaklık ile ölçmek istedik. Her ne kadar Rusya ile Çin komşu ülkeler olsa da aralarındaki mesafeyi Vladivostok ile Şanghay arasındaki mesafenin ölçüsünü göz önüne alarak kabul ettik. Limanlar arasındaki mesafeler şunlardır:

Vladivostok- Niigata arası mesafe 453 deniz mili

Şanghay- Yokohoma arası mesafe 1030 deniz mili

Şaghay- Vladivostok arası mesafe 1020 deniz mili

Bu rakamları hazırladıktan sonra regresyon analizimizi yaparken bu rakamlar hiç değişmediği için regresyona katmamızın imkanı olmadı. Bu yüzden her ne kadar Brada ve Mendez ülkeler arasındaki mesafeye önem veriyorlarsa da bu değişkeni analizimizden çıkardık onun yerine ülkeler arası mesafenin ne kadar küçük olduğunu göstermek için bu şekilde yazmayı uygun gördük.

4.1.Verilerin Birim Kök Analizleri Sonuçları

Kurulacak olan regresyon denklemlerinde kullanılacak veriler birim kök'ten arındırılmış şekilde kullanılmıştır. Brim kök analizinde "Augmented Dickey-Fuller" yöntemi kullanılmıştır. Aşağıda verilerin birimkökten arındırılmış şekilleri gösterilmektedir.

[411] **A.e.**

4.1.1. Rusya Federasyonu'nun Nüfus Verileri (RNUF)

Rusya Federasyonu'nun nüfus verileri birim kök testinde birim kökten arındırılmıştır. Bu testin sonuçları Tablo 7'de gözükmektedir. Bu veriler Akaike kriterini minimize eden aralık seçilerek bulunmuştur.

Tablo 7. Rusya Federasyonu Nüfus Verileri İkinci Fark Birim Kök Testi Sonuçları

RNUF				
	t-İstatistiği	1%	5%	10%
Sabit Terimli	-4,6444	-4,1219	-3,1449	-2,7137
Sabit Terimli ve Trendli	- 4,3904	-4,9922	-3,8753	-3,3883
Trendsiz ve Sabit Terimsiz	-4,7433	-2,7719	-1,974	-1,602

Kaynak: Tablo 5'deki verilere dayanarak tarafımca hazırlanmıştır

4.1.2. Japonya'nın Nüfus Verileri (JNUF)

Japonya'nın nüfus verileri birim kök testi sonuçları ele alınarak birim kökten arındırılmıştır ve bu şekilde modelde kullanılmıştır. Bu birim kök testi sonuçlarının seçiminde Akaike kriterini minimize eden alternetif kullanılmıştır.

Tablo 8. Japonya Nüfus Verileri İkinci Fark Birim Kök Testi Sonuçları

JNUF				
	t-İstatistiği	1%	5%	10%
Sabit Terimli	2,527	-4,0044	-3,0988	-2,6904
Sabit Terimli ve Trendli	2,6608	-4,8	-3,7911	-3,3422
Trendsiz ve Sabit Terimsiz	1,1875	-2,754	-1,9709	-1,603

Kaynak: Tablo 5'deki verilere dayanarak tarafımca hazırlanmıştır.

4.1.3. Çin Halk Cumhuriyeti Nüfus Verileri (CNUF)

Çin Halk Cumhuriyeti nüfus verileri birim kök testine tabi tutulduğunda birim kökten arındırılmış seçeneğin "Sabit Terimli" seçeneği olduğu anlaşılmaktadır. Bu test seçeneği ele alınırken de Akaike kriteri göz önüne alınmıştır.

Tablo 9. Çin Halk Cumhuriyeti Nüfus Verileri Birim Kök Testi Sonuçları

CNUF				
	t-İstatistiği	1%	5%	10%
Sabit Terimli	-5,7552	-4,0044	-3,0988	-2,6904
Sabit Terimli ve Trendli	- 2,7871	-4,80008	-3,7911	-3,3422
Trendsiz ve Sabit Terimsiz	1,3227	-2,7719	-1,974	-1,6029

Kaynak: Tablo 5'teki verilere dayanarak tarafımca hazırlanmıştır.

4.1.4. Rusya Federasyonu'nun Milli Gelir Verileri (RMG)

Rusya Federasyonu'nun milli gelir verileri Tablo 10'da görüldüğü gibi "Sabit Terimli ve Trendli" seçeneğindeki t-istatistiğinin mutlak değerinin %1, %5, %10 test kriter değerinden büyük olması yüzünden birim kökten arındırılması için bu verinin kullanılması gerektiğini göstermektedir.

Tablo 10. Rusya Federasyonu Milli Gelir Verileri Birinci Fark Birim Kök Testi Sonuçları

RMG				
	t-İstatistiği	1%	5%	10%
Sabit Terimli	2,2572	-4,0579	-3,1199	-2,7011
Sabit Terimli ve Trendli	-5,566	-4,8864	-3,8289	-3,3629
Trendsiz ve Sabit Terimsiz	1,1318	-2,7719	-1,974	-1,6029

Kaynak: Tablo 6'daki verilere dayanarak tarafımca hazırlanmıştır.

4.1.5. Japonya'nın Milli Gelir Verileri (JMG)

Japonya'nın milli geliri'nin verileri birinci farktan birim kök testine tabi tutularak yine Akaike testi sonuçlarını minimize eden aralık seçilerek bulunmuştur.

Tablo 11. Japonya Milli Gelir Verileri Birinci Fark Birim Kök Testi Sonuçları

JMG				
	t-İstatistiği	1%	5%	10%
Sabit Terimli	-3,769	-4,1219	-3,1449	-2,7137
Sabit Terimli ve Trendli	- 6,539	-5,2953	-4,0081	-3,4607
Trendsiz ve Sabit Terimsiz	-4,1041	-2,7719	-1,974	-1,6029

Kaynak: Tablo 6'daki verilere dayanarak tarafımca hazırlanmıştır.

4.1.6. Çin Halk Cumhuriyetinin Milli Gelir Verileri (CMG)

Çin Halk Cumhuriyeti milli gelir verileri birim kök testine tabi tutulduğunda birim kökten arındırılması için "Trendsiz ve Sabit Terimsiz" seçeneğinin seçilmesi gerektiği Tablo 12'den anlaşılmaktadır. Yine bu seçimde Akaike kriteri göz önüne alınmıştır.

Tablo 12. Çin Halk Cumhuriyeti Milli Gelir Verileri Birim Kök Testi Sonuçları

CMG				
	t-İstatistiği	1%	5%	10%
Sabit Terimli	2,6572	-4,297	-3,212	-2,747
Sabit Terimli ve Trendli	2,377	-5,2953	-4,0081	-3,4607
Trendsiz ve Sabit Terimsiz	3,1793	-2,8167	-1,9823	-1,601

Kaynak: Tablo 6'daki verilere dayanarak tarafımca hazırlanmıştır.

4.1.7. Japonyanın Rusya Federasyonuna Olan İhracatı Verileri (JR)

Japonya'nın Rusya Federasyonuna olan ihracatı verileri birim kök testi uygulanarak çıkan sonuçların analizde kullanılması sonucu arındırılmıştır. Yine Akaike kriterinin minimize edilmesi kuralı uygulanmıştır.

Tablo 13. Japonya'nın Rusya Federasyonuna olan İhracatı Birinci Fark Birim Kök Testi Sonuçları

JR				
	t-İstatistiği	1%	5%	10%
Sabit Terimli	-2,0454	-4,20005	-3,1753	-2,7289
Sabit Terimli ve Trendli	- 0,1886	-4,8	-3,79117	-3,3422
Trendsiz ve Sabit Terimsiz	3,0652	-2,7406	-1,9684	-1,6043

Kaynak: Tablo 4'deki verilere dayanarak tarafımca hazırlanmıştır.

4.1.8. Japonya'nın Çin Halk Cumhuriyetine İhracatı Verileri (JC)

Japonya'nın Çin Halk Cumhuriyetine ihracatı verileri ele alındığında ve birim kök testi uygulandığında Tablo 14'den de anlaşıldığı gibi "Trendsiz ve Sabit Terimsiz"

seçeneği birim kökten arındırılmış verileri vermektedir ve bu veriler modelde kullanılmıştır. Bu seçeneğin seçiminde Akaike kriteri göz önüne alınmıştır.

Tablo 14. Japonya'nın Çin Halk Cumhuriyetine İhracatı Verileri Birim Kök Testi Sonuçları

JC				
	t-İstatistiği	1%	5%	10%
Sabit Terimli	3,2687	-4,0044	-3,0988	-2,6904
Sabit Terimli ve Trendli	- 0,7183	-4,8	-3,7911	-3,3422
Trendsiz ve Sabit Terimsiz	6,6585	-2,7406	-1,9684	-1,6043

Kaynak: Tablo 3'teki verilere dayanarak tarafımca hazırlanmıştır.

4.1.9. Rusya Federasyonu'nun Japonya'ya İhracat Verileri (RJ)

Rusya Federasyonunun Japonya'ya olan ihracatı verileri birinci fark brim kök testi uygulanarak birim kökten arındırılmış olarak kullanılmıştır modelde. Bu verilerin diğerlerinin aarasından seçiminde Akaike kriterinin minimize eden sonuç alınarak seçim yapılmıştır.

Tablo 15. Rusya Federasyonu'nun Japonya'ya İhracat Verileri Birim Kök Testi Sonuçları

RJ				
	t-İstatistiği	1%	5%	10%
Sabit Terimli	-3,4395	-4,0579	-3,1199	-2,7011
Sabit Terimli ve Trendli	- 4,6755	-4,8864	-3,8289	-3,3629
Trendsiz ve Sabit Terimsiz	-3,0223	-2,7549	-1,9709	-1,603

Kaynak: Tablo 4'deki verilere dayanarak tarafımca hazırlanmıştır.

4.1.10. Rusya Federasyonu'nun Çin Halk Cumhuriyetine İhracatı Verileri (RC)

Rusya Federasyonunun Çin Halk Cumhuriyetine olan ihracatı verileri birim kök testine tabi tutulmuş "Trendsiz ve Sabit Terimsiz" seçeneğinin verileri birim kökten

arındırdığı görülmüş ve bu veriler modelde kullanılmıştır. Bu seçimin yapılmasında Akaike kriterini minimize eden veri serisi seçilmiştir.

Tablo 16. Rusya Federasyonu'nun Çin Halk Cumhuriyetine İhracatı Verileri İkinci Fark Birim Kök Testi Sonuçları

RC				
	t-İstatistiği	1%	5%	10%
Sabit Terimli	-4,3059	-4,4205	-3,2598	-2,7711
Sabit Terimli ve Trendli	- 3,736	-5,521	-4,107	-3,515
Trendsiz ve Sabit Terimsiz	-3,9246	-2,771	-1,974	-1,6029

Kaynak: Tablo 3'teki verilere dayanarak tarafımca hazırlanmıştır.

4.1.11. Çin Halk Cumhuriyetinin Rusya Federasyonuna İhracatı Verileri (CR)

Çin Halk Cumhuriyet'nin Rusya Federasyonuna olan ihracatı verileri birim kök testine tabi tutulmuş, modelde "Sabit Terimli" seçeneğini gerçekleştiren veriler kullanılmıştır. Yine Akaike kriteri bu seçimde rol oynamıştır.

Tablo 17. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Rusya Federasyonuna İhracatı Verileri Birim Kök Testi Sonuçları

CR				
	t-İstatistiği	1%	5%	10%
Sabit Terimli	6,4673	-4,0579	-3,1199	-2,701
Sabit Terimli ve Trendli	2,815	-5,1248	-3,9333	-3,42003
Trendsiz ve Sabit Terimsiz	6,3851	-2,754	-1,9709	-1,6036

Kaynak: Tablo 3'teki verilere dayanarak tarafımca hazırlanmıştır.

4.2.Birinci Kointegrasyon Denklemi

Araştırmada kullanılan verilerin uzun ve kısa dönem güvenilirliklerini araştırmak için veriler üzerinde kointegrasyon araştırması yapılmıştır.

Tablo 18'de görülen kointegrasyon denkleminin kointegrasyon katsayısı RE'den anlaşılacağı gibi bu denklemdeki parametreleri kısa vadede şüphelidir fakat bu denkleme uzun vade tahminlerinde güvenilebilir. Bu sonuca RE'nin olasılık değerinin (Prob.) 0.05'ten büyük olmasından varmaktayız.

Tablo 18. Birinci Kointegrasyon Denklemi

Bağımlı Değişken: D(JR,1)
Yöntem: En Küçük Kareler
Tarih: 10/26/10 Zaman: 15:06
Örnek (Ayarlanmış): 1995 2008
İçerilen Gözlemler: 14 Ayarlamadan Sonra

	Katsayı	Std. Hata	t-İstatistiği	Olasılık
C	-294981.9	538911.6	-0.547366	0.5991
D(JMG,1)	-2.23E-07	5.50E-07	-0.405066	0.6960
D(JNUF,1)	-0.114616	0.077783	-1.473537	0.1788
D(RNUF,1)	-1.092021	1.128887	-0.967344	0.3617
D(RMG,1)	4.86E-06	1.25E-06	3.902724	0.0045
RE(-1)	-0.672032	0.478900	-1.403282	0.1981

Regresyonun S.H'sı	743371.4	Akaike Bilgi kriteri	30.17331
Kalıntı Karesinin Toplamı	4.42E+12	Schwarz Kriteri	30.44719
Log İhtimal	-205.2131	Hannan-Quinn Kriteri	30.14795
Durbin-Watson İstatistiği	2.060859	İkinci derece KKT	4.42E+12

Kaynak: Tablo 5 ve Tablo 6 'daki verilere dayanarak tarafımca hazırlanmıştır.

4.3.İkinci Kointegrasyon Denklemi

Bu ikinci kointegrasyon denklemininde de Tablo 19'da gözüktüğü gibi kointegrasyon katsayısının REE olasılık değerinin 0.05'ten küçük olması dolayısıyla bu denklemin parametreleri uzun dönemde açıklayıcılıklarını korumaktadırlar.

Tablo 19. İkinci Kointegrasyon Denklemi

Bağımlı Değişken: D(RJ,1)
Yöntem: En Küçük Kareler
Tarih: 10/26/10 Zaman: 15:09
Örnek (Ayarlanmış): 1995 2008
İçerilen Gözlemler: 14 Ayarlamadan Sonra

	Katsayı	Std. Hata	t-İstatistiği	Olasılık
C	477897.3	236729.5	2.018748	0.0782
D(JMG,1)	5.79E-07	3.14E-07	1.842869	0.1026
D(JNUF,1)	-0.066789	0.036740	-1.817867	0.1066
D(RNUF,1)	0.616684	0.481778	1.280016	0.2364
D(RMG,1)	3.88E-06	3.91E-07	9.922954	0.0000
REE(-1)	-0.853071	0.319838	-2.667201	0.0285

Regresyonun S.H'sı	328514.2	Akaike Bilgi kriteri	28.54008
Kalıntı Karesinin Toplamı	8.63E+11	Schwarz Kriteri	28.81396
Log İhtimal	-193.7805	Hannan-Quinn Kriteri	28.51472
Durbin-Watson İstatistiği	2.211832	İkinci derece KKT	8.63E+11

Kaynak: Tablo 5 ve Tablo 6 'daki verilere dayanarak tarafımca hazırlanmıştır.

4.4.Birinci Regresyon Denklemi

Bu denklemde Japonya'nın Rusya Federasyonuna yaptığı ihracat ile Japonya'nın milli geliri (JMG) Japonya'nın nüfusu (JNUF), Rusya'nın nüfusu (RNUF) ve Rusyanın milli geliri (RMG) arasındaki ilişki incelenmiştir.

İlk olarak Japonya'nın milli geliri ve Japonya'nın Rusya Federasyonuna ihracatı arasında bir doğru orantı gözlenmektedir. Bunun sebebi incelenen yıllarda Japon ekonomisinin belirli bir oranda küçülmesiyle doğru orantılı olarak Japonya'nın Rusya'ya ihracatının da azalmış olmasıdır

İkinci olarak Japonya'nın nüfusunun artışı ile Japonya'nın Rusya'ya ihracatı arasında zayıf negatif yönlü ilişkiden bahsetmek gerekirse bunu da geçen yıllar süresince Rusya ile olan ticaret artarken Japonya'nın nüfusunun azalmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Üçüncü olarak Rusya'nın nüfusu ile Japonya'nın ihracatı arasındaki negatif yönlü ilişki göze çarpmaktadır. Bu da Japonya'nın ihracatı artarken Rusya'nın nüfusunun azalmasıyla açıklanabilir.

Son olarak Japonya'nın Rusya'ya olan ihracatının Rusya'nın milli gelirinin artışıyla beraber artması Rusya'da milli gelir yükseldikçe artan Japon malı tüketimi ile açıklanabilir. Gerçektende Rus halkı gelirlerindeki artışla beraber daha fazla ithal malı kullanmaya başlamış bu da Japonya'nın bu ülkeye ihracatını arttırmıştır.

Tablo 20. Birinci Regresyon Denklemi

Bağımlı Değişken: JR
Yöntem: En Küçük Kareler
Tarih: 10/26/10 Zaman: 15:07
Örnek: 1994 2008
İçerilen Gözlemler: 15

	Katsayı	Std. Hata	t-İstatistiği	Olasılık
C	65570958	22191079	2.954834	0.0144
JMG	2.24E-07	6.12E-07	0.365218	0.7226
JNUF	-0.135450	0.072892	-1.858238	0.0928
RNUF	-0.323597	0.191266	-1.691873	0.1215
RMG	6.12E-06	6.79E-07	9.012813	0.0000

R-Kare	0.982327	Bağımlı Değişkenin Ort.	3897868.
Ayarlanmış R-Kare	0.975257	S.D. Bağımlı Değişkeni	4677283.
Regresyonun S.H sı	735729.3	Akaike Bilgi Kriteri	30.11631
Kalıntı Karesinin Toplamı	5.41E+12	Schwarz Kriteri	30.35233
Log İhtimal	-220.8724	Hannan-Quinn Kriteri	30.11380
F-İstatistiği	138.9553	Durbin-Watson İstatistiği	2.059982
Olasılık(F-İstatistiği)	0.000000	İkinci Derece KKT	5.41E+12

Kaynak: Tablo 5 ve Tablo 6 'daki verilere dayanarak tarafımca hazırlanmıştır.

4.5.İkinci Regresyon Denklemi

Bu denklemde Rusya Federasyonu'nun Japonya'ya olan ihracatı ile Japonya'nın milli geliri, Japonya'nın nüfusu, Rusya'nın nüfusu ve Rusya'nın milli geliri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Rusyanın ihracatı ile Japonya'nın milli geliri

arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır. Gerçektende Japonya'nın milli geliri arttıkça gelişen ilişkiler dolayısıyla Rusya'dan daha fazla hammadde Japonya'ya ithal edilmiştir.

İkinci olarak Rusya'nın ihracatı artarken Japonya'nın nüfusunda düşüş kaydedilmiştir. Rusya ile gelişen ilişkiler sonucu Rusya'nın Japonya ile olan ticareti gelişmekte ve ihracatı artmaktayken Japon nüfusu yaşlanmakta ve aynı zamanda düşmekteydi. Bu durum analizdeki negatif yönlü ilişkiyi açıklamaktadır.

Üçüncü olarak Rusya'nın Japonya'ya ihracatı artarken Rusya'nın nüfusunun düştüğü görülmektedir. Gerçektende Rusya ile Japonya arasındaki ticaret arttığı dönemde Rusya'nın nüfusu ya sabit kalmış ya da düşmüştür.

Son olarak Rusya'nın Japonya'ya olan ihracatı artarken Rusya'nın milli geliri de artmıştır.Bunun sebebi olarak Rusya'nın bu dönemde Japonya'ya ihracatının artmasıyla birlikte Rusya'nın özelikle enerji ürünleri ihracatında ve diğer ham maddelerin ihracatında artış yaşaması Rusya'nın milli gelirini arttırmıştır.

Tablo 21. İkinci Regresyon Denklemi

Bağımlı Değişken: RJ
Yöntem: En Küçük Kareler
Tarih: 10/26/10 Zaman: 15:07
Örnek: 1994 2008
İçerilen Gözlemler: 15

	Katsayı	Std. Hata	t-İstatistiği	Olasılık
C	54170207	13160593	4.116092	0.0021
JMG	5.32E-07	3.63E-07	1.464463	0.1738
JNUF	-0.044389	0.043229	-1.026824	0.3287
RNUF	-0.315809	0.113432	-2.784138	0.0193
RMG	3.38E-06	4.02E-07	8.395145	0.0000

R-Kare	0.982439	Bağımlı Değişkenin Ort.	6403670.
Ayarlanmış R-Kare	0.975414	S.D. Bağımlı Değişkeni	2782738.
Regresyonun S.H.sı	436330.0	Akaike Bilgi Kriteri	29.07139
Kalıntı Karesinin Toplamı	1.90E+12	Schwarz Kriteri	29.30740
Log İhtimal	-213.0354	Hannan-Quinn Kriteri	29.06887
F-İstatistiği	139.8582	Durbin-Watson İstatistiği	1.352974
Olasılık(F-İstatistiği)	0.000000	İkinci Derece KKT	1.90E+12

Kaynak: Tablo 5 ve Tablo 6 'daki verilere dayanarak tarafımca hazırlanmıştır.

4.6. Üçüncü Kointegrasyon Denklemi

Bu kointegrasyon denkleminin kointegrasyon denklemi parametresinin RE olasılığının 0.05'ten büyük olması nedeniyle bu denklemin parametrelerinin uzun dönemdeki açıklayıcılığı şüphelidir. Bu yüzden bu denkleme kısa dönemde güvenilmelidir.

Tablo 22. Üçüncü Kointegrasyon Denklemi

Bağımlı Değişken: D(CJ,1)
Yöntem: En Küçük Kareler
Tarih: 10/26/10 Zaman: 15:13
Örnek (Ayarlanmış): 1995 2008
İçerilen Gözlemler: 14 Ayarlamadan Sonra

	Katsayı	Std. Hata	t-İstatistiği	Olasılık
C	1348296.	451588.1	2.985675	0.0174
D(CMG,1)	1.23E-06	5.26E-07	2.336793	0.0477
D(CNUF,1)	-0.093591	0.039925	-2.344148	0.0471
D(JMG,1)	5.96E-07	1.93E-07	3.087103	0.0150
D(JNUF,1)	0.068363	0.045303	1.508998	0.1697
RE(-1)	-0.166154	0.239090	-0.694943	0.5068

Regresyonun S.H'sı	254795.0	Akaike Bilgi kriteri	28.03183
Kalıntı Karesinin Toplamı	5.19E+11	Schwarz Kriteri	28.30571
Log İhtimal	-190.2228	Hannan-Quinn Kriteri	28.00648
Durbin-Watson İstatistiği	1.177908	İkinci derece KKT	5.19E+11

Kaynak: Tablo 5 ve Tablo 6 'daki verilere dayanarak tarafımca hazırlanmıştır.

4.7. Dördüncü Kointegrasyon Denklemi

Yine Tablo 23'de görüldüğü gibi kointegrasyon katsayısının (REE) olasılık değeri 0.05'ten büyük olduğundan bu denklem uzun dönemde sürdürülebilir bir istikrarı bulunmamaktadır. Bu yüzden bu denklem kısa dönemde güvenilirdir.

Tablo 23. Dördüncü Kointegrasyon Denklemi

Bağımlı Değişken: D(JC,1)
Yöntem: En Küçük Kareler
Tarih: 10/26/10 Zaman: 15:14
Örnek (Ayarlanmış): 1995 2008
İçerilen Gözlemler: 14 Ayarlamadan Sonra

	Katsayı	Std. Hata	t-İstatistiği	Olasılık
C	1593599.	455992.3	3.494794	0.0081
D(CMG,1)	7.96E-07	5.28E-07	1.507295	0.1702
D(CNUF,1)	-0.112482	0.040383	-2.785411	0.0237
D(JMG,1)	4.71E-07	2.34E-07	2.016292	0.0785
D(JNUF,1)	0.025973	0.046823	0.554710	0.5943
REE(-1)	0.102501	0.146283	0.700701	0.5034

Regresyonun S.H'sı	254674.4	Akaike Bilgi kriteri	28.03089
Kalıntı Karesinin Toplamı	5.19E+11	Schwarz Kriteri	28.30477
Log İhtimal	-190.2162	Hannan-Quinn Kriteri	28.00553
Durbin-Watson İstatistiği	1.666443	İkinci derece KKT	5.19E+11

Kaynak: Tablo 5 ve Tablo 6 'daki verilere dayanarak tarafımca hazırlanmıştır.

4.8. Üçüncü Regresyon Denklemi

Bu analizde Çin'in Japonya'ya olan ihractı ile Çin'in milli geliri, Çin'in nüfusu, Japonya'nın milli geliri ve Japonya'nın nüfusu ilişkilendirilmiştir.

İlk olarak Çin'in Japonya'ya olan ihracatı ile Çin'in milli geliri arasında pozitif yönlü bir ilişki gözlemlenmektedir. Gerçektende Çin'in Japonya'ya olan ihracatı artarken Çin'in milli geliri artmaktadır. Bu pozitif yönlü ilişkiyi açıklamaktadır.

İkinci olarak Çin'in ihracatı artarken Çin'in nüfusunda da önemli derecede olmasa da bir artış görülmektedir.

Üçüncü olarak Çin'in ihracatı ile Japonya'nın milli geliri arasında pozitif yönlü bir ilişki gözlemlenmektedir. Japonya'nın Çin ile olan ticari ve ekonomik ilişkileri her

geçen gün daha iyiye gitmektedir. Artan ticaret bu analizden de görüldüğü gibi artan Japonya'nın milli geliri ile doğru orantılıdır.

Son olarak Çin'in Japonya'ya olan ihracatı Japonya'nın nüfus artış ve azalışı ile doğru orantılı olduğu görülmektedir. Buda Japonya'nın Çin'den ithalatının büyük kısmının tüketim mallarından oluştuğunu düşünürsek talebin Japon nüfusunun artış ve azalışıyla çok ilgili olduğunu anlayabiliriz.

Tablo 24. Üçüncü Regresyon Denklemi

Bağımlı Değişken: CJ
Yöntem: En Küçük Kareler
Tarih: 10/26/10 Zaman: 15:12
Örnek: 1994 2008
İçerilen Gözlemler: 15

	Katsayı	Std. Hata	t-İstatistiği	Olasılık
C	-66739507	12417045	-5.374830	0.0003
CMG	2.52E-06	4.63E-07	5.447778	0.0003
CNUF	0.027586	0.007402	3.727056	0.0039
JMG	1.17E-06	4.04E-07	2.888591	0.0161
JNUF	0.193117	0.069023	2.797848	0.0189

R-Kare	0.984471	Bağımlı Değişkenin Ort.	5577089.
Ayarlanmış R-Kare	0.978260	S.D. Bağımlı Değişkeni	3034843.
Regresyonun S.H sı	447474.5	Akaike Bilgi Kriteri	29.12183
Kalıntı Karesinin Toplamı	2.00E+12	Schwarz Kriteri	29.35784
Log İhtimal	-213.4137	Hannan-Quinn Kriteri	29.11931
F-İstatistiği	158.4918	Durbin-Watson İstatistiği	1.225457
Olasılık(F-İstatistiği)	0.000000	İkinci Derece KKT	2.00E+12

Kaynak: Tablo 5 ve Tablo 6 'daki verilere dayanarak tarafımca hazırlanmıştır.

4.9.Dördüncü Regresyon Denklemi

Bu denklemimizde Japonya'nın Çin'e olan ihractı Çin'in milli geliri (CMG), Çin'in nüfusu (CNUF), Japonya'nın milli geliri (JMG) ve Japonya'nın nüfusu (JNUF) ile ilişkilendirilmektedir.

İlk olarak Japonya'nın Çin'e ihracatı ile Çin'in milli geliri arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Bu Çin'in artan refah ile birlikte halkın Japon mallarına rahabetinin arttığını göstermektedir.

İkinci olarak Japonya'nın Çin'e olan ihracatının Çin'in nüfusuyla doğru orantılı olduğunu görmekteyiz. Her ne kadar bu göz ardı edebilinecek kadar küçük ise de açıklamak istersek Çin'in nüfusu arttıkça Japon mallarına olan talebin de arttığı şeklinde yorumlayabiliriz bu durumu.

Üçüncü olarak Japonya'nın Çin'e olan ihracatı artmakta olduğu dönemde Japonya'nın milli gelirinin de buna bağlı olarak arttığını analizden görmekteyiz.

Son olarak Japonya'nın Çin'e olan ihracatı Japonya'nın nüfusu ile doğru orantılı olarak artmaktadır. Buda Japonya'nın nüfusu düştüğüne göre Japonya'nın ihracatının oransal olarak düştüğünü göstermektedir.

Tablo 25. Dördüncü Regresyon Denklemi

Bağımlı Değişken: JC
Yöntem: En Küçük Kareler
Tarih: 10/26/10 Zaman: 15:14
Örnek: 1994 2008
İçerilen Gözlemler: 15

	Katsayı	Std. Hata	t-İstatistiği	Olasılık
C	-94312454	22438634	-4.203128	0.0018
CMG	4.05E-06	8.37E-07	4.834520	0.0007
CNUF	0.030871	0.013375	2.308028	0.0437
JMG	1.80E-06	7.30E-07	2.463839	0.0335
JNUF	0.324609	0.124731	2.602469	0.0264

R-Kare	0.974577	Bağımlı Değişkenin Ort.	6548975.
Ayarlanmış R-Kare	0.964408	S.D. Bağımlı Değişkeni	4286191.
Regresyonun S.H sı	808623.6	Akaike Bilgi Kriteri	30.30526
Kalıntı Karesinin Toplamı	6.54E+12	Schwarz Kriteri	30.54127
Log İhtimal	-222.2894	Hannan-Quinn Kriteri	30.30274
F-İstatistiği	95.83730	Durbin-Watson İstatistiği	1.073698
Olasılık(F-İstatistiği)	6.54E+12	İkinci Derece KKT	

Kaynak: Tablo 5 ve Tablo 6 'daki verilere dayanarak tarafımca hazırlanmıştır.

4.10.Beşinci Kointegrasyon Denklemi

Tablo 26'da gözüktüğü gibi kointegrasyon katsayısının (RE) olasılık değerinin 0.05'ten büyük olması bu denklemin uzun dönemde istikrarsız olduğunu göstermektedir.

Tablo 26. Beşinci Kointegrasyon Denklemi

Bağımlı Değişken: D(RC,1)
Yöntem: En Küçük Kareler
Tarih: 10/26/10 Zaman: 15:17
Örnek (Ayarlanmış): 1995 2008
İçerilen Gözlemler: 14 Ayarlamadan Sonra

	Katsayı	Std. Hata	t-İstatistiği	Olasılık
C	339941.0	204817.0	1.659730	0.1356
D(CMG,1)	2.39E-07	1.16E-07	2.061623	0.0732
D(CNUF,1)	-0.028766	0.015689	-1.833518	0.1041
D(RMG,1)	-1.18E-08	9.83E-08	-0.119678	0.9077
D(RNUF,1)	-0.042033	0.168404	-0.249596	0.8092
RE(-1)	-0.414649	0.314999	-1.316352	0.2245

Regresyonun S.H'sı	101054.8	Akaike Bilgi kriteri	26.18224
Kalıntı Karesinin Toplamı	8.17E+10	Schwarz Kriteri	26.45612
Log İhtimal	-177.2757	Hannan-Quinn Kriteri	26.15689
Durbin-Watson İstatistiği	2.156865	İkinci derece KKT	8.17E+10

Kaynak: Tablo 5 ve Tablo 6 'daki verilere dayanarak tarafımca hazırlanmıştır.

4.11.Altıncı Kointegrasyon Denklemi

Burada gözüktüğü gibi kointegrasyon katsayısının (REE) olasılık değeri 0.05'ten küçüktür bu da gösterir ki bu denklem kısa dönemde olduğu kadar uzun dönemde de istikrarlıdır.

Tablo 27. Altıncı Kointegrasyon Denklemi

Bağımlı Değişken: D(CR,1)
Yöntem: En Küçük Kareler
Tarih: 10/26/10 Zaman: 15:18
Örnek (Ayarlanmış): 1995 2008
İçerilen Gözlemler: 14 Ayarlamadan Sonra

	Katsayı	Std. Hata	t-İstatistiği	Olasılık
C	15770.11	74111.51	0.212789	0.8376
D(CMG,1)	5.99E-07	3.89E-08	15.38916	0.0000
D(CNUF,1)	-0.009671	0.005657	-1.709654	0.1311
D(RMG,1)	5.70E-07	3.60E-08	15.83454	0.0000
D(RNUF,1)	-0.150210	0.057108	-2.630297	0.0339
RE(-1)	-0.259515	0.106652	-2.433280	0.0452
REE(-1)	-1.474024	0.287839	-5.121006	0.0014

Regresyonun S.H'sı	33749.99	Akaike Bilgi kriteri	23.99820
Kalıntı Karesinin Toplamı	7.97E+09	Schwarz Kriteri	24.31773
Log İhtimal	-160.9874	Hannan-Quinn Kriteri	23.96862
Durbin-Watson İstatistiği	2.462484	İkinci derece KKT	7.97E+09

Kaynak: Tablo 5 ve Tablo 6 'daki verilere dayanarak tarafımca hazırlanmıştır.

4.12.Beşinci Regresyon Denklemi

Bu denklemimizde Rusya'nın Çin'e olan ihracatı (RC) ile Çin'in milli geliri (CMG), Rusya'nın milli geliri (RMG), Çin'in nüfusu (CNUF) ve Rusya'nın nüfusu (RNUF) arasındaki ilişki incelenmektedir.

İlk olarak Rusya'nın Çin'e ihracatı ile Çin'in milli geliri arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu Çin'in milli geliri hızla artmasıyla Çin'in Rusya'dan ithalatıda artmaktadır.

İkinci olarak Rusya'nın Çin'e olan ihracatının değişen Çin nüfusuyla az da olsa ters orantılı olduğunu göstermektedir. Çin'de artan nüfus Çin'in hammadde ihtiyacını daha fazla artırmakta fakat bu ihtiyaç daha çok Güneydoğu Asya ülkeleri ve dünyanın diğer yerlerinden karşılanmaktadır.

Üçüncü olarak Rusya'nın milli geliri Rusya'nın Çin'e artan ihracatı ile birlikte artmadığı görülmektedir. Bu da Rusya'nın milli geliri artışının daha çok Avrupa ülkelerine yaptığı ham madde ve enerji ürünleri ihracatından sağlandığıyla açıklanabilir.

Son olarak Rusya'nın ihracatı Rusya'nın nüfusunun artışı ile ters orantılı olduğu görülmektedir. Rusya'nın nüfusu azaldığından. Rusya'nın nüfusunun azalışından bağımsız olarak Rusya'nın ihracatının arttığını söyleyebiliriz.

Tablo 28. Beşinci Regresyon Denklemi

Bağımlı Değişken: RC
Yöntem: En Küçük Kareler
Tarih: 10/26/10 Zaman: 15:16
Örnek: 1994 2008
İçerilen Gözlemler: 15

	Katsayı	Std. Hata	t-İstatistiği	Olasılık
C	59994111	22226280	2.699242	0.0223
CMG	1.68E-07	1.28E-07	1.310393	0.2194
CNUF	-0.007996	0.004380	-1.825643	0.0979
RMG	-6.77E-08	1.68E-07	-0.403072	0.6954
RNUF	-0.338362	0.115845	-2.920828	0.0153

R-Kare	0.978361	Bağımlı Değişkenin Ort.	969015.2
Ayarlanmış R-Kare	0.969705	S.D. Bağımlı Değişkeni	664290.5
Regresyonun S.H sı	115622.9	Akaike Bilgi Kriteri	26.41526
Kalıntı Karesinin Toplamı	1.34E+11	Schwarz Kriteri	26.65127
Log İhtimal	-193.1144	Hannan-Quinn Kriteri	26.41274
F-İstatistiği	113.0305	Durbin-Watson İstatistiği	1.349297
Olasılık(F-İstatistiği)	0.000000	İkinci Derece KKT	1.34E+11

Kaynak: Tablo 5 ve Tablo 6 'daki verilere dayanarak tarafımca hazırlanmıştır.

4.13.Altıncı Regresyon Denklemi

Bu denklemde Çin'in Rusya'ya olan ihracatı (CR) ile Çin'in milli geliri (CMG), Rusya'nın milli geliri (RMG), Çin'in nüfusu (CNUF) ve Rusya'nın nüfusu (RNUF) arasındaki ilişkiler açıklanmıştır.

Öncelikle Çin'in Rusya'ya olan ihracatı Çin'in milli geliri ile doğru orantılıdır. Rusya Çin malları için önemli bir pazardır ve bunun sonucunda Çin'in milli geliri artmaktadır.

İkinci olarak Çin'in nüfusunun artışı her zaman devam etmesine karşın Çin'in Rusya'ya olan ihracatı her zaman artmamaktadır. Bu da Çin'in ihracatı ile Çin'in nüfusu arasındaki negatif yönlü ilişkiyi açıklamaktadır.

Üçüncü olarak Çin'in ihracatı ile Rusya'nın milli geliri ile doğru orantılı olarak artmaktadır. Rusya'da milli gelir arttıkça Rusya'nın Çin mallarına olan talebi artmakta böylece Çin'in ihracatı artmaktadır.

Son olarak Rusya'nın nüfusunun sürekli küçülmesi ile Çin'in Rusya'ya olan ihractının artışı analizimizde ters yönlü ilişkiyle temsil edilmektedir.

Tablo 29. Altıncı Regresyon Denklemi

Bağımlı Değişken: CR
Yöntem: En Küçük Kareler
Tarih: 10/26/10 Zaman: 15:17
Örnek: 1994 2008
İçerilen Gözlemler: 15

	Katsayı	Std. Hata	t-İstatistiği	Olasılık
C	28953533	8773103.	3.300261	0.0080
CMG	6.08E-07	5.06E-08	12.01620	0.0000
CNUF	-0.007576	0.001729	-4.382232	0.0014
RMG	5.84E-07	6.63E-08	8.798525	0.0000
RNUF	-0.137249	0.045726	-3.001563	0.0133

R-Kare	0.998572	Bağımlı Değişkenin Ort.	829918.6
Ayarlanmış R-Kare	0.998000	S.D. Bağımlı Değişkeni	1020560.
Regresyonun S.H sı	45638.38	Akaike Bilgi Kriteri	24.55609
Kalıntı Karesinin Toplamı	2.08E+10	Schwarz Kriteri	24.79210
Log İhtimal	-179.1707	Hannan-Quinn Kriteri	24.55357
F-İstatistiği	1747.689	Durbin-Watson İstatistiği	2.737671
Olasılık(F-İstatistiği)	2.08E+10	İkinci Derece KKT	

Kaynak: Tablo 5 ve Tablo 6 'daki verilere dayanarak tarafımca hazırlanmıştır

SONUÇ

Güney Doğu Asya ülkelerini kapsayana ASEAN Asya'da kurulmuş bulunan başarılı bir bölgesel ekonomik entegrasyon örneğidir. Bu birlik Soğuk Savaş yıllarında Sovyetler Birliği ve Komünist Çin'in Güney Doğu Asya'ya etkisini yaymasından korkan Amerika Birleşik Devletleri ve Batılı müttefiklerinin teşvikiyle kurulmuş bir siyasi yapıdır. Fakat Soğuk Savaşın sona ermesiyle ASEAN'ın ekonomik boyutu daha çok ön plana çıkmış ve bu yapı bölgesel bir ekonomik entegrasyon halini almıştır. Bu açıdan Kuzey Doğu Asya'da kurulabilecek olan bölgesel bir ekonomik entegrasyona iyi örnek olacaktır.

Kuzey Doğu Asya bölgesinde hakim olan üç büyük ekonomi bulunmaktadır. Bunlar Çin Halk Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu ve Japonya'dır. Çin Halk Cumhuriyeti ülkenin kurucusu olan Mao'nun ölümüyle hızla ekonomik liberalleşme dönemine girmiştir. Serbest piyasa ekonomisine geçiş ülkenin doğu kıyısında kurulan serbest ticaret bölgeleri ile başlamış daha sonra ülkenin bütününe yayılmıştır. İlk başlarda ucuz işçilik gerektiren mallar üreten Çin üretimde teknoloji basamaklarını çıkarak üretim şeklini hızla değiştirmektedir.

Rusya Federasyonu'nun Kuzey Doğu Asya'da bulunan kısmı olan Uzak Doğu Rusya nüfus yoğunluğu bakımından ülkenin en az yerleşim bulunan kısmıdır. Buna karşın bu bölge önemli doğal kaynaklara sahiptir ve Japonya Çin gibi önemli üretim merkezlerine olan yakınlığı dolayısıyla çok ümit vaad etmektedir. Rusya Federasyonu ekonomisi serbest piyasa modeline geçtiği günden günümüze kadar daha çok özelikle enerji alanında doğal kaynak sağlayıcısı durumdadır. Fakat ülkedeki endüstri hızla kendini yenilemekte ilerisi için ümit vaad etmektedir.

Japonya 1960'lı 1970'li yıllarda çok hızlı bir gelişme göstermiş olan ekonomiye sahipti. Özelikle 1980'li yıllarda Asya'nın ekonomi açısından parlayan yıldızıydı. Asya ülkelerine kalkınmada Japonya örnek olarak gösterilmekteydi. Fakat büyüyen

Japon ekonomisi 1990'lı yıllarda resesyona girdi. Teknolojide batı ülkelerini yakalamış olan Japonya eski hızla ekonomisinde büyümeyi sağlayamadı. Japon ekonomisindeki durgunluk günümüzde de sürmektedir. Japonya'da son aylarda meydana gelen deprem ve tsunami felaketlerine nükleer reaktör faciası da eklenince ülkenin ekonomik durumu çok ağır yaralar aldı.

Bu üç ülkenin ekonomisi kaynakları bakımından birbirlerini tamamlar nitelikte görülmektedir. Seçtiğimiz modelde gayrısafi yurt içi hasılanın büyümesi ülkelerin faydası olarak görülerek bu kriter üzerinde duruldu. Bölgesel ekonomik entegrasyonun bir sonucu olarak ülkeler arasında ticaretin gelişeceği düşünülerek bu ülkelerin arasındaki ticaretin gelişmesinin müspet yönde gayrısafi yurt içi hasılalarını arttırıp arttırmadığına bakıldı. Yapılan modelin sonucunda bölgesel ekonomik entegrasyonun üç ülkeninde gayrısafi yurt içi hasılalarını arttırdığı sonucuna varıldı. Bu sonuç göz önünde tutularak Kuzey Doğu Asya bölgesinde bu ülkeler arasında meydana gelecek ekonomik entegrasyonun bu entegrasyona üye olacak olan ülkelerin lehine olacağı sonucu çıkarıldı.

Bunların yanında bu entegrasyon'un oluşturan ülkelerin belli başlı ekonomik merkezler olan Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği ile olan ekonomik ilişkileri bu üç ülke tek tek ele alınarak daha sonra ise bu ülkelerin oluşturacağı birliğin muhtemel ekonomik etkileri ele alınarak incelendi.

2011'e geldiğimizde doğu Asya'nın ve Asya-Pasifik bölgesinin ekonomik ve politik önemi giderek artmaktadır. Çin ekonomisinin bu hızla büyümeye devam ederse 2040 yılında dünya'nın en büyük ekonomisi olacağı seslendirilmektedir. Çin büyük çok uluslu şirketler için büyük bir pazar ve ucuz işçilik gibi görünse de dünyanın geri kalanı için var olan işlerin kaybı anlamına da gelmektedir.

Çin ekonomisinin büyümesinin yanı sıra Japon ekonomisi de durgunluktan çıkma belirtileri göstermektedir. Japonya artan Çin rekabetine yine Çin'de fabrikalar tesisler kurarak üretimini bu ülkeye taşıyarak cevap vermektedir. Fakat Japonya'nın

açıklarında meydana gelen depremler dizisi ve akabinde meydana gelen tsunami dalgası Japon ekonomisine maddi zararın yanı sıra Japon toplumunda da psikolojik hasar bırakmıştır. Japonya'nın gün geçtikçe Çin ekonomisine olan bağımlılığı artmaktadır. Japonya bu arada Körfez bölgesi doğal kaynakları ulaşması zor olduğu için Rusya Federasyonunun ve Orta Asya'nın kaynaklarına bel bağlamış durumdadır.

Rusya Federasyonu'nun ve Orta Asya'nın petrol ve doğal kaynakları Çin ve Japonya'ya boru hatları ile ulaştırılırılamaya çalışılmaktadır. Rusya doğal kaynakları ile Japon ve büyümekte olan Çin ekonomisinin ihtiyaçlarını karşılamaya şimdiden taliptir ve harekete geçmiştir.

Çalışmamızda bölgesel ekonomik entegrasyonun ticaret yaratıcı etkisini göz önüne alınmıştır. GSYİH'nın artışının bir ülke için pozitif bir değer taşıdığını düşünülmüştür. Kurduğumuz modelde artan ticaret hacminin entegrasyona katılan ülkelerin GSYİH'ları ile pozitif yönlü ilişkisi olduğunu ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak Kuzeydoğu Asya'da oluşacak bir bölgesel ekonomik entegrasyonun üye ülkelerin faydasına olduğu sonucuna varılmıştır.

Eldeki veriler ışığında diyebiliriz ki oluşacak ekonomik entegrasyondan hem Çin Halk Cumhuriyeti, hem Rusya Federasyonu hem de Japonya fayda sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Ahn, Choong Yong, Baldwin, Richard E., Cheong, Inkyo : **East Asian Economic Regionalism: Feasibilities and Challenges,** Dordrecht, The Netherlands, Springer, 2005.

Akaha, Tsuneo: **Politics and Economics in the Russian far East** New York, Routledge Publishing, 1997.

Ambler, Tim and Morgen Witzel: **Doing Business in China** New York, Routledge Curzon, 2005.

Arıboğan, Deniz Ülke: **Çin'in Gölgesinde Uzakdoğu Asya** İstanbul, Bağlam Yayınları, Kasım 2001.

Azulay, Erik, Allegra Harris Azulay: **The Russian Far East** NewYork, Hippocrene Books, Inc., 1995.

Buderi, Robert, Gregory T. Huang : **Guanxi (The Art of Relationships)** New York, Simon & Schuster, 2006.

Doctoroff, Tom : **Billions; Selling to the New Chinese Consumer** New York, Palgrave Macmillan, 2005.

El-Agraai Ali M.: **Regional Integration Experience, Theory and Measurement,** Basingstoke, Macmillan, 1999.

Ertürk,Emin: **Uluslararası İktisadi Birleşmeler: Teori ve Türkiye'nin İçinde Bulunduğu İktisadi Birleşme Hareketleri,** Bursa, Vipaş, 2002.

Fishman, Ted C.: **Çin Inc.: Dünyanın Yeni Süper Gücünün Yükselişi ve Hem Dünya'ya Hem de Amerika'ya Meydan Okuyuşu** Çev. Güneş Tokcan ve Nalan Başkal Ünver, İstanbul, Klan Yayınları, 2005.

Flath, David: **The Japanese Economy** Oxford, Oxford University Press, 2000.

Fuller, Mark B., John C. Beck: **Japan's Business Renaissance: How the World's Greatest Economy Revived, Renewed, and Reinvented Itself** New York, McGraw-Hill, 2006.

Gifford, Rob: **China Road: A Journey into the Future of A Rising Power,** New York, Random House Trade Paperback, 2008.

Green, Stephen **China's Stockmarket: A Guide to its Progress, Players and Prospects,** London, Profile Boks Ltd., 2003.

Gu, George Zhibin, Andre Gunder Frank: **China's Global Reach: Markets, Multinationals, and Globalization** United States, Fultus Corporation, 2006.

Gu, George Zhibin, William Ratliff: **China and the New World Order** United States, Fultus Corporation,2006.

Hicklin, John, David Robinson, Anoop Singh: **Macroeconomic Issues Facing ASEAN Countries**Washington, International Monetary Fund, 1997.

Ito, Takatoshi, Hugh Patrick, David E. Weinstein: **Reviving Japan's Economy: Problems and Prescriptions** Cambridge Massachusetts The MIT Pres, 2005.

Ito, Takatoshi: **The Japanese Economy** Cambridge Massachusetts The MIT Pres, 2001.

Iwamoto, Yoshiyuki: **Japan on the Upswing; Why the Bubble Burst And Japan's Economic Renewal,** New York, Algora Publishing, 2006.

Jovanovic, Miroslav: **The Economics of International Integration,** Cheltenham, UK, E. Elgar Publishment, 2006.

Katzenstein, Peter J., Takashi Shiraishi : **Beyond Japan: Dynamics of East Asian Regionalism** Ithaca NY, Cornell University Press, 2006.

Kawashima, Yutaka: **Japanese Foreign Policy at the Crossroads: Challenges and Options for the Twenty-First Century** Washington, D.C., Brookings Institution Press, 2003.

Kazgan, Gülten, Natalya Ulçenko: **Dünden Bugüne Türkiye ve Rusya: Politik, Ekonomik ve Kültürel İlişkiler** İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Kasım 2003.

Kemenade, Willem Van: **China, Hong Kong, Taiwan, Inc.** New York, Vintage Books, 1997.

Kim, Samuel S.: **The International Relations of Northeast Asia** Maryland Rowman and Littlefield Publishers Inc., 2004.

Kurlantzick, Joshua: **Charm Offensive: How China's Soft Power is Transforming the World,** New Haven, Yale University Press, 2007.

Küçükahmetoğlu, Osman, Hamza Çeştepe, Şevket Tüylüoğlu: **Ekonomik Entegrasyon Küresel ve Bölgesel Yaklaşım** Bursa Ekin Kitabevi, 2005.

Kynge, James: **China Shakes the World; A Titan's Rise and Troubled Future-and the Challenge for America,** New York, NY, First Mariner Books, 2006.

Lahiri, Sajal: **Regionalism and Globalization: Theory and Practice,** New York, Routledge, 2001.

Lam, Willy Wo-Lap: **The Era of Jiang Zemin,** Singapore, Prentice Hall, 1999.

Lam, Willy Wo-Lap: **Chinese Politics in the Hu Jintao Era: New Leaders, New Challenges** New York, East Gate Publishing, 2006.

Lampton, David M.: **The Three Faces of Chinese Power: Might, Money and Minds,** Berkeley, University of California Press, 2008.

Lardy, Nicholas R.: **China's Unfinished Economic Revolution** Washington, D.C., Brookings Institution Press,1998.

Lardy, Nicholas R.: **Integrating China into the Global Economy** Washington, D.C., Brookings Institution Press, 2002.

Li, Gabriel, Edmond Wong: **The Rise of Digital China: Investing in China's New Economy** China Books and Peridicals Inc. 2001.

Lincoln, Edward J. : **East Asian Economic Regionalism** Washington D.C., The Brookings Institution Press, 2004.

Ling , Zhijun: **The Lenovo Affair,** Çev. Martha Avery, Singapore, John Wiley & Sons (Asia) Pte Ltd., 2005.

Lu, Pierre Xiao: **Elite China; Luxury Consumer Behaviour in China** Singapore, John Wiley & Sons (Asia) PTE. LTD., 2008.

Mattli, Walter: **The Logic of Regional Integration: Europe and Beyond,** New York, Cambridge University Pres, 1999.

McGregor, James: **One Billion Customers: Lessons From the Front Lines of Doing Business in China** New York, Free Press,2005 .

Minakir, Pavel A., Gregory L. Freeze: **The Russian Far East: An Economic Handbook** Armonk N.Y., M.E. Sharpe, 1994.

Naughton, Barry: **The China Circle: Economics and Technology in the PRC, Taiwan, and Hong Kong** Washington, D.C., Brookings Institution Press, 1997.

Naughton, Barry: **The Chinese Economy** The MIT Press, 2007.

Oda, Hiroshi: **Japanese Law** Oxford, Oxford University Press, 2003.

Özbay, Fatih, Aleksandr A. Kornilov, Oleg A. Kolobov: **Çağdaş Türk-Rus İlişkileri: Sorunlar ve İşbirliği Alanları** İstanbul, Tasam Yayınları, 2006.

Panitchpakdi, Supachai, Mark L. Clifford : **China and the WTO: Changing China, Changing World Trade** Singapore, John Wiley & Sons (Asia) Pte Ltd., 2002.

Pempel, T.J. : **Remaping East Asia: The Construction of a Region** Ithaca NY, Cornell University Press, 2005.

Segal, Adam: **Digital Dragon: High-Technology Enterprises in China** Ithaca NY, Cornell University Press, 2003.

Severino, Rodolfo C.**:** **Southeast Asia In Search of An ASEAN Community,** Singapore, ISEAS Publishing, 2006.

Shenkar, Oded: **The Chinese Century** New Jersey, Wharton School Publishing, 2005.

Shirk, Susan L.: **China Fragile Super Power,** Oxford, Oxford University Press, 2007.

Studwell, Joe : **The China Dream: The quest For the Last Great Untapped Market on Earth** New York, Atlantic Monthly Press, 2002.

Wang, James C.F.: **Contemporary Chinese Politics** New Jersey, Prentice Hall, 2002.

Wang, Jing: **Brand New China; Advertising, Media and Commercial Culture** Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 2008.

Wang, Kui Hua: **Chinese Commercial Law** Oxford, Oxford University Press, 2000.

Wong, John,Nah Seok Ling: **China's Emerging New Economy** Singapore,Singapore University Press, 2001.

Woosik Moon, Bernadette, Reosso-O'Callaghan: **Regional Integration-Europe and Asia Compared,** Aldershot, England, Burlington, VT Ashgate, 2005.

MAKALELER

Brada, Josef C., Jose A Mendez : "Economic Integration Among Developed, Developing and Centrally Planned Economies A Comparative Analysis" **The Review of Economics and Statistics,** Vol:67, No:4, November 1985, s.549-556.

Cossa, Ralph A., Jane Khanna: "East Asia: Economic Independence and Regional Security" **, International affairs(Royal Institute of International Affairs 1944-),** Vol:73, No:2, April 1997, s.219-234.

Deng, Yong: "Chinese Relations with Japan: Inplications for Asia-Pacific Regionalism", **Pacific Affairs,** Vol:70, No:3, Autumn 1997, pp.373-391.

Devereux, Michael B., Beverly Lapham:. "The Stability of Economic Integration and Endogenous Growth" **The Quarterly Journal of Economics,** Vol:109, No:1, February 1994, s.299-305.

Gallant, Nicole, Richards Stubbs: "APEC's Diemmas: Institution-Building Around the Pacific Rim", **Pacific Affairs,** Vol:70, No:2, Summer 1997, s. 203-218.

Haggard,Stephan, Sylvia Maxfield: The Political Economy of Internationalization in "The Developing World" **International Organization,** Vol:50, No:1, Winter 1996, s.35-68.

Henderson, David: "International Economic Integration: Progress, Prospects and Implications" **International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)**, Vol:68, No.4, October 1992, s.633-653.

Kaufman, Stuart J.: "The Fragmentation and consolidation of International Systems", **International Organization,** Vol.51, No:2, s.173-208.

Kerr, David: "Opening and Closing the Sino-Russian Border: Trade, Regional Development and political Interests in North-East Asia", **Europe- Asia Studies,** Vol:48, No:6, September 1996, s.931-957.

Larner, Wendy, William Walters: "The Political Rationality of 'New Regionalism': Toward a Genealogy of the Region", **Theory and Society,** Vol:31, No:3, June 2002, s.391-432.

Lorenz, Detlef : "Economic Geography and the Political Economy of Regionalization: The Example of Western Europe"**, The American Economic Review,** Vol:82, No:2, May 1992, s.84-87.

Mansfield, Edward D., Helen V. Milner: "New Wave of Regionalism" **International Organization,** Vol:53, No:3, Summer 1999, s.589-627.

Michalak, Wieslaw, Richard Gibb: "Trading Blocks and Multilateralism in the World Economy" **Annals of Association of American Geographers,** Vol:87, No:4, June 1997, s.264-279.

Murphy, Alexander B.: "Economic Regionalization and Pacific Asia" **, Geographical Review,** Vol.85, No:2, April 1995, s.127-140.

Puchala, Donald J.: "The Pattern of Contemporary Regional Integration" **International Studies Quarterly,** Vol:12, No:1, March 1968, s.38-64.

Rivera-Batiz, L., P. Romer: "Economic Integration and Endogenous Growth,"**Quarterly Journal of Economics**, LVI May 1991, s.1,531-1555.

Rodrik, Dani: "How Far Will International Economic Integration Go?" **Journal of Economic Perspectives** Vol:14, No:1, Winter 2000, s.177-186.

Rudner, Martin: APEC: The Challenges of Asia Pacific Economic Cooperation", **Modern Asian Studies,** Vol:29, No:2, May 1995, s.403-437.

Shulman, Stephen: "Nationalist Sources of International Economic Integration" **International Studies Quarterly,** Vol:44, No:3, September 2000, s.365-390.

Webb, Michael C.: "International Economic Structures Government Interests and International Coordination of Macroeconomic Adjustment Policies", **International Organization,** Vol:45, No:3, s.309-342.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

Association of Southeast Asian Nations: "Agreement among the Government of Brunei Darussalam, the Republic of Indonesia, Malaysia, The Republic of the Phillippines, the Republic of Singapore and the Kingdom of Thailand for the Promotion and protection of Investments" (Çevrimiçi) http://www.aseansec.org/6464.htm 8 Ekim 2008.

Association of Southeast Asian Nations: "Agreement on the ASEAN Harmonized Electrical and Electronic Equipment (EEE) Regulatory Regime" (Çevrimiçi) http://www.aseansec.org/18012.htm 26 Eylül 2008.

Association of Southeast Asian Nations: "ASEAN Customs Review Progress To Facilitate Trade," (Çevrimiçi) http://www.asean.org/ 26386.htm, 10 Ağustos 2011.

Association of Southeast Asian Nations: "ASEAN Framework Agreement on Mutual Recognition Arrangements" (Çevrimiçi) http://www.aseansec.org/6674.htm 20 Eylül 2008.

Association of Southeast Asian Nations: "ASEAN Framework Agreement on Services" (Çevrimiçi) http://www.aseansec.org/6628.htm 16 Eylül 2008.

Association of Southeast Asian Nations: "ASEAN Memorandum of Understanding on Air Freight Services" (Çevrimiçi) http://www.aseansec.org/13144.htm 26 Eylül 2008.

Association of Southeast Asian Nations: "ASEAN Sectoral Mutual Recognition Arrangements for Electrical and Electronic Equipment" (Çevrimiçi) http://www.aseansec.org/6677.htm 20 Eylül 2008.

Association of Southeast Asian Nations: "Declaration of ASEAN Concord Indonesia 24 February 1976" (Çevrimiçi) http://www.aseansec.org/5049.htm 8 Ağustos 2008.

Association of Southeast Asian Nations: "Framework Agreement on the ASEAN Investment Area" (Çevrimiçi) http://www.aseansec.org/6466htm 8 Ekim 2008.

Association of Southeast Asian Nations: "Protocol to Amend the Framework Agreement on the ASEAN Investment Area" (Çevrimiçi) http://www.aseansec.org/6467.htm 8 Ekim 2008.

Association of Southeast Asian Nations: "Services" (Çevrimiçi) http://www.aseansec.org/6626.htm 2 Eylül 2008.

Association of Southeast Asian Nations: "The 26th ASEAN Economic Ministers Meeting" (Çevrimiçi) http://www.aseansec.org/7143.htm 2 Eylül 2008.

Association of Southeast Asian Nations: "The Ninth Meeting of ASEAN Tourism Ministers" (Çevrimiçi) http://www.aseansec.org/18184.htm 4 ekim 2008.

Association of Southeast Asian Nations: "Trade and Facilitation" (Çevrimiçi) http://www.asean.org/Fact%20Sheet/AEC/AEC-01.pdf,15 Ağustos 2011.

Australia National University: "'Japan Inc.' In the Agricultural Sector:: Reform or Regression?" (Çevrimiçi) http://dspace.anu.edu.au/bitstream/1885/40445/2/pep-314.pdf, 29 Mayıs 2010.

Baldwin, Richard E.: "Regional Economic Integration" (Çevrimiçi) http://hei.unige.ch/~baldwin/AcademicPapers/AcademicPaperFiles/Baldwin_Venables_Handbook.pdf 5 Mart 2009.

Brookings Institution: "Center for Northeast Asian Policy Studies" (Çevrimiçi)http://www.brookings.edu/cnaps.aspx 13 Mayıs 2008.

Burns, Katherine: "China Japan Economic Cooperation" (Çevrimiçi) http://www.stimson.org/southasia/pdf/burnspdf.pdf 18 Ekim 2007.

Carnegie Endowment: "A Closer Japan-U.S. Economic Relationship" (Çevrimiçi) http://www.carnegieendowment.org/events/index.cfm?fa=eventDetail&id=970, 28 Temmuz 2007.

Chan, John: "A Closer Russia- China "Strategic Partnership" Cemented with Oil and Gas" (Çevrimiçi) http://www.wsws.org/articles/2006/apr2006/puti-a04.shtml, 27 Temmuz 2007.

China Jilin-Northeast Asia Investment and Trade Expo: "About Expo"(Çevrimiçi) http://www.neasiaexpo.org.cn/english/ 13 Mayıs 2008.

China.org.cn: "Illuminating China's Provinces," (Çevrimiçi) http://www.china.org.cn/english/features/43609.htm, 18 Ekim 2007.

Commercial Forestry in the Russian Far East: "Opportunities for Sustainable Trade, Conservation and Community Development" (Çevrimiçi) http://www.forest-trends.org/documents/meetings/sakhalin_2001/draft_agenda.pdf , 11Mayıs 2008.

Council On Foreign Relations: **"**Japan, China and the United States: Economic Relations and Prospects**"** (Çevrimiçi) http://www.foreignaffairs.org/19790601faessay9931/saburo-okita/japan-china-and-the-united-states-economic-relations-and-prospects.html, 28 Temmuz 2007.

Country Studies: "Japan: Industry" (Çevrimiçi) http://countrystudies.us/japan/106.htm, 17 Mayıs 2010.

Country Studies: "Japan: Infrastructure and Technology"(Çevrimiçi) http://countrystudies.us/japan/105.htm, 19 Mayıs 2010.

Country Studies**:** **"**Relations with China**"** (Çevrimiçi) http://www.country-studies.com/japan/relations-with-china.html, 28 Temmuz 2007.

Country Studies: **"**Relations with Russia**"** (Çevrimiçi) http://www.country-studies.com/japan/relations-with-russia.html, 27 Temmuz 2007.

Country Studies: "Russia: Manufacturing" (Çevrimiçi) http://countrystudies.us/russia/64.htm, 19 Mayıs 2010

Dent, Christopher M.**:** **"**China's Growing Global Influence: Objectives and Strategies**"** (Çevrimiçi) http://www.uscc.gov/hearings/2005hearings/written_testimonies/05_07_21_22wrts/dent_christopher_wrts.pdf, 28 Temmuz 2007.

Deutsche Bank Research: "US-Russia economic relations" (Çevrimiçi) http://www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_DE-PROD/PROD0000000000243816.pdf ,10 Eylül 2009.

Economist Intelligence Unit: "Malaysia Country Report", (Çevrimiçi) http://0-www.eiu.com.seyhan.library.boun.edu.tr/report_dl.asp?issue_id=1097636894&mode=pdf , 10 Temmuz 2011.

Economist Intelligence Unit: "Russia Country Report", (Çevrimiçi) http://0www.eiu.com.seyhan.library.boun.edu.tr/report_dl.asp?issue_id=1867626171&mode=pdf, 10 Ağustos 2011.

Economist Intelligence Unit ViewsWire: "Energy Demand in China", (Çevrimiçi) http://thinkingmoose.blogspot.com/2007/07/energy-demand-in-china.html?referer=sphere_related_content, 13 Mayıs 2008.

Economy Watch: "Japan Economic Growth" (Çevrimiçi) http://www.economywatch.com/economic-growth/japan.html, 17 Mayıs 2010.

Elwell, Craig K, Marc Labonte, Wayne M. Morrison: "Is China a Threat to the U.S. Economy ?" (Çevrimiçi) http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33604.pdf 11 Eylül 2010.

Embassy of PRC in UK: "China-EU Economic and Trade Relations" (Çevrimiçi) http://www.chinese-embassy.org.uk/eng/wjzc/t27063.htm, 28 Temmuz 2007.

Embassy of the PRC in the USA:"China Russia Sign Joint Statement" (Çevrimiçi) http://www.china-embassy.org/eng/xw/t241505.htm 18 Ekim 2007.

Embassy of U.S. in Japan: "U.S.- Japan Economic Relations: Never Better" (Çevrimiçi) http://tokyo.usembassy.gov/e/p/tp-20050225-75.html, 28 Temmuz 2007.

Encyclopedia of the Nations: "Russia-Overview of Economy" (Çevrimiçi) http://www.nationsencyclopedia.com/economies/Europe/Russia-OVERVIEW-OF-ECONOMY.html, 21 Mayıs 2010.

Eironline: "Industrial relations in the EU, Japan and USA, 2002" (Çevrimiçi) http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2004/01/feature/tn0401101f.html, 27 Temmuz 2007.

ERINA: "The Economic Research Institute for Northeast Asia" (Çevrimiçi) http://www.erina.or.jp/ , 13 Mayıs 2008.

ERINA: "Northeast Asia Economic Databook" (Çevrimiçi) http://www.erina.or.jp/en/Publications/databook/index.htm, 13 Mayıs 2008.

European Central Bank: "The Next Dimension for EU-China Relations" (Çevrimiçi) http://www.ecb.int/press/key/date/2005/html/sp050419.en.html, 28 Temmuz 2007.

European Commission: **"**EU – China Textile Agreement 10 June 2005**"** (Çevrimiçi) http://europa.eu.int/comm/external_relatiomns/china/intro/memo05_201.htm, 20 Aralık 2005.

European Commission: "The EU's China Policy**"** (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/external_relations/china/intro/index.htm, 28 Temmuz 2007.

European Commission: **"**EU-Japan Summit**"** (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/external_relations/japan/intro/index.htm, 28 Temmuz 2007.

European Commission: "Japan Report, Economic and Trade Relations" (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/countries/japan/index_en.htm, 8 Mart 2008.

Fukawa, Tetsuo: " Income Distribution in Japan Based on IRS 1987-2002" (Çevrimiçi) http://www.ipss.go.jp/webj-ad/WebJournal.files/SocialSecurity/2006/jun/fukawa.pdf, 15 Mayıs 2010.

Gacs, Janos Metron J. Pecks: "International Trade Issues of the Russian Federation" (Çevrimiçi)http://www.iiasa.ac.at/Admin/PUB/Documents/CP-95-002.pdf, 20 Mayıs 2010.

Gooch, Anthony**:** **"**EU-Russia Relations & Russia's Accession to WTO**"** (Çevrimiçi) http://www.international.ucla.edu/cms/files/UCLARussia.doc, 27 Temmuz 2007.

He, Liping: **"**Sino-Japanese Economic Relations: A Chinese Perspective**"** (Çevrimiçi) http://old.iwep.org.cn/wec/2003_9-10/heliping.pdf, 28 Temmuz 2007.

Hirvensalo, Inkeri: "The Development of The Russian Economy" (Çevrim içi), http://www.balticdata.info/russia/economics/ macro_economics/russia_ macro_economics_russia_summary.htm, 19 Mayıs 2010.

Hoover Institution: "Fixing Russia's Banks: A Proposal For Growth," (Çevrim içi) http://www.hoover.org/publications/ books/2995581.html, 13 Mayıs 2008.

Hoover Institution: "From Predation to Prosperity: How to Move from Socialism to Markets" (Çevrimiçi) http://www.hoover.org/research/russianecon/ books/5089071.html, 11 Mayıs 2008.

International Energy Agency: " Beyond the OECD-Russian Federation" (Çevrimiçi) https://www.iea.org/country/ n_country.asp?COUNTRY_CODE=RU, 23 Mayıs 2010.

JCER**:** **"**Japan Center For Economic Research**"** (Çevrimiçi) http://www.jcer.or.jp/eng/index.html, 18 Ekim 2007.

Keidanren: "Keidanren Japan-China Relations in the 21st Century**"** (Çevrimiçi) http://www.keidanren.or.jp/english/policy/2001/006 .html, 18 Ekim 2007.

Kitamura, Yukinobu, Noriyuki Takayama, Fumiko Arita: "Household Savings in Japan Revisited" (Çevrimiçi) http://www.ier.hit-u.ac.jp/pie/Japanese/discussionpaper/dp2000/dp6/text.pdf, 18 Mayıs 2010.

Lardy, Nicholas: "U.S.- China Economic Relations: Implications for U.S. Policy" (Çevrimiçi) http://www.brookings.edu/views/testimony/lardy/20010425.htm, 27 Temmuz 2007

Lavin, Franklin L.: "U.S.- China Economic Relations Revisited" (Çevrimiçi) http://trade.gov/press/speeches/lavin_032906.pdf, 28 Temmuz 2007.

Lerais, Frederic, Mattias Levin, Myriam Sochacki, Reinhilde Veugelers: "China the EU and the World Growing in Harmony?" (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/dgs/policy_advisers/publications/docs/china_report_27_july_06_en.pdf, 11 Eylül 2010.

METI: "New Japan-China Economic Relations in the 21st Century" (Çevrimiçi) http://www.meti.go.jp/information/event/nicchuu/nicchuu_file/outline_eng.htm, 28 Temmuz 2007.

Ministry of Foreign Affairs Of Japan: "Japan-Russia Relations" (Çevrimiçi) http://www.mofa.go.jp/region/europe/russia/index.html, 27 Temmuz 2007.

Ministry of Foreign Affairs of Japan: "Japan-US Relations," (Çevrimiçi) http://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/index.html 27 temmuz 2007.

National Bureau of Statistics of China: "Statistical Data" (Çevrimiçi) http://www.stats.gov.cn/english/statisticaldata/yearlydata/, 10 Eylül 2009.

National Intelligence Council: "Russia's Physical and Social Infrastructure: Implications for Future Development" (Çevrimiçi) http://www.fas.org/irp/nic/russia.html, 21 Mayıs 2010.

Nation Master: "Economy Statistics, GDP" (Çevrimiçi) http://www.nationmaster.com/graph/eco_gdp-economy-gdp, 10 Eylül 2009.

Nation Master: "Population" (Çevrimiçi) http://www.nationmaster.com/time.php?stat=peo_pop-people-population&country 10 Eylül 2009.

Nestmann, Thorsten "US-Russia Economic Relations" (Çevrimiçi) http://www.consensuseconomics.com/News_and_Articles/US_Russia_Economic_Relations411.htm 10 Haziran 2011.

Oba, Jun: "Higher Education in Japan" (Çevrimiçi) http://www.tr.emb-japan.go.jp/T_04/Education.pdf, 29 Mayıs 2010.

People's Daily Online: "Russia, China benefit from bilateral relations: Russia PM" (Çevrimiçi) http://english.people.com.cn/200505/27/eng20050527_187105.html, 27 Temmuz 2007.

Permanent Revolution: "China and the world economy; Firewall or last domino?" (Çevrim içi) http://www.permanentrevolution.net/entry/2582, 11 Eylül 2010.

Peterson Institute: "Economic Integration in Northeast Asia" (Çevrimiçi) http://www.www.petersoninstitute.org/publications/papers/schott1001-1.pdf, 11 Mayıs 2008.

Peterson Institute: **"**US-China Economic Relations**"** (Çevrimiçi) http://www.iie.com/publications/wp/wp.cfm?ResearchID=162 18 Ekim 2007.

RIA Novosti News Agency: "Agriculture" (Çevrimiçi) http://www.russiaprofile.org/resources/business/sectors/Agriculture, 22 Mayıs 2010.

Suranovic, Steven M.: "International Trade Theory and Policy" (Çevrimiçi) http://internationalecon.com/Trade/Tch110/T110-2.php, 10 Mart 2009.

Tanigaki, Sadakazu: "Reshaping Japan: The Role of Science and Technology" (Çevrimiçi) http://www.aaas.org/spp/yearbook/chap8.htm, 18 Mayıs 2010.

T.C. Dış Ticaret Müsteşarlığı: "T.C. Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği"(Çevrim içi) http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/RF/RUSYA%20rapor%202010-2011.doc, 15 Ağustos 2011.

T.C. Dış Ticaret Müsteşarlığı: **"**T.C. Pekin Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği**"** (Çevrimiçi) http://www.musavirlikler.gov.tr/index.cfm?ulke=CHC&dil=TR&Submit=Giri%C5%9F,15 Eylül 2007.

T.C. Dış Ticaret Müsteşarlığı **:** **"**T.C. Tokyo Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği**"** **(**Çevrimiçi) http://www.musavirlikler.gov.tr/index.cfm?ulke=J&dil=TR&Submit=Giri%C5%9F 15 Eylül 2007.

T.C. Moskova Büyükelçiliği
Ticaret Müşavirliği: "Rusya Federasyonu'nun Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik –Ticari İlişkileri" (Çevrimiçi) http://www.musavirlikler.gov.tr/index.cfm?ulke=RF&dil=TR&Submit=Giri%C5%9F, 15 Eylül 2007.

T.C. Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği: "Rusya Federasyonu'nun Genel Ekonomik Durum ve Türkiye ile Ekonomik –Ticari İlişkileri," (Çevrimiçi) http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/RF/rusyarapor-2007.doc, 15 Eylül 2010.

TED Case Studies: "Tumen River Project," (Çevrimiçi) http://www.american.edu/TED/tumen.htm, 13 Mayıs 2008.

The Cato Institute: **"**Economic Relations after China's Accession to the WTO**"** (Çevrimiçi) http://www.cap.lmu.de/transatlantic/download/groombridge.pdf, 28 Temmuz 2007.

The Herittage Foundation: "The Long-Term U.S.- China Economic Relationship: Getting It Right**"** (Çevrimiçi) http://www.heritage.org/Research/AsiaandthePacific/bclee12.cfm, 28 Temmuz 2007.

The Heritage Foundation: "The Russia-China Friendship and Cooperation Treaty: A Strategic Shift in Eurasia?**"** (Çevrimiçi) http://www.heritage.org/Research/RussiaandEurasia/BG1459.cfm, 27 Temmuz 2007.

The International Bureau of Education: "Educational System in Russia" (Çevrimiçi) htpp://www.ibe.unesco.org/International/ICE47/English/Natreps/reports/russia_ocr.pdf, 21 Mayıs 2010.

The US-China Business Council: **"**The US-China Business Council**" (**Çevrimiçi) http://www.uschina.org/info/ 3 Ekim 2007.

Toichi, Tsutomu: "Japan's Energy Policy and Its Implications for the Economy" (Çevrimiçi) http://eneken.ieej.or.jp/en/data/pdf/110.pdf, 17 Mayıs 2010.

Trade Statistics of Japan Ministry of Finance "Ministry of Finance" (Çevrimiçi) http://www.customs.go.jp/toukei/srch/indexe.htm, 10 Eylül 2009.

Uegaki, Akira: **"**Russian Federation's Foreign Economic Relations**"** (Çevrimiçi) http://www.esri.go.jp/en/tie/russia/russia5-e.pdf, 27 Temmuz 2007.

Volkov, Vladimir, Julia Denenberg: "Wealth and Poverty in Modern Russia" (Çevrimiçi) http://www.wsws.org/articles/2005/mar2005/russ-m11.shtml, 17 Mayıs 2010.

Woodrow Wilson Int. Center: "Economic Relations between China and Russia: Development and Potential**"** (Çevrimiçi) http://www.wilsoncenter.org/index.cfm?fuseaction=events.event_summary&event_id=104548, 27 Temmuz 2007.

World Bank: "Russian Economic Report" (Çevrimiçi) http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/RUSSIANFEDERATIONEXTN/0,, contentMDK:20888536~menuPK:2445695~pagePK:1497618~piPK:217854~theSitePK: , 20 Mayıs 2010.

ÖZ GEÇMİŞ

Selami Murat Akcanbaş 1971 yılında İstanbul'un Üsküdar ilçesinde doğdu. Lisans eğitimini 1994 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İngilizce İktisat bölümünde tamamladı. Yüksek lisansını Amerika Birleşik Devletlerinin Houston şehrinde University of Houston Clear Lake Üniversitesinde Uluslararası İşletme dalında 1997 yılında tamamladı. 2005 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim dalında başladığı İktisat doktora programına devam etmektedir.